SRB

MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

Indiana University
JAN 26 1965
Library

A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

ROČNÍK 11 VOLUME ● 1964 ● ČÍSLO 3-4 NUMBER

MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU
A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

Vydáva: Slovenský ústav, Cleveland, Ohio, U.S.A.
Published by: Slovak Institute, Cleveland, Ohio, U.S.A.

Predseda: Osv. pán Teodor J. Kojiš, OSB, opát
Kláštora sv. Andreja-Svorada
President: Rt. Rev. Abbot Theodore G. Kojiš, O.S.B.,
St. Andrew's Abbey

Rediguje
Mikuláš Šprinc

VYCHODÍ ŠTYRI RAZY DO ROKA.

PREDPLATNÉ:

USA A CANADA	$5.00
INÉ KRAJINY	$4.00

REDAKCIA:

MIKULÁŠ ŠPRINC
28700 EUCLID AVE.
WICKLIFFE, OHIO, USA

Administrácia:

Revue Most, Slovak Institute
2900 East Boulevard
Cleveland 4, Ohio, U. S. A.

OBSAH

Karol Strmeň. Zdravica — 97

Dr. Henrich Bartek. Najstaršie kresťanské slová v slovenčine — 98

Dr. Imrich Kružliak. Spev medzi vlnami — 121

Rudolf Dilong. Predjarie — 136

Rudolf Dilong. Stromy — 136

Michal Lacko, S.J. Bol sv. Metod v Chorvátsku? — 137

Tino Berko. "Vzkriesenie" Jána Cikkera — 141

William Shakespeare. Julius Caesar — 147

Karol Strmeň. Zo sonetov Williama Shakespeara — 153

Dr. Imrich Kružliak. Shakespeare a Slováci — 157

Michal Lacko, S.J. Miestopis Slovenska za posledných sto rokov — 163

(Pokračovanie na 3. strane obálky)

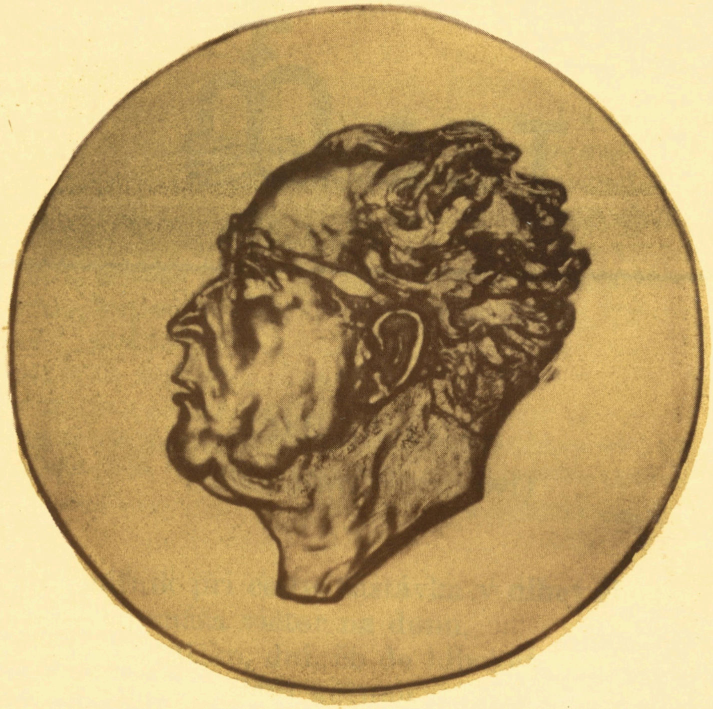

MIKULÁŠ ŠPRINC

1914 - 1964

Bronzový Relief od Dr. Joz. G. Cincíka

VENUJÚ PRIATELIA A PRIAZNIVCI "MOSTU"

ČÍSLO 3—4
NO. 3—4
MOST
ROČNÍK XI.
VOL. XI

ZDRAVICA

(Mikulášovi Šprincovi)

Je míľnik pri ceste, zastávka v dlhej chôdzi
a dunu znáša vietor na dunu.
Nerátaj, Miko, dni, čo do hlbokej noci
ukryli svoju zlatú korunu.

Tí, čo ťa videli ísť proti slnku tvárou,
pamätajú ten požiar v zrenici,
bielu soľ plameňov, cit, ktorý stal sa jarou,
— dni boli, Miko, tvoji básnici.

Peknú reč slovenskú si vyučoval slovu,
vieru si zachoval a dal jej hlas.
Pomník si postavil, štít vytepal si z kovu.
Sám nevieš, čím až obdaril si nás.
Odvráť sa od míľnika s rosou na hlave
a pozdrav nové zory žeravé.

Karol Strmeň

NAJSTARŠIE KRESŤANSKÉ SLOVÁ V SLOVENČINE

Dr. Henrich Bartek

Rozbor kresťanskej terminológie slovenskej umožňuje zistiť samé začiatky pokresťančenia Slovákov, ktoré siahajú hlbšie do minulosti, než predpokladajú historici a archeológovia. Základy niekoľkých malých kostolov z konca 8. a zo začiatku 9. storočia v povodí strednej Moravy, ktoré sa podarilo archeológom objaviť v ostatných rokoch, nie sú znakom začínajúceho sa kresťanského života našich predkov, ktorých časť prenikla dávno pred koncom 8. storočia ďaleko na juh od stredného Dunaja do hornej Panónie, kde sa kresťanstvo udržalo od čias rímskych, a to aj v dobe sťahovania národov. Senzačné nálezy na Morave ležia vyše 200 km na sever od jazera Blatna, okolo ktorého žilo obyvateľstvo západoslovanského jazykového typu, teda čo do pôvodu totožné so slovenským obyvateľstvom na severe od stredného Dunaja.

Samozrejme, že koncom 8. storočia na slovenskom území v oblasti strednej Moravy museli byť známe najdôležitejšie kresťanské slová ako aj modlitby a rozličné rituálne výrazy, ktoré sa ta mohli dostať iba zo severnej Panónie. Zistením pôvodu slovného inventára kresťanskej terminológie objasnia sa nielen začiatky nášho kresťanstva, ale aj doteraz neprebádané obdobie národných dejín, keď sa naši predkovia po prieniku do Podunajska a predovšetkým do Zadunajska oboznámili tak s kresťanstvom ako aj s provinciálnou civilizáciou a kultúrou rímskou, ktoré sprostredkovali ďalej na sever.

V slovnom inventári slovenskej kresťanskej terminológie z doby predcyrilometodejskej podľa pôvodu slov možno rozlíšiť tieto vrstvy:

1. domáce slová: *Boh, svätý, hriech, hriešnik, modliť sa, modlitba, prosiť, prosba, pokuta, vina, vinník, nebo* a mnohé iné;

2. panónske romanizmy: *kríž, pohan, kresťan, kostol, krst, krstiť, omša, peklo, Ježiš, Žid, anjel, diabol, spoveď malomocný* a iné;

3. germanizmy, a to a) panónske gótizmy: *cirkev, rakva, hodváb, pop* atď., b) starohornonemecké, čiže starobavorské slová: *kláštor, opát, mních, kalich* a iné.

Domáce kresťanské slová pochodia jednak z pohanského náboženstva našich predkov, napr. *Boh, svätý,*[1] jednak z ich právnej reči, napríklad *vina, vinník,* prípadne boli utvorené podľa cudzieho jazyka ako doslovné preklady, napríklad *svedomie* podľa románskeho *conscientia, milosrdný* podľa *misericors,* takže sú to vlastne skryté romanizmy. Pri domácich kresťanských slovách, nakoľko nepochodia z pohanského náboženstva a nakoľko nie sú doslovnými prekladmi z románčiny alebo germánčiny, pomerne ťažko zistiť dobu vzniku. Jednako aj to sa niekedy dá na základe súvislosti s modlitbami a rituálnymi výrazmi, napríklad *vina, vinník* už v najstaršej modlitbe, v Otčenáši.

Proti tomu rozbor hláskovej štruktúry panonizmov románskeho pôvodu, gótizmov a starobavorských slov neraz dáva možnosť určiť, kedy boli prijaté. Najmä dôkladný rozbor panonizmov je nevyhnutný, keďže svojím počtom, významom a starodávnym pôvodom tvoria základnú vrstvu slovného inventára cudzieho pôvodu, čo pekne vidno na analýze slova kríž.

kríž

Hlavným a najvýraznejším znakom kresťanstva je kríž a preto jeho názov patrí medzi základné kresťanské slová,

---

1) Pôvodne **svätý** muselo značiť aj **mocný,** ba podľa našej mienky dokonca **mocný a veľký,** prípadne **veľmi mocný.** Tento význam totiž vyplýva z rozboru prastarých osobných mien, ktoré pochodia z doby pohanskej, napr. najvyšší boh pohanských Slovanov sa volal **Svantovít,** t. j. "veľmi mocný (boh) Vít". Tento trojhlavý najvyšší boh sa nazýval i **Triglav.** Najvyšší boh s troma tvárami mal i tri rozličné mená, z ktorých sa v slovenčine zachovali dve: **Perún** a **Vid.** Posledné meno poznám iba z bežného ľudového výrazu "Na svätého Vida, to nebude nikda". Netreba dokazovať, že tento výraz mohol vzniknúť iba na rozhraní doby pohanskej a kresťanskej ,keď už väčšina Slovákov bola kresťanská. Úcta ku Svantovítovi bola taká veľká, že v samých začiatkoch kresťanstva na miestach, kde bývali slávnosti na počesť Svantovíta, stavali sa kostoly, ktorých patrónom bol svätý Vít. Nemecké miestopisné názvy z Rakúska a Nemecka **St. Veith** podnes dokazujú, že miestne slovanské obyvateľstvo Svantovíta pokladalo za najvyššieho boha. Na tomto mieste nemožno rozviesť etymológiu slova **Svantovít,** no druhá časť slova siaha hlboko do minulosti, až do indoeurópskeho prajazyka, lebo podľa našej mienky **Vít** súvisí so starogermánskym názvom **Wodan,** keďže kmeň obidvoch názvov je totožný.

Vasmer vo svojom znamenitom diele Russisches etymologisches Wörterbuch (II, 598) uvádza, že **Svjatoslav** značí "frommen Ruhm has ktorými sa pohania oboznamujú pri prvom stretnutí s novým náboženstvom, ba kríž je naisto prvým kresťanským predmetom a slovom vôbec. Preto pri osvetlení začiatkov kresťanstva u Slovákov treba najsamprv riešiť otázku, od koho, kde a kedy prijali slovo kríž.

Je celkom očividné, že *kríž* súvisí s latinským *crux,* ale doteraz sa ešte nepodarilo spoľahlivo vysvetliť, ako mohlo vzniknúť dlhé *í* z latinského krátkeho *u,* veď zmena *u* na *í* je neprirodzená a ojedinelá v slovanských jazykoch. Niektorí jazykovedci mysleli, že ide o poloknižné, poloučené slovo, ktoré sa vraj rozšírilo prostredníctvom severotalianskych misionárov, čo pochodili z krajov, kde sa za latinské dlhé *ú* podnes vyslovuje dlhé *ű.* Misionári vraj vyslovovali akuzatív *cruce(m)* ako *krűdže,* teda s dlhým *ű.* Lenže tento výklad je nepravdepodobný, keďže sa slovo *kríž* muselo prijať bezprostredným stykom s kresťanmi, teda priamo z vulgárnej latinčiny, zo živej reči románskeho obyvateľstva.

V hovorenej románčine latinský akuzatív *crucem* sa najprv zmenil na *kroce,* z čoho pravidelným vývinom, t. j. dĺžením krátkeho prízvučného *o* v otvorenej slabike, vzniklo *króce* (porov. talianske *croce,* vyslov *króče*). V severotalianskych nárečiach, ako aj v reči románskeho obyvateľstva v Panónii, pravidelnou zmenou medzisamohláskového *-č-* na *-dž-* vznikol tvar *króidže.* A len z ľudového románskeho *króidže* možno vychádzať pri výklade hláskovej stránky slova *kríž,* v ktorom *-ž-* je náležitým výsledkom románskeho *-dž-*, takže vlastne ostáva riešiť iba problém, ako mohlo dať románske *ó* dlhé *í.*

---

bend" a **Svjatopolk** "ein frommes Heer habend", ale s tým nemožno súhlasiť, lebo "fromm" značí 'pobožný, nábožný'. **Svjatoslav** môže značiť iba "svätý a slávny", vlastne **mocný a slávny.** Kijevský knieža **Svjatoslav** bol kresťanom, no ako dieťa dostal meno Svjatoslav, nie preto, že by ho rodičia boli určili za svätca. Ruský knieža **Svjatopolk** dostal meno podľa kráľa Svätopluka, ktorého sláva na kijevskej Rusi ešte v 10. storočí bola taká veľká, že Kijevčania nášho Svätopluka pokladali za svojho najslávnejšieho panovníka, čo zaznačil istý arabský cestovateľ. **Svätopluk** nemôže značiť 'pobožné vojsko majúci', ako tvrdí Vasmer, lebo vo **sväto-** sa skrýva pôvodný význam slova **svätý,** t. j. **veľmi mocný,** preto meno **Svätopluk** mohlo znamenať iba 'mocné vojsko majúci', doslovne: **mocný na vojsko**; v mene Svätopluk treba hľadať i túžbu jeho rodičov: chceli, aby mal mocné vojsko, a nie "nábožné" vojsko.

Slovanské osobné mená s prvou časťou **Sväto-** sú pozostatkami kniežacích osobných mien z doby pohanskej a pozanikali s prehĺbením kresťanského života.

V tejto veci na dobrej pomoci je miestopisné meno *Rím* z románskeho *Róma,* v ktorom máme tiež *í* proti románskemu *ó.* Pritom naisto nejde o slovo, čo by sa bolo šírilo prostredníctvom kníh, ale iba priamym stykom s Románmi. Sláva Ríma a jeho meno prirodzene prenikli veľmi skoro aj k národom, žijúcim na sever od rímskej hranice na strednom Dunaji.

Hlásková stránka slov *kríž* a *Rím* naznačuje, že v nich bol totožný vývin. Prekvapuje, že proti ženskému rodu v románčine je *Rím* mužského rodu. Už dávnejšie Petar Skok upozornil na to, že okolo Adriatického mora je celý rad miestopisných mien, čo boli alebo sú v románčine ženského rodu, ale mužského rodu v chorvátčine, napríklad *Salona — Solin, Nona — Nin, Albona — Labin* atď. Výrazy typu *(ad) Romam, ex Roma* sa v slovančine pokladali za genitívy, *ad Roma(m)* značilo toľko ako *do (grada) Ríma* a k tomu sa utvoril nominatív *Rím.* Zmena rodu teda nenaráža na nijaké ťažkosti. Zo slovenčiny hodno uviesť zaujímavý dvojtvar *Rába* a *Ráb.* Riečny názov *Rába* je ženského rodu, ale mesto, pomenované podľa rieky, má v slovenčine starodávne meno *Ráb* (maďarsky *Győr,* nemecky *Raab*). Obidva naše názvy pochodia z keltsko-ilýrskeho *Arabo,* doloženého zo severnej Panónie v klasickej latinčine. Románskym prostredníctvom z tvaru **Arba* je v slovenčine *Rába* (rieka) a *Ráb* (pôvodne hrad, teraz mesto). Maďarské *Répce,* prítok Ráby, je náležitým výsledkom slovenského *Rábica,* t. j. malá Rába. Ako z románskeho *Róma* máme *Rím,* tak z **Arba* je *Ráb.* Ináč slovenské názvy *Ráb* a *Rába,* prejaté od Románov v hornej Panónii, sú dôležitým svedectvom, že naši predkovia spolunažívali s kresťanskými Románmi, žijúcimi v povodí Ráby.[2]

V nárečiach praslovančiny až do konca 8. storočia nebolo dlhého ani krátkeho *o,* takže pri prejímaní románskych slov, v ktorých bolo dlhé *ó,* muselo sa ono nahrádzať naj-

---

2) Iným keltsko-ilýrskym názvom je **Viedeň.** V spisovnej slovenčine novodobým českým vplyvom je **Viedeň** ženského rodu, proti tomu v západoslovenských nárečiach, ale aj v moravskej slovenčine, sa zachoval pôvodný mužský rod, veď tam ľud hovorí len **do Vídňa, do Viedňa.** Klasický názov **Vindobona** ani gótsky názov **Vindomina** nemohli dať pravidelným vývinom v slovenčine **Viedeň.** Rieka, ktorá preteká Viedňou ,volá sa teraz v spisovnej nemčine **(Fluss) Wien,** no vo Viedni a na okolí ju volajú **Rekawenna,** a neďaleko jej prameňa leží osada **Rekawinckl.** Prvou časťou názvu **Rekawenna** je slovo **rieka** a **Wenna**

bližšou slovanskou samohláskou. Vzhľadom na to, že *o* je samohláskou medzi *a* a *u,* románske *ó* sa nahrádzalo praslovanským *ú,* veď praslovanské *á* bolo jasnou otvorenou samohláskou. Románske názvy *Róma, Salóna, Albóna, Skardóna, Ancóna* atď. dali do praslovančiny **Rúm-, *Salún-, *Nún-, *Albún-, *Skardún-, *Akún-* a zmenou *ú* na *ý* a ďalšou zmenou *ý* na *í* vznikli terajšie chorvátske názvy *Rim, Solin, Nin, Labin, Skradin, Jakin.*

Náhrada románskeho dlhého *ó* praslovanským *ú* musela byť bežná v prvej polovici 6. storočia, keď sa Chorváti oboznámili s týmito názvami na pobreží Adriatického mora. Konečne aj slavizmy v gréčtine, napríklad *magula,* svedčia o tom, že v 6. storočí, keď južní Slovania prenikli až na Peloponéz, praslovanské krátke *a* a dlhé *ú* ešte neboli zmenené na *o* a *y.*

Dlhé *í* v názve *Rím* je teda náležitým výsledkom románskeho *ó,* ktoré pri prijatí bolo nahradené dlhým *ú.* Koncom 8. storočia súčasne so zmenou *ú* na *y* v domácich slovách **múš — myš-, *sún — syn-, *sjúti — šúti-, — šýti* atď.

---

je len čiastočne nemčine prispôsobený starší názov ***Vedna,** ku ktorému patrí názov vojenskej štvrte, pôvodne samostatnej osady, **Wieden.** Keltský názov rieky nemohol byť iba ***Veduna,** ktorý v tejto forme užívalo románske obyvateľstvo. Keď prišli predkovia Slovákov do tejto oblasti, prejali síce názov ***Veduna,** pretože však bolo treba rozlišovať rieku od rovnomennej osady, hovorili **rieka Veduna** a toto pomenovanie v 11. storočí prejali novoprišlí Nemci v znení **Rekawenna.** Ako pri názvoch **Rába** a **Ráb,** tak i pri ***Veduna** z výrazov **do (grada) Védna, z (grada) Védna** utvoril sa nominatív mužského rodu ***Véden,** ktorý sa zachoval v názve **Viedeň** a čiastočne hláskove ponemčený v názve štvrte **Wieden;** proti tomu nemecké **Wien** je náležitým výsledkom slovenského názvu. Nemecké **Wien, Wieden** (v tamojšom nárečí **vian, viadn)** predpokladá dlhé **é,** ktoré sa zachovalo v slovenských tvaroch **Viedeň, Vídeň.**

Klasická Vindobona bola veľkou ohradenou pevnosťou rímskou a začiatkom 5. storočia bola zničená, spálená, v bojoch proti germánskym kmeňom, čo prerazili rímskou hranicou na Dunaji. Po odchode Germánov sa tam osadili Slovania a v rámci hradieb si založili osadu, ako to dokazujú archeologické nálezy.

Germánske kmene, čo prerazili limes, neosadili sa v severnej Panónii, ale išli ďalej. V ich stopách idúci Slovania zostali v okolí Viedne. Riečne a miestopisné názvy v okolí Viedne sú vraj slovinského pôvodu, ale jazykový rozbor dokazuje, že slovanské obyvateľstvo v tejto oblasti bolo západoslovenského jazykového typu, teda predkovia Slovákov. Konečne sám názov **Viedeň** je toho najlepším dôkazom. V slovinčine totiž Viedeň sa volá **Dunaj.** Kontinuitu antického názvu zachovali Slováci a nie Slovinci, ináč by sa aj v slovinčine bol udržal antický názov.

Východní Góti, ktorí hornú Panóniu mali pod vojenskou správou *_řúm_ — dalo _řým_ — _řím,_ pričom zmena _ý_ na _í_ je tiež pravidelná, keďže _ř_ bolo mäkké, ako o tom svedčí české _Řím_ a poľské _Rzym._

Osobitne treba zdôrazniť, že z románskeho _Róma_ vznikol tvar _Rím_ pravidelnými hláskovými zmenami. S tým istým zjavom sa stretáme aj pri slove _kríž._ Ľudové románske _króďže_ bolo prejaté v znení *_krúdž-_ s mäkkým _ř_. Po zmene _ú_ na _ý_ vznikol tvar *_křýž-,_ v ktorom za mäkkým _ř_ stojace _ý_ muselo dať _í_. České _kříž_ a poľské _kryz_ pochodia zo slovenského _kríž,_ v ktorom ešte bolo mäkké _ř,_ veď panonizmy románskeho pôvodu dostali sa do českej a poľskej cirkevnej terminológie prostredníctvom slovenským.

Pri názve _Rím_ ťažko určiť čas prejatia do praslovančiny a je viac než pravdepodobné, že najskôr v 1. storočí po Kristu, keď hranica Rímskej ríše ležala už na strednom Dunaji, Slovania, žijúci v severnom oblúku Karpát a ďalej na sever, museli už poznať meno hlavného mesta najmocnejšej ríše. Konečne Rimania udržiavali obchodné styky s európskym severom a proti ústiu Moravy do Dunaja sa križovali dve prastaré obchodné tepny: západo-východná dunajská cesta a severo-južná cesta od Baltu k Adrii. Vďaka obchodným stykom sa stretáme v klasickej latinčine aj so zrejmými slavizmami, napríklad u Plinia mladšieho so slovom _viverra._ Rimania ním označovali veveričie kožky, exportované

---

od smrti Atilovej r. 453 do r. 526, museli nájsť vo Viedni slovanské obyvateľstvo, keďže Viedeň pomenovali svojím názvom **Vindomina.** Okolo r. 550 dejepisec Gótov, biskup Jordanes, sám pôvodom Gót, uvádza, že Panónia má na dolnom okraji mesto **Syrmium** a na hornom je **Vindomina.** Pôvod slova **Vindomina** nepodarilo sa ešte vysvetliť, hoci podľa našej mienky ide o celkom jasnú etymológiu.

Názov **Vindomina** je zložené slovo, ktorého druhá časť **mina** značí ‘osada’, prípadne ‘mesto’. Je to ten istý kmeň ako v nemeckom **Gemeinde;** predpona **ge-** je zrejme novšieho pôvodu, a pôvodne v samej nemčine bolo **Gemina** bez **d,** veď Poliaci ho prejali v znení **gmina** = osada, obec. V gótčine Vindomina mohlo značiť iba ‘osada Vindov’, t. j. slovanská osada, keďže v 5.-6. storočí Germáni Slovanov nazývali Vindami, alebo Vendami (porovnaj nem. **Wenden, Winden**). Germáni totiž v dávnej minulosti svojich susedov Ilýrov takto nazývali podľa ilýrskeho kmeňa Venetov. Keď sa Ilýri odsťahovali na juh, Germáni sa dostali do styku so Slovanmi, hovoriacimi príbuzným jazykom Ilýrom, a preto na nich preniesli názor ilýrskeho kmeňa. Ilýri ešte za čias cisára Augusta žili v Panónii, pravdaže popri Keltoch. Klasické meno **Vindobona** je keltského pôvodu a značilo ‘osada Vindov’, t. j. ilýrska osada na mieste terajšej Viedne, z ktorej Rimania vybudovali pevnosť. V druhej polovici 6. st., keď gótske posádky prišli do hornej Panónie, nemohli tam nájsť ilýrske obyvateľstvo, veď od začiatku 1. storočia po zo slovanského územia. No rozbor prastarých slavizmov v latinčine a latinizmov z doby pohanskej v slovančine sa vymyká z rámca tejto úvahy.

Riešenie otázky, kedy bolo prijaté slovo *kríž,* naráža na menšie ťažkosti, lebo už samým tvarom sa dá aspoň relatívne určiť čas prejatia, veď slovo *kríž* mohlo byť prejaté len po sonorizácii neznelých spoluhlások vo vulgárnej latinčine, čiže po zmene medzisamohláskového *-t-* na *-d-*, *-s-* na *-z-*, *-p-* na *-b-*, *-č-* na *-dž-*. Najprv sa muselo zmeniť v románčine *króče* na *kródže* a len potom mohlo byť prejaté v znení **kŕúž-*.

Naši predkovia sa museli oboznámiť so slovom kríž už pri prvom styku s kresťanským románskym obyvateľstvom, a to ešte predtým, než prestúpili na kresťanstvo. V každom prípade muselo sa tak stať najneskôr vtedy, keď tí Slovania, čo prenikli do severnej Panónie, prejali tam románske *castellu(m)* ako *kastelu,* z čoho až hodne neskôr, až v ½9. storočia zmenou *a* na *o* bolo *kostel.* Ide zrejme o slovo prijaté po zániku limesu na strednom Dunaji, o čom ešte bude reč.

Kristu, po pripojení Panónie k Rímskej ríši, prichádzalo ta románske obyvateľstvo, rímski kolonisti, a riedke osady Ilýrov a Keltov podľahli romanizácii.

Začiatkom 5. storočia v okolí Viedne žilo románske obyvateľstvo a novoprišlí Slovania si založili celý rad obcí v okolí Viedne. Po zničení Vindobony románskeho obyvateľstva bolo tak málo, že Slovania všetky dôležitejšie riečky a potoky pomenovali slovanskými názvami okrem Rekawenny. Viedenská oblasť bola husto osídlená predkami Slovákov i za vlády Rastislava a Svätopluka, keď patrila do Veľkomoravskej ríše. Začiatkom 10. storočia viedenská oblasť prináležala do záujmovej sféry Maďarov, ale kontinuita slovenského obyvateľstva sa udržala až do 11. storočia, keď Maďari museli postúpiť Viedeň Ostmarke. Len vtedy sa mohla začať pomalá nemecká (bavorská) kolonizácia. Vtedy Viedeň bola síce malým, ale dôležitým mestom, a to tak z hľadiska strategického ako aj obchodného. Pre zaujímavosť treba spomenúť, že Babenbergovec, knieža Heinrich Jasomirgott, v gréckej listine menuje Viedeň **Vindopolis,** t. j. mesto Vindov, čiže Slovanov. Z toho vyplýva, že ešte v polovici 12. storočia Viedeň bola známa ako slovanská osada, hoci vtedy už značná časť obyvateľov bola nemecká. Prirodzene, že roľnícke slovenské osady na okolí Viedne v tom čase ešte nemohli byť ponemčené, lebo sto rokov nestačí na jazykovú asimiláciu kompaktne osadeného roľníckeho obyvateľstva.

Názvy **Rába, Ráb, Viedeň, Wieden** a **Rekawenna** dokazujú, že sa predkovia Slovákov dostali do priameho styku s miestnym obyvateľstvom románskym v hornej Panónii hneď po zániku rímskeho limesu na strednom Dunaji začiatkom 5. storočia. A táto skutočnosť má mimoriadny význam tak pre začiatky kresťanstva u Slovákov ako aj pri určení doby príchodu našich predkov k Dunaju a do hornej Panónie.

V súvise so slovami *kríž* a *Rím* treba uviesť, že náhrada románskeho *ó* praslovanským *ú* je aj v slove *pastier,* kde slovenské *ie* pochodí zo staršieho *ý,* ktoré sa zachovalo v českom *pastýř* a v ruskom *pastyrь* a ktoré je doložené už i v cirkevno-slovanských textoch. Z hľadiska terajšieho jazyka *pastier* sa dáva do súvisu s *pásť, pasiem, paša, pasák* a zdanlivo naozaj súvisí s koreňom *pas-*. Rozbor slova *pastýr* svedčí o opaku, lebo v slovanských jazykoch nebolo prípony *-týr,* ktorou by sa boli tvorili činiteľské podstatné mená, a preto treba vychádzať z románskeho akuzatívu *pastóre(m),* ktorý sa do slovančiny reflektoval ako **pastúr-*, z čoho pravidelnou zmenou bolo *pastýrь*. V časti slovenských nárečí sa neskôr *pastýr* zmenilo na *pastier,* priam tak ako *pľuzgýr* na pľuzgier.

Slovo *pastyrь* je práve taký panonizmus románskeho pôvodu ako *kríž,* ale na rozdiel od kríža sa rozšírili na celom území slovanskom, podobne ako iné staré panonizmy, napríklad *pohan, kresťan,* pričom musíme počítať i s vplyvom cirkevnej reči, keďže sa pastieri spomínajú pri narodení Pána v Betleheme. Okrem toho v tých slovanských jazykoch, čo na označenie pastierov používajú domáce slová, napríklad *pasák,* betlehemských pastierov nazývajú len *pastýř, pastyrz, pastier,* takže *pastyrь* je evidentne slovo z cirkevnej terminológie kresťanskej, ktoré však muselo byť prejaté pred 9. storočím, pred zmenou praslovanského *ú* na *ý*.

Žid

Najstaršie národné meno Izraelitov v slovanských jazykoch súvisí s latinským *Judeaus*. Slovenské *Žid,* cirkevnoslovanské *Židin-, Židovin-* ako aj všetky tvary so začiatočným *ž-* v jednotlivých slovanských jazykoch* nijakým činom nemôžu pochodiť z nemeckého *Jude,* lebo v praslovančine nebolo zmeny *j* na *ž,* ktorá však je typicky románska. Iba z ľudovej reči Románov, z tvaru **džúd-* mohlo vzniknúť praslovanské **žúd-* a z neho pravidelnou zmenou *ú* na *ý* koncom 8. storočia *žid-*.

Na tomto mieste nemožno sa zaoberať dejinami Židov v strednej Európe, ale treba spomenúť, že za Karola Veľkého (†814) izraelitskí obchodníci tešili sa osobitným privilégiám a stáli pod cisárovou ochranou. No už dávno predtým sa zaoberali obchodom i na Dunaji, pravdaže popri Grékoch a iných. Konečne je dobre známe, že rímski "caupones" (židovskí obchodníci), dovážali víno a iný tovar i ku Germánom, žijúcim na sever od stredného Dunaja, a to už v 1. storočí po Kristu. O starých stykoch svedčí dokonca aj znenie nemeckého slova, ktoré muselo byť prejaté pred zmenou *j* na *dž* vo vulgárnej latinčine, proti tomu praslovanské *Žid* je síce novšieho dáta, ale jednako z Panónie sa rozšírilo k ostatným Slovanom.

Vzhľadom na to, že na juh od Dunaja bývalo románske obyvateľstvo, ktorého reč bola dorozumievacím jazykom medzi dunajskými obchodníkmi, ale aj vzhľadom na centrálne položenie rímskej Panónie na Dunaji je len prirodzené, že slovo *Žid* patrí medzi staré panonizmy v slovanských jazykoch.

Ježiš

Do najstaršej vrstvy kresťanských slov naisto patrí meno *Ježiš*. Východní a južní pravoslávni Slovania majú meno *Isus*, ktorého grécky pôvod je nepochybný. Už aj táto okolnosť naznačuje, že sa v mene *Ježiš* môže skrývať románizmus, a to tým skôr, že slovenské *Ježiš* a české *Ježíš* sa nedajú vysvetliť zo starej hornej nemčiny, ktorá pôvodne nemala spoluhlásku *š* a tým menej *ž*.

V latinskom *Jesús* bolo dlhé prízvučné *ú* a v ľudovej reči románskej medzihláskové *-s-* sa sonorizovalo, t. j. zmenilo na *-z-*, a koncové *-s* zaniklo, porovnajte napríklad francúzske *Jésu* (vyslov žesü), talianske *Gesú* (vyslov *džesú)*.

Slovenský tvar musel byť prejatý ešte pred zmenou *j* na *dž* v románskych jazykoch a samozrejme aj pred zánikom koncových spoluhlások, takže treba vychádzať z ľudového románskeho tvaru **Jezús*, v ktorom spoluhlásky *-z-* a *-s* museli zniet' polomäkko, lebo v samej slovenčine nebolo príčiny na zmenu *z* na *ž* a *s* na *š*. Meno *Ježiš* predpokladá románsky tvar **Jeźúś*. V severotalianskych nárečiach a najmä v rétorománčine (napríklad v ladínskych nárečiach pri Cortina d' Ampezzo) vyslovuje sa v mnohých slovách *š*, kde v toskánčine a klasickej latinčine je *s;* počul som častejšie vyslovovať len *ši* (z latinského *sic* — áno). S touto mäkkou výslovnosťou sa stretávame v románčine hlavne tam, kde došlo k poromănčeniu staršieho ilýrskeho alebo keltsko-ilýrskeho obyvateľstva. To platí aj o Románoch v Panónii. Preto v reči panónskych Románov sa vyslovovalo *casula, missa,* ako *kaśula, miśa* a tieto tvary reflektovali do slovančiny ako *kašuľa,* *miša* (teraz slovensky *košeľa, omša)*, teda aj *Jesús* sa vyslovovalo v panónskej románčine ako ***Jeźúś*, z čoho bolo najprv ***Ježúš*- a po zmene *ú* na *ý* ***Ježýš* a ďalším pravidelným hláskovým vývinom *Ježiš.*

Z porovnania českého *Ježíš* s dlhým *í* a slovenského *Ježiš* prichodíme k záveru, že aj v slovenčine bolo pôvodne dlhé akútové *í*, ktoré sa však skrátilo na rozdiel od češtiny, kde sa akútové dĺžky podnes zachovali, napríklad *bláto, sláma, kráva, vrána, žíla, síla, dáti, býti, píti, šíti* atď., slovensky *blato, slama, krava, vrana, žila, sila, dať, byť, piť, šiť* atď. Akútové *í* sa v slovenčine skrátilo aj v mene *Ježiš*, lež ostalo v češtine.[3]

Hlásková stránka slova *Ježiš* svedčí o nepochybnom panónskom pôvode. V slovenčine je *Jezus*, ale v niektorých nárečiach zachoval sa panónsky tvar *Jèžeš* (druhé *e* je v neprízvučnej polohe a vyslovuje sa ako reprodukovaná samohláska). Tvar *Jezus* je novšieho pôvodu, lebo niet v ňom *ž* a *š*, a dostal sa do slovinčiny vplyvom bavorským, pravdepodobne v prvej polovici 8. storočia, keď do Korutánska prichádzali misionári zo Salzburgu, proti tomu *Jèžeš* je staršie.

V starej češtine v rukopisoch zo 14. storočia prichodí kde-tu aj tvar *Ježiúš*, takže sa predpokladalo, že aj v tomto slove bola prehláska *ú* na *í*, ako napríklad v *lítost, líbiti* atď. zo staršieho *ľútost, ľúbiti.* A podľa toho vraj slovenské *Ježiš* by bolo bohemizmom, prejatým po prvej tretine 14. storočia. Tomu však odporuje skutočnosť, že panonizmy v českej cirkevnej terminológii sú slovenského pôvodu. Okrem toho je nemysliteľné, aby Slováci od 8. do 14. storočia neboli poznali meno *Ježiš.* Ojedinelé staročeské tvary *Ježiúš* boli číro papierové a v živej češtine ich nebolo. Po prehláske *ú* na *í* pisári zvratnou analógiou napísali nimi predpokladaný starší tvar *Ježiúš;* práve takou chybnou zvratnou analógiou

---

3) V 10. storočí v slovenčine dlhé samohlásky s akútnou dĺžkou ešte trvali. Hovorilo sa teda **vrána, bláto** atď., ale aj **Ježíš.** Dokazujú to najstaršie slovakizmy v maďarčine, napr. **bánya** (vyslov **báňa**). Slovenské **baňa** vzniklo skrátením akútnej dĺžky zo staršieho **báňa,** ktoré bolo prejaté z románčiny (porov. talianske **bagno,** vyslov **baňo,** z latinského **balneum**). Slovo prešlo do juhoslovanských jazykov v pôvodnom význame ‘kúpeľ”. Slováci len v hornej Panónii mohli prejať romanizmus **báňa** v novom význame a Maďari **bánya** si mohli osvojiť iba od Slovákov, ináč by muselo v maďarčine značiť ‘kúpeľ”, a to už v 10. storočí pred skrátením akútnych dĺžok.

Česi, keď sa učia po slovensky, hovoria "siela" miesto *sila,* lebo si myslia, že proti českému *í* býva v slovenčine *ie.*

Panonizmus *Ježiš* do poľštiny už neprenikol, ba niet ho ani u Chorvátov, ktorí sa s kresťanstvom začali oboznamovať v 6. storočí. U obidvoch týchto národov uplatnili sa tvary z latinskej cirkevnej terminológie: u Poliakov latinské *Jezus,* u Chorvátov cirkevnoslovanské *Isus.*

Meno *Ježiš* bolo prejaté z románčiny v Panónii, odkiaľ preniklo k časti Slovincov a prostredníctvom slovenským k Čechom.

rakev — rakva

Pohanskí Slovania pôvodne spaľovali mŕtvych a ich popol dávali do popolníc. Od Kijeva na sever tak robili ešte v 10. storočí, ako o tom svedčí Nestorova krónika. Po prijatí kresťanstva tento zvyk zanikol a mŕtvi sa kládli do rakiev.

Je preto celkom prirodzené, že slovo *rakva* súvisí s latinským *arca.* V slovanských jazykoch sú dve skupiny: 1. rusky, starorusky, starobulharsky, bulharsky *raka* značí, 'rakva s relikviami,' srbo-chorvátske *raka* značí, 'klenba krypty'. Tieto slová pochodia z románskeho *arka,* ktoré pravidelným vývinom dalo *raka.*

V slovinčine rovnoznačný dvojtvar *ráka* a *rákev,* v slovenčine *rakev* popri novšom *rakva,* v češtine *rakev.* Slovinské *ráka* je pravidelným pokračovaním románskeho *arka* (lat. *arca),* druhotvar *rákev* predpokladá starší nominatív **raky,* gen. *rak*$^{\text{r}}$*ve,* akuzatív *rak*$^{\text{r}}$*v*$^{\text{ь}}$. A keďže románske *arka* sa prirodzene zatriedilo medzi podstatné mená ženského rodu na *-a,* ale tvar **raky* predpokladá staršie **arky,* nemohol byť prejatý z románčiny, lež iba germánskym prostredníctvom, a to z takého germánskeho jazyka, v ktorom bolo **arkó.* Týmto jazykom mohla byť iba gótčina, prípadne nejaký iný východogermánsky jazyk, ako to uvidíme ďalej pri slove *cirkev.*

Slovinské *rákev* a slovenské *rakev* sú zrejmé panonizmy, ktoré mohli byť prejaté len prostredníctvom gótskym, a to v Panónii, ako to vysvitá nielen z porovnania tvarov *ráka* a *rákev,* ale aj z ich rozšírenia a významu v jednotlivých slovanských jazykoch.

Vývin bol teda takýto: románske *arka* dalo do gótčiny **arkó,* ktoré sa v slovenských a slovinských nárečiach muselo reflektovať ako **arkú,* z čoho bolo najprv **arky* a prešmyknutím **raky,* akuzatív *rak*^{r}*v*^{ь}. Tvar akuzatívny prenikol aj do nominatívu. Slovinské *rákev* zachovalo si pôvodnú akútovú dĺžku, ktorá sa však v slovenčine skrátila. Slovenské *rakev* preniklo ďalej do češtiny.

cirkev

Všeobecne sa uznáva, že ide o gótizmus **kirikó,* ktorý pochodí z gréckeho *kyrikón* a to z *kyriakón.* Od ariánskych Gótov sa toto slovo rozšírilo ku všetkým germánskym národom; nemecké *Kirche* a anglické *church,* podobne ako iné cirkevné slová, pochodia nepochybne z gótčiny.

V ruštine je *cerkov*^{ь} (v ľudovej reči *cerkva),* v ukrajinčine a bieloruštine *cerkva,* v staroruštine *c*^{ь}*rky,* cirkevnoslovansky *cr*^{ь}*ky,* bulharsky *cr*^{ь}*kva,* srbo-chorvátsky *crkva,* slovinsky *cèrkev,* poľsky *cerkiew,* slovensky *cirkev,* česky *církev.*

Vo východoslovanských a juhoslovanských jazykoch týmto slovom sa označuje kresťanský chrám, ale aj spoločenstvo kresťanov. V týchto jazykoch ide o pravidelné výsledky gótskeho **kirikó,* ktoré bolo prejaté vo forme *kirikú* a z toho ďalším vývinom ciriky — *c*^{ь}*r*^{ь}*ky* atď.

Slovenské *cirkev* má len abstraktný význam a nikdy sa ním neoznačujú kresťanské chrámy. To značí, že na označenie chrámu mali už naši predkovia staršie slovo *kostol.*

V tomto abstraktnom význame muselo byť **kirikú* prejaté zo starej bavorčiny, a to pred 9. storočím, pred tzv. druhou palatalizáciou *k* na *c,* teda predtým než **vilki* dalo **vilci* (teraz *vlci),* pred zmenou *ú* na *y.* To značí, že aspoň časť slovenských kmeňov už pred 9. storočím poznala bavorskú cirkevnú organizáciu.

Podľa našej mienky v spisovnej slovenčine *cirkev* je západoslovenským slovom: *c*^{ь}*r*^{ь}*k*^{r}*v*^{r} pravidelným vývinom dalo *cérkev* a ďalej *cierkev* (tak i v starej češtine pred úžením *ie* na *í).* Zo západoslovenských nárečí, v ktorých *ie* dalo *í,* tvar *církev* prenikol do strednej slovenčiny a do spisovnej reči .

Hoci slovo *cirkev* nepatrí medzi najstaršie kresťanské slová v slovenčine, jednako bolo už v našej cirkevnej reči pred 9. storočím.[4]

Zmena ú *na* ý

Praslovanská zmena *ú* na *ý* zasiahla nielen cirkevné slová *kríž, pastýr-pastier, Ježiš, Žid* a *Rím,* ale aj slová *rakev* a *cirkev,* okrem toho aj niekoľko iných necirkevných romanizmov, ktoré hodno aspoň nakrátko spomenúť, keďže podopierajú náš náhľad o priamom styku Slovanov s Románmi najmä v hornej Panónii.

Latinské *bubalus* dalo do ľudovej reči románskej *búvalu,* ktorého pravidelnými výsledkami sú: slovenské a staročeské *byvol,* srbo-chorvátske *bívô,* gen. *bívola,* bulharské *bívol* a staroruské a cirkevnoslovenské *byvol;* rozličnými obmenami vzniklo ruské *bujvol,* ukrajinské *bujvił,* bieloruské *bavol,* poľské *bawoł, bojwoł,* novočeské *buvol,* hornolužické *buwoł.* Je to nepochybný romanizmus, ktorý sa rozšíril z podunajských rímskych provincií; v slovenčine je to panonizmus sprostredkovaný pred 9. storočím do češtiny a poľštiny.

Latinské *lactuca* v ľudovej reči románskej znelo *laktúka* a v tomto znení preniklo do praslovančiny, a to dávno pred 9. storočím, keďže sa v ňom *-kt-* zmenilo v jednotlivých slovanských nárečiach tak ako v domácich slovách. Ako **pekti, *nakti* dalo *peci-piecť, noc,* tak *laktúka* dalo *lacúka* a ďalej *lacyka—locika:* rusky *ločiga,* ukrajinsky *łočyća,* cirkevnoslovansky *loštika* (ako *pešti,* slk. *piecť*), srbo-chorvátsky *locika,* slovinsky *locika,* česky *locika,* slovensky (nárečove) *lociga,* poľsky *łocyha, łocyga.* — Niektorí jazykospytci predpokladali, že slovo pochodí od Románov v Dalmácii, ktorí vraj miesto latinského *ú* vyslovovali *ü.* Antoine Meillet správne poukázal na to, že tu ide o veľmi starý romanizmus, lenže nevedel vy-

---

4) Od Jihlavy 7 km na juhozápad leží obec **Kostelec** a pri nej **Dolní Cerekev** a ešte 10 km na juhozápad **Horní Cerekev**, posledné dve obce ležia už v Česku. Všetky tri názvy označujú obce, ktoré dostali meno podľa kostolov, okolo ktorých vznikli. Posledné dva názvy sú veľmi zaujímavé, keďže z hláskovej stránky sa bez ťažkosti dajú vysvetliť z toho istého tvaru ako **cirkev**. Bez dôkladného prieskumu dejín tejto oblasti možno vysloviť iba hypotézy: alebo ide o cirkevnoslovanské slovo, ktoré označovalo kresťanský kostol, alebo o výsledok germánskeho ***kirikó**, a v tomto prípade miestny názov **Cerekev** by bol pamiatkou na bavorskú misionársku činnosť pred 9. storočím. Ináč niet pochybností o tom, že sa na juhočeskom území stretli dva christianizačné prúdy: bavorský z juhu, moravskoslovenský z východu.

svetliť, akým spôsobom sa dostal do slovanských jazykov, a preto predpokladal, že z latinčiny, ako sa vyslovovala v nemeckých kláštoroch na sever od Álp, preniklo toto slovo ďalej; predpokladal totiž, že Nemci vyslovovali latinčinu podľa rétorománskeho spôsobu, t. j. že hovorili *laktűka.* Po tom, čo sme povedali o slovách *kríž, pastier, Rím, Žid, Ježiš,* je celkom očividné, že ide o panonizmus románskeho pôvodu, ktorý mal celkom pravidelný vývin v jednotlivých nárečiach praslovančiny. Nemecké *Lattich* (hlávkový šalát) môže pochodiť z rétorománčiny, ale nijakým činom nemôže byť základom slovanských slov.

Latinské *mútum* dalo do slovenčiny *mýto,* podobne ako *vínum* dalo *víno.* Obidve slová pochodia z románčiny, pričom *víno* je prastaré, a obidve slová sú známe vo všetkých slovanských jazykoch.

pohan

Je to slovo predcyrilometodejské, rozšírené vo všetkých slovanských jazykoch, a bez cudzieho prostredníctva prejaté z latinského *paganus,* vlastne z ľudového románskeho *paganu(m).* Latinské *pagus* značí vidiek a *paganus vidiečan.* V Rímskej ríši sa kresťanstvo šírilo z miest na vidiek, kde sa obyvatelia dlhšie pridŕžali tradičného pohanského náboženstva, a preto kresťania slovom paganus označovali nekresťanov.

V klasickej latinčine v kmeni slov *pagus, paganus* bolo dlhé *á,* proti tomu v ľudovej reči predprízvučné dlhé samohlásky sa skrátili a tak vznikol tvar *pagánu,* ktorý presne v tomto znení prešiel do praslovančiny, kde až začiatkom druhej tretiny 9. storočia krátke *a* sa zmenilo na *o,* t. j. *pagán—* dalo *pogan—.* Vzhľadom na to, že skrátenie kmeňového *á* nastalo až v ľudovej reči románskej, nemôže ísť o knižné slovo, ale iba o romanizmus, čo sa do praslovančiny dostal priamym stykom s románskymi kresťanmi, a to v Panónii. Panónsky pôvod dokazuje aj slovinský dvojtvar *poganin* (plurál *poganje*) bežný u východných Slovincov, lež *hajd* (plurál *hajdje*) z nemeckého *Heide* u západných Slovincov.

Starohornonemeckým alebo gótskym prostredníctvom sa románske *pagánu* nemohlo rozšíriť, lebo ani Góti ani starí Bavori a ostatní Germáni romanizmus *paganus* neprijali.

Slovo *pohan* je dôležitým dôkazom pramych stykov našich predkov s románskym obyvateľstvom v Panónii. Od Slovákov sa tento panonizmus rozšíril k Čechom, ku krakovským Vislanom a od nich k Poľanom (Poliakom) v okolí Poznane, ale od Slovákov prešlo slovo *pogan-* aj na severovýchod do Haliča a ďalej na kijevskú Rus, kde sa križovali dva christianizačné prúdy: starší zo západu (katolícky) a novší z Carihradu, ako na to poukážeme v inej súvislosti.

kresťan

Súčasne so slovom *pohan,* prípadne len o niečo skôr, prejalo sa aj slovo *kresťan.* Z latinského *christianus* po skrátení predprízvučného dlhého *í* bolo v ľudovej romänčine *kristiánu* a presne v tomto znení prešlo do praslovančiny, kde po zmene krátkeho *i* na jer ^{ь} bolo *kr*^{ь}*st*^{ь}*jan-,* z ktorého pravidelnou zmenou, vokalizáciou silných jerov, koncom 10. st. vznikol tvar kresťan.

V slovanských jazykoch sú dve vrstvy slov: staršia vrstva má začiatočné *k-,* mladšia *ch-*: v cirkevnej slovančine, v starej ruštine, v bulharčine, v srbo-chorvátčine, v slovinčine, v starej poľštine, v dolnej a hornej lužičtine sú tvary na *k-*; proti tomu tvary so začiatočným *ch-* sú v spisovnej poľštine *chrześcijanin,* čo je zrejmý novotvar, lebo v nárečiach, napríklad v okolí Krakova, sú staršie tvary so začiatočným *k-*.

Ruské *christianin,* pretože má začiatočné *ch-* ako aj kmeňové *i* je novšie a preniklo vplyvom gréčtiny, ktorá sa stala prameňom cirkevnej terminológie na kijevkej Rusi od konca 10. storočia. V srbštine *hrišćanin* značí ‘pravoslávny Srb’ a *kršćanin* ‘rímskokatolícky Srb’. Keďže bulharčina má len tvar so začiatočným *k-: kr*^{ь}*stjanin,* netreba dokazovať, že tvary s *ch- sú novšie.*

Slovo *kresťan* je práve taký panónsky romanizmus ako *pohan.* Obidve slová sa najprv rozšírili ku všetkým Slovanom. V tých slovanských jazykoch, ktoré majú teraz slová so začiatočným *christ-, hrist-* ide o priamy vplyv gréčtiny (v ruštine) alebo cirkevnej slovančiny ruského znenia.

Ruský dvojtvar *christianin* a *krest*^{ь}*janin* pochodí z kijevskej Rusi a má mimoriadny význam pre poznanie začiatkov kresťanstva u Ukrajincov. Prvé slovo vo význame *kresťan* mohlo sa uplatniť až koncom 10. storočia, keď sa kresťanstvo stalo štátnym náboženstvom za sv. Vladimíra. Už vtedy musel začať vytískať grécizmus *christianin* staršie slovo *krest*^{ь}*janin,* ktoré sa udržalo podnes, ale v druhotnom význame ‘sedliak, roľník’. Panonizmy *pohan* a *kresťan* prenikli na kijevskú Rus dávno pred sv. Vladimírom, pravdepodobne už za Svätopluka, ktorý nešíril svoju moc iba na sever. Na jeho dvore bol pokrstený knieža Vislanov sv. Metodom, ktorý istotne mal záujem na tom, aby sa kresťanstvo a bohoslužobný jazyk slovanský šírili aj do susedného Haliča. Od čias účinkovania sv. Metoda ako arcibiskupa možno počítať so šírením kresťanstva aj smerom severovýchodným — do Haliča a ďalej na kijevskú Rus. Niektoré cirkevné panonizmy sú toho nepochybným dôkazom.

Pôvod panonizmov v slovenčine

Rozborom niekoľkých predcyrilometodejských veľmi starých kresťanských slov chceli sme len dokázať, že najstaršie kresťanské slová cudzieho pôvodu v slovenčine pochodia priamo z ľudovej reči románskej. Prirodzene, že treba analyzovať všetky panonizmy, ale to vyžaduje veľa miesta, veď v súvise s panonizmami treba osvetliť pôvod zo 250 slov, nepočítajúc rozbor najstarších modlitieb a rituálnych výrazov.

Jednako ešte predtým treba podať aspoň v hlavných črtách pohľad na dejiny Panónie, a to najmä preto, že vďaka archeologickým, ale aj historickým výskumom podstatne sa zmenil obraz, aký sme mali ešte nedávno o najstarších slovenských dejinách, a to hlavne čo sa týka prieniku našich predkov do hornej Panónie. Prirodzene, že sa pritom budeme opierať aj o lingvistické výskumy, keďže lingvistika, archeológia a história sa vzájomne dobre dopĺňajú.

Panonizmami voláme tie slová cudzieho pôvodu, hlavne romanizmy, ale aj gótizmy, čo z územia bývalej rímskej Panónie prenikli do niektorého slovanského jazyka, lepšie povedané: panonizmy boli prejaté v Panónii a odtiaľ sa rozšírili.

Rímsku Panóniu na severe a východe ohraničoval Dunaj až po ústie Sávy, južná hranica prebiehala v rovinnom teréne na juh od Sávy, západnú hranicu tvoril Viedenský les, sčasti stredný tok rieky Mury a od jej kolena hranica išla priamo na juh ku Dráve, takže najzápadnejším panónskym mestom nad Drávou bolo Poetovio (terajší Ptuj). Povodie hornej Sávy s mestom Emona (teraz Ljubljana) bolo najzápadnejším výbežkom Panónie. Predkovia Slovincov, Chorvátor, Srbov a sčasti aj Bulharov osadili sa v rímskych provinciách, z ktorých neodišlo všetko románske obyvateľstvo, preto romanizmy u nich sú celkom prirodzené. Proti tomu veľký počet tak cirkevných ako aj necirkevných starých panonizmov v slovenčine predpokladá priamy styk Slovákov s románskym obyvateľstvom, dlhé spolužitie, ku ktorému mohlo dôjsť iba v hornej Panónii.

Koncom 4. storočia Pannonia superior (terajšie Zadunajsko) bola rozdelená na dva administratívne celky severojužnou čiarou od Komárna po Drávu. Západná časť sa volala Pannonia prima, východná Valeria. Pannonia inferior na juh od Drávy bola taktiež rozdelená na dve časti: na západe bola Savia a na východe Pannonia secunda.

Celá horná Panónia od začiatku 5. st. bola bez rímskych posádok a opevnený limes sa posunoval na Drávu, lebo Rímska ríša si už nevládala obrániť hranicu na strednom Dunaji proti náporu germánskych kmeňov, ktoré si cez územie hornej Panónie prekliesnili cestu ďalej a zničili len tie mestá, čo sa im postavili na odpor, napr. Aquincum pri Budíne, Carnuntum proti ústiu Moravy, Vindobonu; ale mestá, čo sa im poddali, napríklad hlavné mesto Savaria (teraz Szombathely), nepodľahli skaze, tým menej menšie mestá a roľnícke osady Románov, keďže sa nemohli brániť. Takéto bolo položenie v hornej Panónii v prvej tretine 5. storočia.

Roku 431 hornú Panóniu prevzali do svojej správy Huni, ktorí mali ju obraňovať na základe zmluvy s Rímom. Rimania im odovzdali vojenskú obranu Panónie bez bojov a ani Huni nemali dôvodu ničiť tamojšie mestá a osady a nepreniesli ani stred svojej ríše od hornej Panónie, ale ponechali ho v kraji najvýhodnejšom pre stepný národ — v strednom Potisí, na stepi rozlievajúcej sa na východ od Tisy, kde bola bohatá paša, ktorú ako stepný národ potrebovali pre veľké stáda rožného statku, koní a oviec. V hornej Panónii boli len hunské posádky.

Atila († 453) bol hlavou hunsko-germánsko-slovanskej konfederácie, voľného zväzku rozličných kmeňov, ktoré si žili vlastným životom pod vedením vlastných kniežat o veľmožov, čo sa ináč odzrkadľovalo aj v Atilovej stratégii. Huni boli len jazdci a neboli vôbec schopní bojovať ako pešiaci, východní Germáni boli jazdci aj pešiaci, Sarmati jazdci a Slovania prevažne pešiaci. Neočakávaný rýchly prepad, blesková vojna, to bola vždy obľúbená bojová technika koristníckych stepných národov, ktoré však nevedeli dobýjať vysokými múrmi opevnené mestá a hradby. Ale horná Panónia nebola vystavená týmto prepadom, keďže jej obyvateľstvo žilo pod Atilovým protektorátom a vojenskou ochranou a tvorilo súčasť jeho ríše, ba je dokázané, že Atila nevymáhal ani také vysoké dane, aké boli vtedy bežné v Rímskej ríši, takže sa roľníkom, remeselníkom a obchodníkom ľahšie žilo než pod rímskou správou. Po Atilovej smrti sa hunská konfederácia rozpadla a horná Panónia sa dostala do správy východných Gótov (Wisigotov), a to až do smrti Teodorika Veľkého r. 526.

Góti za jeho vlády zaujali priveľké územia, na ktorých tvorili len tenkú vrstvu bojovníkov-vojakov, ponechajúc miestne obyvateľstvo pri tradičnej spoločenskej organizácii. V tomto smere išli tak ďaleko, že napríklad nenanucovali miestnemu obyvateľstvu ani svoje ariánske kresťanstvo. Ako ariáni neničili katolícke chrámy ani v Itálii. Roku 526 Góti stiahli svoje posádky z hornej Panónie a tým ju uvoľnili Langobardom, s ktorými udržiavali priateľské styky a ktorí medzi Viedňou a ústím Moravy prestúpili Dunaj a prenikli do hornej Panónie bez bojov. Langobardi sa oboznámili s kresťanstvom prostredníctvom Gótov už koncom 5. storočia, keď žili pri dolnej Dyji.

Langobardi boli posledným germánskym kmeňom, ktorým sa končí sťahovanie Germánov. Keď sa im podarilo roku 567 zničiť germánskych Gepidov[5] medzi dolnou Tisou a Dunajom, odišli r. 568 do Itálie a Panóniu postúpili Avarom, ktorých si zavolali na pomoc proti Gepidom, pričom si vyhradili zmluvou, že sa môžu vrátiť do dve sto rokov. Avari sa osadili v Potisí, a to tam, kde bol stred Atilovej ríše a v hornej Panónii mali len vojenské posádky. Ani Avari neničili hornopanónske mestá a osady, čo im nekládli odpor. Naopak mali záujem, aby od nich dostávali dane a tovar. Ani Savariu nezničili Avari, ale zemetrasenie. Proti tomu Syrmium, keď odmietlo zaplatiť dohodnutý ročný poplatok, dobyli a zničili r. 572. Panónske arcibiskupstvo sa premiestilo do Solúna a panónska cirkevná organizácia sa rozpadla, t. j. bola bez hlavy, bez arcibiskupa. Pravdaže biskupstvá sa ešte nejaký čas udržali hlavne v hornej Panónii a v Savii. Avari ako pred nimi Huni nedotýkal sa náboženstva cudzieho obyvateľstva, ktoré žilo pod ich vládou.

Otázka je, kedy a odkiaľ sa predkovia Slovákov dostali k Dunaju a do hornej Panónie, kde sa oboznámili s kresťanstvom od zvyškov románskeho obyvateľstva. Doteraz sa predpokladalo, ba uznávalo, že Langobardi bývali aj na terajšom Slovensku a že po odchode do Panónie uvoľnili Slovensko a Moravu, takže na ich miesto prišli predkovia Slovákov. O Langobardoch sa tvrdieva, že prišli zo Sliezska na Slovensko a Moravu. V ostatnom čase Joachim Werner (Die Langobarden in Pannonien. München 1962) dôkladným rozborom archeologických nálezov presne určil, ako sa Langobardi postupne sťahovali z oblasti dolnej Labe proti jej toku do Česka a odtiaľ ďalej podľa rieky Svratky do povodia dolnej Dyje, kde sa dostali pod nadvládu germánskych Herulov, ktorých však na hlavu porazili r. 489. Zvyšky Herulov sa zachránili útekom na východný breh Moravy a odtiaľ s dovolením slovanského obyvateľstva sa vrátili do svojej starej vlasti v Škandinávii. Teda koncom 5. storočia Slovania už žili v strednom a hornom povodí Moravy. Tým skôr slovanské obyvateľstvo muselo zaujať hornaté územia terajšieho Slovenska a južné Slovensko až po Dunaj. Predkovia Slovákov sa ta mohli dostať už po odchode Kvádov z južného Slovenska koncom 4. storočia po Kristu. To značí, že koncom 4. storočia naisto už museli byť v hornom a strednom povodí Váhu, Nitry, Hrona a Ipľa, keďže sa tieto riečne názvy keltského pôvodu dostali do slovenčiny len priamym stykom s posledným germánskym obyvateľstvom. Kontinuita týchto názvov od čias antických dokazuje, že nenastalo nijaké vákuum medzi poslednými Germánmi a po ich stopách idúcimi Slovanmi. Kvádi od 2. st. do konca 4. sto. ohrozovali rímsku hranicu na strednom Dunaji a preto museli sústrediť nielen svoju vojenskú silu na južnom Slovensku, ponechajúc severné Slovensko pomaly prenikajúcim Slovanom. V každom prípade názov *Dudváh* má *dud* z germánčiny, ako na to dávnejšie poukázal Jánoš Melich. Prvá časť slova súvisí s germánskym *tot,* t. j. mŕtvy, takže *Dudváh* značilo "mŕtvy Váh". Takto germánski Kvádi museli nazývať mŕtve rameno Váhu, ktoré sa začínalo pod Trenčínom. Celý rad iných riečnych názvov, čo si naši predkovia mohli osvojiť iba od Germánov (Kvádov), na tomto mieste nemožno rozvádzať, no treba spomenúť aspoň názov Svratky, prítoku Dyje. Ernst Schwarz správne odvodzuje tento názov z germánskeho *Svart-aka,* pričom v prvej časti sa skrýva terajšie nemecké *schwarz* a v druhej *ache,* takže *Svartaka* značil v starej germánčine *Schwarzach,* t. j. čierna voda (rieka). Slovom, keď Langobardi koncom 5. storočia bývali na dolnom toku Svratky, na sever od nej a na severovýchod museli už bývať Slovania, ktorí starogermánsky názov *Svartaka* mohli prevziať len priamym stykom od posledných Germánov, s ktorými susedili v tejto oblasti, teda od Langobardov.

---

[5] Posledne o Gepidoch uverejnil výborné dielo D. Csallány: Archäologische Denkmäler der Gepiden in Mitteldonaubecken (454-568 u. Z.), Budapest 1961.

V dobe sťahovania národov západní Slovania sa šírili na západ, juhozápad a juh pomaly a bez bojov, postupne obsadzujúc územia, z ktorých sa odsťahovali Germáni. Takýmto spôsobom sa západní Slovania dostali až do povodia dolnej Labe po Hamburg, do povodia Sály, do Česka, a predkovia Slovákov na Moravu a terajšie Slovensko až po Dunaj.

Ťažké, lež veľmi dôležité je riešiť problém, kedy sa predkovia Slovákov dostali do severnej Panónie. Nemohlo sa tak stať vtedy, keď Langobardi odstúpili správu Panónie Avarom, lebo Slováci sotva by boli išli dobrovoľne pod cudziu nadvládu, opustiac zalesnený a hornatý terén na terajšom Slovensku, veľmi výhodný na obranu; sotva sa tak mohlo stať za vlády Hunov v Panónii v r. 431-453, a to z tých samých príčin. Ale nemohlo sa tak stať ani za vlády Gótov, ktorí prišli do severnej Panónie z juhu, ale Slováci zo severu. Ostáva najpravdepodobnejšia možnosť, že sa predkovia Slovákov po stopách Kvádov dostali až k Dunaju a hneď za nimi, teda v prvých desaťročiach 5. storočia po zničení rímskeho limesu prenikli do severnej Panónie.

Pri skúmaní prieniku našich predkov k Dunaju a najmä za Dunaj treba mať na pamäti, že Huni a Avari boli koristnícke stepné národy, čo sa síce mohli veľmi chytro pohybovať na stepi a na znamenitých rímskych cestách, lež nešli na výboje do ťažkého horského terénu, kde konečne nebolo výhľadov ani na bohatú korisť. A tak slovenské kmene, žijúce v západných Karpatoch, neboli vystavené náporu stepných Hunov a Avarov a zachovali si samostatnosť, ba za dlhé storočia viac-menej pokojného života vzrástli počtom natoľko, že sa stali tvorcami Veľkomoravskej ríše. Huni a Avari nechceli a nemohli donútiť v lesnatom území na úpätí Karpát žijúce kmene, aby sa premiestili do hornej Panónie, lebo pred tlakom nomádov sa vždy mohli chrániť ústupom do hôr severného Slovenska. A preto časť slovenských kmeňov musela preniknúť do hornej Panónie v dobe politického vákua, keď Panónia bola bez vlády, teda len po stopách Kvádov začiatkom 5. storočia, no pred príchodom Hunov do Panónie r. 431.

Pravdaže položenie slovenského obyvateľstva v severnej Panónii bolo neraz veľmi ťažké. Začiatkom 5. storočia zo severnej Panónie odišli nielen tie germánske kmene, čo prelomili a zničili rímsky limes, ale aj väčšina toho románskeho obyvateľstva, ktorého existencia bola viazaná jednak na rímske posádky a administratívu, jednak na obchod na Dunaji, ktorý vinou politických pomerov za bezvládia začal upadať, takže v severnej Panónii ostalo hlavne len románske obyvateľstvo, zaoberajúc sa roľníctvom a remeslami. Predkovia Slovákov dostali sa teda do pustnúcej a riedko osadenej krajiny, lež iba čiastočne zničenej bojmi. S miestnym románskym obyvateľstvom nebolo dôvodov na spory, lebo zeme na obrábanie bolo nadostač, iba robotných rúk málo. Románske obyvateľstvo sa samozrejme pridŕžalo svojich kresťanských tradícií, ale ani predkovia Slovákov nemali dôvodu hneď sa vzdať svojho pohanského náboženstva, ktoré im dovtedy pomáhalo. A tak spočiatku žili popri sebe kresťanskí Románi a pohanskí Slováci, ktorí však postupne od zvyškov románskeho obyvateľstva prijímali nielen vyššiu provinciálnu rímsku civilizáciu, ale aj kresťanstvo. Miestami časom dlhším spolužitím došlo ku splynutiu obidvoch národností, no zvyšky Románov sa udržali aj v Panónii priam tak ako v Nóriku a Récii až do konca 8. storočia.

Po zániku limesu v hornej Panónii ostala po Rimanoch husto rozvetvená sieť výborných kamenných ciest, pri ktorých v určitých vzdialenostiach boli menšie pevnosti (castella) na ochranu bezpečnosti na cestách. Silnými múrmi opevnené castella mali niekoľko domov: pre veliteľa, pre mužstvo, zbrojáreň a zásobáreň atď., a samozrejme, že najväčšia miestnosť, prípadne osobitná budova, slúžila za kresťanský chrám. Odkedy sa kresťanstvo stalo štátnym náboženstvom Rímskej ríše, v každom castelle bol i kňaz (vicarius). Germáni pri prechode cez Panóniu, keď castella stratili vojenskú funkciu, nezničili ich a tak i naďalej sa používali ako chrámy pre okolité románske obyvateľstvo.

Predkovia Slovákov, ktorí prišli do hornej Panónie, poznali tam cestella len ako chrámy a prejali latinské *castellum* z reči miestnych Románov v znení *kastelu,* z čoho pravidelnými zmenami je *kostel* a ďalej *kostol.* Mohlo sa to stať iba pred príchodom Gótov do Panónie, teda v prvých desaťročiach 5. storočia, ináč by boli prejali gótske slovo **kirikó,* ale neosvojili si ho, lebo už mali *kastelu* na označenie kresťanského chrámu. V tom čase muselo im byť známe už aj slovo *kríž,* veď bez kríža niet kostola.

Južní Slovania sa oboznámili so slovom *kastelu* tiež v 5. storočí na východorímskej hranici na dolnom Dunaji a neskôr na limese na Dráve, kde sa dlho udržala opevnená rímska hranica, a preto u južných Slovanov *kastelu* si zachovalo vojenské značenie, napr. srbo-chorvátske *kostô,* gen. *kostela* značí 'veža', lebo rímske castella mali niekoľko veží.

Len v hornej Panónii rímske castella stratili pôvodnú funkciu a preto len v Zadunajsku mohlo preniknúť slovo *kastelu* v novom značení do reči tamojšieho slovenského obyvateľstva; odtiaľ sa rozšírilo ku Slovákom na terajšom Slovensku a na Morave, a neskôr ďalej k Čechom, ku Slezanom (Slezákom), ku Vislanom a ďalej ku Poľanom (Poliakom) v okolí Poznane.

Slováci sa do hornej Panónie nijakým činom nemohli dostať ani ústupom pred Hunmi alebo Avarmi, ako sa obyčajne tvrdieva, ale ani ako ich predvoj, lebo neprišli do hornej Panónie z juhovýchodu alebo z východu, ale len zo severu a severovýchodu, keďže slovenčina je nepochybne západoslovanským jazykom a takzvané juhoslavizmy v slovenčine, či už pochodia z doby predhistorickej zo zakarpatskej pravlasti, ači z doby historickej z podunajskej oblasti, sú prirodzeným dôsledkom veľmi blízkych stykov a spolužitia najjužnejších západných Slovanov, t. j. Slovákov, s časťou južných Slovanov, lež nie dôkazom juhoslovanského pôvodu Slovákov, veď až po príchode Maďarov, ba až do vzniku etnickej priehrady nemecko-maďarskej, ktorá ešte v 12. storočí nebola uzavretá, najjužnejší Slováci vždy susedili so Slovanmi juhoslovanského jazykového typu.[6]

Doteraz uvedené príklady z jazyka ako aj osudy hornej Panónie v dobe sťahovania národov jasne naznačujú, že od začiatku 5. storočia rímska provinciálna kultúra a s ňou "pa-

---

6) Ešte začiatkom 9. storočia vo veľkom množstve slov bol ten istý výsledok pri prešmyknutí u južných Slovanov, Slovákov a Čechov, napr. **galva, gals-, gard-, barda, varna** atď. dalo na tomto veľkom území **glava, glas-, grad-, brada, vrana** atď., pritom táto zmena zasiahla rozsiahle územie od severného Česka až hlboko do Grécka, od Istrie po Čierne more. Samozrejme, že začiatok tejto zmeny nemožno klásť na niektorý okraj tohto veľkého územia, ale najskôr do jeho stredu — teda približne do Panónie. V dobe vzniku tejto zmeny praslovanské nárečia boli si ešte veľmi blízke a medzi kmeňmi, v ktorých reči na-

nonizmy" začali prenikať do slovenského nárečia praslovančiny a od zadunajských Slovákov sa panonizmy šírili ďalej ku slovenským kmeňom na terajšom Slovensku a na Morave. Ďalší rozbor všetkých cirkevných a necirkevných panonizmov románskeho a gótskeho pôvodu dokáže správnosť vyššie uvedených zásadných záverov, vyvodených z rozboru niekoľkých najstarších kresťanských slov románskeho pôvodu.

(Pokračovanie)

---

stali rovnaké hláskové zmeny, museli byť úzke styky. Prirodzene, že Slováci, žijúci v susedstve južných Slovanov, mali s nimi spoločných zmien viacej než Česi, ktorí po smrti Svätoplukovej sa odpútali od Veľkej Moravy. Ešte v 10. a 11. st. slovenčina mala spoločné zmeny so srbo-chorvátčinou, napr. skrátenie akútových dĺžok (zmena **vrána**, **kráva** atď. na **vrana**, **krava**). V češtine a slovinčine krátenie nenastalo. V súvise so zánikom jerových samohlások sa v slovenčine prejavili tie isté vývinové tendencie ako v srbo-chorvátčine, napr. **riekol**, **niesol**, **viezol**, **vepor**, **priepor**, **kôpor**, **vietor** atď., srbo-chorvátsky **rekao** z **rekal**, **nesao**, **vezao**, **vepar** atď., atď., proti tomu v češtine **řekl**, **nesl**, **vezl**, **vepř**, **pepř**, **kopr**, **vítr** atď. Táto paralelná zmena v slovenčine a srbo-chorvátčine je výsledkom tej istej vývinovej tendencie, ktorá sa prejavila ešte v 11. storočí. Dovtedy museli trvať styky Slovákov s južnými Slovanmi, t. j. etnická priehrada maďarská nebola ešte pevná, ani dosť široká, lebo definitívne osadenie maďarských kmeňov sa začalo až po porážke na Lechu pri Augsburgu r. 955. Maďari ako stepný národ, zaoberajúci sa dobytkárstvom, iba pomaly prešli od kočovného života k roľníctvu, pričom za sto rokov nestihli jazykove zasimilovať staršie roľnícke obyvateľstvo slovanské, ktoré žilo popri nich a s nimi a ktoré malo vyššiu poľnohospodársku kultúru. Všade tam, kde dôjde ku spokojnému spolužitiu dvoch rozdielnych národností, trvá to niekoľko sto rokov, než sa jazykove zasimiluje početne alebo vitálne slabšia národnosť. Slovanské obyvateľstvo na uhorskej nížine a hlavne v hornej Panónii malo vyššiu kresťanskú kultúru a roľnícku a remeselnícku civilizáciu, takže Maďari si ju pomaly museli osvojovať, keď sa stali kresťanmi a keď sa definitívne osadili. Teda maďarská etnická bariéra medzi Slovákmi a južnými Slovanmi nemohla byť ešte uzavretá koncom 11. storočia.

SPEV MEDZI VLNAMI

(K päťdesiatke básnika Mikuláša Šprinca)*

Dr. Imrich Kružliak

Vo svetonázorovej zvrchovanosti nášho rozdvojeného sveta stal sa básnik na strane totalitného systému pevcom s jednostranným mesianskym poslaním a privilegovaným postavením a na strane demokratického štátneho poriadku samoľúbym milovníkom Múzy, ktorý je ponechaný sebe, svojim snom, fantázii a víziam. Kde však, na našej pestrej a nepokojne zemi, stojí exilový básnik? Aká je jeho funkcia a komu spieva svojím veršom?

Keď Mikuláš Šprinc vydal svoju poslednú knihu poézie *Mladosť orla* (1962) napísal som o nej, že je to "volanie po bratstve ľudí a dvíhanie dôstojnosti človeka". V tejto súvislosti chcem zopakovať aj iné myšlienky, ktoré som vyslovil pri tej príležitosti. V prvom rade zásadné poznanie, že Šprinc vo svojej poézii snaží sa zachytiť a zobraziť svet svojho exulantského bytia, komplikovaný mnohotvárnosťou problémov a otázok, dotýkajúcich sa našich cieľov, túžob i našej osobnej i národnej existencie. Jeho vnútro je rozorvané bolesťami i nádejami, úfnosťou, ktorú prináša čas i úfnosťou, kto-

---

*) Mikuláš Šprinc pochádza z Krompách. Narodil sa 30. novembra 1914. Otec Pavol, matka Veronika Kožárová. Rodičia boli sedliaci spod Braniska. Mali sedem detí, Mikuláš bol z nich najmladší. Otec im odišiel za chlebom do Ameriky. Pracoval v Clevelande, O., ale po troch rokoch sa vrátil, lebo mal radšej polia ako fabriky. Na poli musel pomáhať aj Mikuláš až do vysviacky. Tak trávieval vždy svoje prázdniny.

Obecnú školu a meštianku vychodil v Krompachoch. Keď ho na prijímacej skúške do učiteľského ústavu v Spišskej Novej Vsi neprijali pre telesnú slabosť, študoval rok súkromne latinčinu u svojho ujca kanoníka Dr. Kožára v Liptovskom Sv. Mikuláši. Potom zložil skúšku do piatej triedy gymnázia v Levoči a vstúpil hneď do tamojšieho malého seminára. Z exulantov vtedy v Levoči študovali Dr. Ján Beharka a Dr. Martin Kvetko, a z domácich známych kultúrnych pracovníkov J. Kútnik-Šmálov, M. Števček-Madačov, Dr. V. Kalinay a iní. V Levoči vyrastal v starých štúrovských tradíciách. Pracoval v samovzdelávacom krúžku Jána Francisciho, kde po prvý raz vystúpil aj ako básnik.

Po maturite prešiel do seminára v Spišskej Kapituli. Tu tiež pôsobili naňho staré literárne tradície a vynikajúci profesori ako F. Skyčák, Dr. Špirko, Dr. Ferenčík a iní. Hneď sa zapojil do práce v Literárnej jednote sv. Pavla apoštola. V tom čase tu študovali aj mladí básnici Janko Silan, Paľo Ušák-Oliva, Maroš Madačov, Peter Galan a iní. Tu začal sa vážne zoznamovať aj so svetovou literatúrou, rú čas zabíja. "Aj keď mi jazyk kruto vytrhnú,/ budem ťa chváliť, rodná zem",[1] volal už roku 1946. Ako exilový básnik je poznačený stigmou svojej vlasti, ktorú nosí v srdci.

Šprincovu poéziu treba chápať ako výraz zžierajúcej túžby, ktorá je nielen jeho osobným bremenom, ale kde sa básnik stáva tlmočníkom zotročených a ponížených. "Kým jeden bude trpieť z vás,/ bude to bolesť moja,/ tŕň môjho nepokoja", vyznáva sa v zbierke *Vinohrad*[2]. Jeho básnická fantázia podliehala často vplyvom spoločenského zanietenia. Aj estetická stránka jeho básnickej kompozície ustupuje často tomu, čo žiada zmysel času. Šprinc nie je básnik, za ktorého výkrikom by sa dvíhali zástupy, pod ktorého stonom by slzili oči alebo sa rodili vášne. Väčšina jeho básní nás vedie do ríše trpezlivého rozjímania.

Šprinc je predovšetkým exilový básnik, so všetkými znakmi vyhnanca z rodnej vlasti. Nie prvý a pri známej nepolepšiteľnosti ľudského pokolenia ani nie posledný. Ale dôstojný potomok Adama Miskiewicza i Jamesa Joycea. Sila a účinnosť jeho poézie nespočíva však v rebélii proti neslobode, nespravodlivosti a neláske, ale v hľadaní ľudského

---

menovite s veľkými katolíckymi autormi ako Lippert, Papini, Maritain, Claudel, ale aj Rilke a iní.

Po vysviacke 2. februára 1939 pôsobil ako katecheta a kaplán v Spišskej Novej Vsi. Skupina mladých básnikov, odchovancov spišského seminára, ako Silan, Šprinc, Oliva, Kováč, Schelling, založila u Urbánka v Trnave edíciu SLOVO, v ktorej vyšlo 8 kníh. Roku 1942 odišiel Šprinc do Bratislavy, kam bol pozvaný organizovať Katolícku akadémiu, ktorú vtedy založili. Tu pracoval až do leta 1945.

Po príchode frontu opustil Slovensko a odišiel za hranice. Spočiatku sa zdržoval v Nemecku a Rakúsku a potom v Ríme. Už roku 1945 stal sa delegátom pápežskej misie pre utečencov v Rakúsku a Nemecku. Pracoval tiež ako tlmočník a referent vo vatikánskom úrade Vittime di Guerra. V lete 1946 prišiel do USA, ako jeden z prvých slovenských exulantov po druhej svetovej vojne. Usadil sa v Clevelande, O., kde do roku 1957 pôsobil ako profesor na škole slovenských benediktínov. Od začiatku svojho pobytu v USA začal organizovať literárnu činnosť slovenských exulantov. Založil edíciu SLOVO a keď roku 1954 začal vychádzať štvrťročník pre slovenskú kultúru MOST, stal sa jeho redaktorom. Od roku 1957 prednáša moderné a klasické jazyky na Borromeo Seminary of Ohio. Roku 1956 založil s Andrejom Žarnovom a inými Spolok slovenských spisovateľov a umelcov. Je členom exilového P. E. N., členom Slovenského ústavu v Clevelande, O. a tajomníkom Spolku slovenských spisovateľov a umelcov.

[1] K slobodným pobrežiam, Scranton, Pa., 1949, str. 37.

[2] V spoločnej zbierke M. Šprinca a K. Strmeňa "Putovné piesne", Scranton, Pa. 1950, str. 9.

človeka a ľudského života, ktoré sa rodia "v pokore závratnej, jak žiara obetná"*(Mladosť orla,* str. 32). V našej poézii je viacero básnikov, ktorí spoznali, že "ľudská láska je trvalým prameňom, ktorý v každej dobe vie obrodiť ľudstvo a zachovať ľudskú podobu človeka"[3]. Ale myslím, že len málo medzi nami splatilo tak absolútne daň pravému humanizmu, ako to spravil Mikuláš Šprinc.

V päťdesiatke tvorbu plodného básnika nemožno hodnotiť z jej zénitu. Veríme, že Šprinc obohatí slovenskú poéziu ešte nejednou básnickou knihou. Aby sme však mohli vykresliť plastický obraz jeho doterajšieho literárneho diela, musíme sa vrátiť ďaleko do minulosti, do rokov, kedy básnik nemohol ešte tušiť svoj exulantský osud.

Počiatky literárnej tvorby

Básnické prvotiny Mikuláša Šprinca siahajú do polovice tridsiatych rokov, keď vo Francisciho vzdelávacom krúžku na levočskom gymnáziu recitoval svoje prvé verše a čítal svoje prvé prózy. V týchto rokoch založil tiež literárny časopis krompašských študentov "Iskra", ktorý vychádzal vari tri roky. Na teológii v Spišskej Kapituli, v kruhu talentovaných mladých básnikov a intelektuálov (Janko Silan, Paľo Oliva, Kútnik-Šmálov, Peter Galan, Jozef Ligoš, Jozef Gonsorčík) dozrieval Šprinc umelecky i myšlienkove. Už tu začali vplývať na jeho tvorbu svetové vzory ako Lippert, predstaviteľ špirituálneho realizmu, filozofi Guardini a Maritain, katolícki spisovatelia Bloy a Papini, ale aj Rilke a Claudel a Verlaine. Prispieval do Rozvoja, Kultúry, Slováka, Elánu, Slovenských Pohľadov, Obrody a pod.

Šprincova literárna činnosť uberá sa od začiatku troma smermi: poézia, próza, preklady. Pritom sa osvedčuje ako kultúrny organizátor, redaktor, prednášateľ atď. Jeho prvé verše vyšli u Urbánka v Trnave, roku 1940, pod názvom *Ozveny v samotách.* Zanedlho nato sa ozval cennými prekladmi z Lipperta (*O láske a bolesti,* Trnava, 1942), z Rilkeho (*Duinské elégie,* Turčiansky Sv. Martin, 1942) — jedno z najťažších diel svetovej poézie — Papiniho (*Láska alebo smrť,* Trnava, 1943) a prekladmi z modernej katolíckej poézie v zborníku *O Tebe spieva zem,* (Trnava, 1943), na ktorom spolupracovali Haranta, Hlbina, Šprinc a Strmeň.

---

[3] Most 1964, č. 1-2, str. 83.

Roku 1940 niekoľkí spišskí kňazi previedli "vpád" do Spolku sv. Vojtecha v Trnave. Dr. Hanus prevzal redakciu "Kultúry" a Kútnik-Šmálov redigovanie edícií. Medzi ich spolupracovníkmi bol aj Mikuláš Šprinc. Roku 1943 prevzal po Hanusovi redigovanie "Kultúry" a viedol ju až do roku 1945. Roku 1942 prišiel Šprinc do Bratislavy, uvoľnený biskupom Vojtaššákom, aby organizoval Slovenskú katolícku akadémiu. Šprinc sa tu osvedčil ako schopný organizátor. Zariadil budovu, knižnicu i archív, redigoval publikácie Akadémie a pripravoval debatné večierky pre členov. V rámci extenzie Akadémie usporiadúval prednášky vo viacerých slovenských mestách. V Bratislave založil tiež kníhkupectvo SSV. Okrem toho často prednášal v rozhlase a zúčastňoval sa živo na bratislavskom kultúrnom živote.

Bratislava bola silným impulzom pre Šprincovu básnickú, ale ešte viac kultúrno-organizačnú činnosť. Tu sa dostal do styku s literátmi a kultúrnymi činiteľmi a tu sa rodili jeho smelé plány. Popritom pozorne sledoval aj kultúrne dianie v iných európskych krajinách, menovite v Taliansku. Za štúdie z talianskej literatúry menovala ho talianska vláda za člena *Societa Dante Alighieri* s pozvaním na ročné štipendium do Talianska. Ale vojna mu prekazila tento a neskoršie aj iné plány.

Pri prvom bombardovaní Bratislavy bola zdemolovaná aj budova Katolíckej akadémie. Akadémia potom zastavila svoju činnosť. Tým sa končí aj prvé obdobie bohatej činnosti mladého kňaza, básnika, prekladateľa a kultúrneho organizátora Mikuláša Šprinca. Z Akadémie odišiel na čas do Charity, kde sa stal generálnym tajomníkom. Tu pracoval do leta 1945, kedy opustil Slovensko a odišiel do zahraničia.

Činnosť v exile

Ďalšia Šprincova literárna činnosť začína v exile, najprv v Taliansku a potom v Amerike. V USA sa od roku 1946 pustil usilovne do organizovania literárnej práce slovenských exulantov. Zredigoval krásny sborník slovenských spisovateľov exulantov *Nádej víťazná* (Scranton, Pa. 1947), sborníky *Slovenská liga 40ročná* (Scranton, Pa. 1947), *Slovenská republika 1939-1949* (Whiting, Ind. 1949), *Zdravicu sv. Cyrilovi a Metodovi* (Rím, 1963) a *Pozdrav Andrejovi Žarnovovi* (Cleveland, O. 1963). Roku 1947 založil pri Obrana Press (Scranton, Pa.) edíciu SLOVO, v ktorej za jeho redakcie vyšli práce Sidorove *(Šesť rokov pri Vatikáne,* 1947), Hrušovského (*Slovenskí vladári,* 1948), Hronského (*Andreas Bur Majster,* 1948), Norinove (*Tri stoličky,* 1948) a spoločná zbierka básní Šprincových a Strmeňových (*Putovné piesne,* 1950). Keď Správa Kultúrneho fondu Petra Jurčáka začala roku 1954 vydávať v Clevelande, O. štvrťročník pre slovenskú kultúru MOST, Šprinc sa stal hneď jeho redaktorom. A o dva roky neskoršie, keď po príchode Andreja Žarnova do USA založili Spolok slovenských spisovateľov a umelcov, čím sa uskutočnil aj sen J. C. Hronského[4], stal sa Šprinc jeho tajomníkom.

Bolo šťastím pre Šprinca a pre jeho celú kultúrnu činnosť, že v Clevelande, O. našiel podporu rozvážneho Dr. Fr. Hrušovského a priateľského a talentovaného K. Strmeňa, a nadovšetko, že tu našiel ochotu láskavého opáta T. J. Kojiša ako aj Rev. J. Lacha, Msgr. M. K. Mlynaroviča a iných. Len s ich podporou mohli sa uskutočniť mnohé jeho plány a mohli vyjsť početné knihy, ktoré sú cenným obohatením nielen slovenskej exilovej tvorby, ale i slovenskej literatúry vôbec.

Druhé obdobie literárnej tvorby

V Amerike začína druhé obdobie Šprincovej literárnej tvorby, ktoré treba označiť za vrchol jeho doterajšej poézie. Odhliadnúc od próz s náboženskou tématikou (*Sv. Andrej Svorad,* 1952, *Matka krásneho milovania,* 1954, *Cestou sv. Benedikta,* 1956),ktoré medzi iným ukazujú Šprinca ako meditatívneho esejistu a majú bezpochyby svoju umeleckú cenu, ako aj od jeho exilových cestopisov (*K slobodným pobrežiam,* Scranton, Pa. 1949 a *Cesty a osudy,* Cleveland, O. 1957), ktorým patrí zvláštne miesto v našej literatúre, Šprincovo clevelandské obdobie znamená predovšetkým obohatenie jeho básnickej tvorby. Od roku 1950 do 1962 vydal tu päť kníh poézie (*Vinohrad*[5], 1950, *Na Floride sám,* 1953, *Tvárou proti slnku,* 1957, *Z poludnia a polnoci,* 1960, *Mladosť orla,* 1962), ktoré ukazujú, že i napriek svojej mnohostrannej kultúrnej práci zostáva hlavne básnikom. Ak by sme škálu Šprincových básnických motívov premietli do jednej roviny — zbadáme, že v nej dominuje Boh — človek — príroda.

---

[4] Most, 1955, č. 1, str. 1-3.

[5] Vyšiel v zbierke "Putovné piesne" (M. Šprinc — K. Strmeň), Scranton, Pa. 1950.

V prvých exulantských veršoch aj u Šprinca (ako u každého exulantského básnika od nepamäti) zavznieva vlastenecký a politický tón. Šprinc to vysvetlil už v prvej vete svojej prvej exilovej prózy (K slobodným pobrežiam, str. 1) slovami: "Kto raz stratil svoju vlasť, putuje bez prestania". Preto sa nemôže ubrániť, aby do každej knihy svojej poézie nevložil aj verše s politickými motívmi. Poézia vypĺňuje jeho bytie a v nej, často bolestinsky, vyznáva svoju spolupatričnosť s domovom, kde rany rástli každým dňom. Ňou sýti duchovne seba i svoje exulantské okolie.

Z týchto prvých exulantských čias pochádzajú Šprincove krásne Sonety[6], ktoré bezpochyby patria k najkrajším básnickým plodom našej literatúry. Zrodili sa v Ríme tesne po odchode z vlasti. Zneje v nich presila smútku za stratou nenahraditeľných vecí.

Čo vieš ty, čo je lásky kliatba,
keď berie ťa jak šelma do zubov:
ten nápor túžby, kruté mlčanie.

Jak z karát padá každá hradba
a pod popolom mŕtvych kozubov
všetko je mŕtve, iba láska nie.

Ak niekde Šprinc do svojich veršov vložil celú plnosť svojho srdca, citu a nehy tak rozhodne do svojich Sonetov. Vari nikde sa už nevyspieval lyricky tak čisto a tak do sýta ako tu.

Ó stromy, stromy, plné bielych strapcov,
plášť zeme, koreňov slasť večne v obnove!
Iba nás láska mení na zúfalcov.
Odnáša jazdec ruže nachové.

Raz, až aj exilová poézia bude zahrnutá do náručia našej národnej poézie, Šprincove Sonety nájdu v nej zaslúžené ocenenie.

---

[6] Vyšli v zborníku "Nádej víťazná", Scranton, Pa. 1947, str. 51-55. Rozšírene ich potom vydal roku 1950 v spoločnej zbierke Šprinc-Strmeň "Putovné piesne" (Vinohrad).

Zbierka *Vinohrad* tvorí zvláštnu kapitolu v Šprincovom básnickom vývine a dozrievaní, v dotváraní kompozície obrazu i verša. Keď stalinizmus sfarbil vlasť do krvava, nemohol ani exilový básnik zostať nemým svedkom situácií, v ktorých sa ľudia doma už báli i života. Ak tu jednu báseň po druhej nadpisuje až príliš prozaicky (Mučeným slovenským študentom, Ľudovodemokratická, Matky emigrantov, Tyrani a pod.) má to svoje hlboké dôvody. Rozhorčenosť básnikova úplne ovládla jeho city. Jeho vzdor je príliš silný a preto aj jeho protest musel byť jasný, výrazný. Tu nešlo o zákon poetiky, ale o zákon života. Básnik musel zreteľnou formou vysloviť žalobu proti stalinskému režimu pred súčastníkmi i dejinami, pred svedomím i svetom. A naši exiloví básnici (Žarnov, Dilong, Šprinc, Strmeň, Zvonický a iní) mali tu dôstojnejší podiel ako politici. *"Padajú hlavy na nádvoriach väzníc/ a rána pijú tvoju sladkú krv"*, tak sa rozpráva Šprinc s "rodnou zemou", ktorej "spevy spustošených viníc" počuje i v ďalekej Amerike, "v dýme komínov".

V tejto zbierke nachádzame však už aj ohlas nového básnikovho prostredia, ktoré mu je srdcom ešte cudzie.

Mestá tu svietia ako nikde inde,
ale ten odlesk na nebi je cudzí;
čoraz sa hlbšie strácam v labyrinte,
nieto tu srdca naporúdzi.

Ale čas raní, čas hojí. Aj Šprinc sa časom stáva dobrovoľným zajatcom veľkej Ameriky, jej milovníkom, obdivovateľom a dokonca básnikom: "s voľnosťou srastáš ako vtáci s lesmi" — Americká jar. Keď mu ťažko padne lúčiť sa s rokmi mladosti, útechu hľadá v čistej poézii, ktorá mu je "pokornou sestrou". Ako sluha poézie nemôže nepozdraviť to, čo vidí okolo seba. Intenzívnou schopnosťou vizuálneho vnímania registruje všetky krásy Ameriky, od americkej jari až po americké oceány. Ale musí aj intelektuálne konštatovať, že "najhlbší zákon vecí šíri sloboda", aby nakoniec miesto skromného kňazského "pánboh zaplať" vyslovil za to vďaku básnickým slovom: "za požehnanie slobody jak vďační sme ti navždy!"

Od chvíle kedy Šprinc vnímavým zrakom odkryl kúzlo americkej jari, ktorá mu je ako "ohňostroj života a poludní", zapojil svoju lýru do harmónie tejto mohutnej krajiny.

Navštívil a precestoval mnohé jej kraje a ohlas týchto ciest a zážitkov vložil do svojich kníh. Stretávame sa s tým v jeho zbierkach *Na Floride sám* (Cleveland, O. 1953) a *Tvárou proti slnku* (Cleveland, O. 1955). V zbierke *Na Floride sám* priamo cítime, ako ho okúzlila tropická krajina, ako podľahol jej moru, palmám, kvetom a oblohe.

V úžase končí moja oslava,
Strieborné žriedla v srdci pralesa,
fontány, ktoré spievate
o tom, že krajšie budú už
len nová zem a nové nebesá.

Je to poézia oka, vizuálnych dojmov, ale aj obdivu srdcom a dušou. Ako napríklad vo veršoch "keď Boh vo vánku zavanie / a pôjde rajom znovu stvoreným. / Vtedy aj básnik nájde konečne/ pre sen svoj najkrajší rým". Dojímavé sú tu jeho básnické obrazy: Oceán tmavie a slnko ho zdraví "kývajúc fialovým práporom"; moru dáva krídla, ktoré ho nesú do neba, palmy sa shovárajú s bielymi bárkami vo vánku, floridské cyprusy sú mu "ako mladuchy, čo túžia/ mať sobáš v chráme, ktorý modrý je". Akoby impresionicky maľoval čarovné zátišia. Je to poézia plných a pravdivých zážitkov.

Ale Šprinc i na Floride myslí na Slovensko, "zem otrockú", "kde o hrdinoch potajomky vraví mať" a národu kladie veľkú dejinnú otázku, hoc pohľad upiera pritom na palmy:

O, palmy, slobodné a šíre pralesy,
ktože nám štránok hanby z krku odvesí?

Ak verše v zbierke *Na Floride sám* sa rodili na východnom pobreží Ameriky, verše v zbierke *Tvárou proti slnku* vznikli na západnom pobreží, v slnečnej Kalifornii. Strmeň hovorí, že "básnik tu natoľko splýva s prírodou, že jej vyložene vnucuje svoje chápanie života"[7]. Ako na Floride aj v Kalifornii sa Šprinc rozspieval plným obdivom, nadšením z krásy prírody a zo života v slobode. "Nebo je čisté, duby ešte čistejšie, / od veľkých jazier nesie vietor posolstvo, / že šíry priestor sloboda je šíra". A v takomto stave priznáva: "všetko sa stáva jedno s mojím srdcom". Táto poézia plná slávnostných obrazov i rečníckych zvratov harmonicky splýva v akýsi zduchovnelý spev, ktorý dáva básnikovi dar videnia vecí v istých transcendentných polohách. Napríklad: "na naše oči padá z druhých svetov nach"; "slzy na nebi slnká zhášajú"; "národ je mohutná a strašná sila nepriezračná"; "na to neviditeľné rozhranie, kde večnosť/ vynára sa a sýti večnosť tvojho vedomia", a pod.

---

[7] Most, 1956, č. 1, str. 41.

Ale Šprinc nevyspieval obdiv prírody, života, slobody, ako i úžas smútku a bôľu len v básnických knihách. Zachytil to aj vo svojich cestopisných prózach, menovite v knihe *K slobodným pobrežiam* a v knihe *Cesty a osudy*. Kniha *K slobodným pobrežiam* je písaná prekrásnym štýlom a prehriata toľkou láskou k domovu, k všetkému, čo sa skrýva v slove "vlasť", že nemá rovnej v našej literatúre. Sú to autorove spomienky na posledné zážitky doma, v Bratislave, na útek z vlasti, popis exilovej púte Nemeckom, Rakúskom a Talianskom — až nakoniec, 17. júla 1946 prišlo radostné zvítanie sa s Amerikou, v newyorkskom prístave. Okrem toho je táto kniha cennou aj pre historika nášho exilu, lebo podáva aj zaujímavé, dokumentárne obrazy zo života našich exulantov.

Šprinc ako básnik si nemohol odpustiť, aby aj sem nevložil niekoľko svojich básní, z ktorých najdojímavejšia je báseň o malej Erike[8], spiacej v kryte, za leteckého poplachu v Bratislave, na jar 1945. "My sme vinní, ale ty si anjel", hovorí tu básnik. Vojnu, kryty a strach ľudí zachytil obrazom "do toho mora žiaľu každý vkročí,/ kto prijal ťažký osud človeka".

Bolo to more národov, ľudí rôznych rečí, grófov i chudákov, vinných i nevinných, čo naplnilo vtedy rakúske a nemecké dediny a mestá. "Sťahovanie národov", hovorí Šprinc. A ich osudy? Tu Šprinc hovorí ako starozákonný prorok: "Budú sa hľadať do konca dní a budú jatriť svoje bolesti a podpaľovať svoje beznádejné túžby". Svedectiev na to dosť aj medzi nami.

V druhej cestopisnej knihe *Cesty a osudy* zostal autor na americkej pôde. Tu zachytil obrazy z Kalifornie, kde vystopoval slovenských pionierov a podal vzácne svedectvá o ich živote a borbe. Nie je to len cestopis, ale pre nás

---

[8] K slobodným pobrežiam, str. 53.

Slovákov aj kronikársky záznam životnej drámy tisícov našich ľudí, ktorí opustili vlasť pred zlobou času, aby sa postupne stratili národu na ďalekom americkom Pacifiku. Šprinc to zaznamenáva takto: "Príde čas... keď stratia totožnosť osobitnej národnej skupiny, keď ich deti a detné deti vplynú ako kvapky do veľkého amerického mora, keď ostanú po nich len skomolené mená"[9]. Tak sa z národnej slovenskej podstaty odlúpili už milióny duší.[10] Ký zázrak, že žijeme ešte, po toľkých útlakoch a odplavoch, ako národ!

Vráťme sa však k Šprincovej lyrike. Nachádzame v nej veľa životnej skúsenosti a pravdy. Je to poézia sýta farbou, bohatá básnickou obraznosťou a plná schopnosti interpretovať aj isté abstraktné a metafyzické predstavy. Básnik miestami komentuje svoje názory, miesto aby obrazmi vlastnej fantázie staval chrám čistej poézii. Je to obyčajne tam, kde sa ho zmocňuje nutnosť vysloviť politickú mienku, narážku alebo polemiku. Ale v Šprincovom básnickom podaní aj politické motívy dostávajú sakrálnu funkciu, a s tou ich vyprevádza do sveta ľudí, aby u nich našli prístav bezpečného zakotvenia.

Básnik života a ľudskosti

Už vo svojej prvej zbierke (*Ozveny v samotách,* Trnava, 1940) usiloval sa Šprinc byť básnikom moderného výrazu, intenzívne hľadajúcim hĺbku pravdy a tajomstva a presvedčivo odkrývajúcim svoje vnútro. Táto vlastnosť jeho básnickej osobnosti je charakteristická pre celú jeho doterajšiu literárnu tvorbu. Je to poézia plná originálnej sviežosti a "humánnej transcendencie skutočnosti", akú žiada od básnického umenia aj mladý domáci slovenský kritik Milan Hamada[11], rehabilitátor Valentína Beniaka.

Pre Šprinca je poézia životom a nie snom. Preto aj jeho lyrický naturel často skĺza z roviny emocionálnej na rovinu rétorického a polemického efektu. Aj tam, kde sa pokúša o syntézu vnútorného citu a vonkajšieho dojmu, prevláda uňho racionálny faktor, akoby chcel dať poézii funkciu logicky presvedčivého a konštruktívneho zmyslu: "že zmysel majú ľudské deje,/ ak bolesť prebolestná vústi/ do lásky, viery, do nádeje". To nie je poézia *l'art pour l'art,* ani poézia nútenej účelnosti, ale viac mučivá snaha vyprostiť dušu z tiaživých spomienok, zážitkov a skúseností ("o, spevy moje, moje dlhé cesty") a kráčať na tejto zemi, kde spravodliví tvoria len menšinu, cestou, kde v živote i v básni pulzuje rovnaká ľudskosť; kde básnik je odhodlaný za pravdu biť sa aj s celým svetom; kde aj napriek nechápaniu stavu, z akého volá do svedomia hluchého sveta, nevzdáva sa viery, ale vedie nás k pravde svojho svedomia, ktorá má zmysel "ako vôňa, ktorá z ruže vanie".

---

[9] Cesty a osudy, str. 8.

[10] Obrázky zo života pennsylvánskych slovenských baníkov uverejňoval Šprinc na pokračovanie v Obrane, v r. 1951-52, pod názvom "Listy z Coral".

[11] Slovenské pohľady, 1964, č. 6, str. 30-33.

Šprinc chápe poéziu viac ako umenie slova; preňho je to existencia faktu, ktorým s pomocou venca slov a obrazov chce viesť čitateľa do sveta porozumenia, odpúšťania a pokoja ("človeka však pieseň vedie do pokoja"). To je prístup k ľuďom i k veciam skrze ducha.

Básnik často akoby úmyselne nedbal na konštrukciu verša, dáva mu plnú samostatnosť, aby tým viac vystupňoval kompozíciu motívov. Tak Šprinc zasväcuje poéziu hodnotám a zmyslu, kde ono poetické zostáva často iba v tématickom jadre. Po tejto stránke je vskutku originálnym pevcom. Ako samorastlý tvorca poetického slova rozšíril priestory našej poézie tématicky i duchovne, a tiež jasnou imagináciou. Je to írečitý lyrik, ktorý sa citom nevie odtrhnúť od koreňov slovenskej zeme a jej duchovných prameňov i problémov, hoci pôsobia na jeho dušu viac zžierajúco ako utišujúco. Preto Šprinc len vo zvláštnych okamihoch mohol sa rozspievať ako básnik bez stigmy svojej vlasti.

Pre stavbu verša a obrazov i pre formuláciu myšlienky nazval ho Strmeň "barokovým básnikom"[12]. Voľakedy tento rys Mečiar a Šmálov objavili v Beniakovej poézii. Ale Strmeňov súd zdá sa mi pre Šprinca príznačnejší ako Mečiarov a Šmálovov pre Beniaka. Na Šprincovej poézii je stopa barokovosti viditeľná všade tam, kde odkrýva storočia ("priestory naplnené duchom,/ v ktorých sa prevaľujú storočia"), kde myšlieku vyjadruje obrazom, v ktorom časné splýva s večným, ľudské s božským a kde hriech sa stráca pod dotykom milosti. Najviac tejto básnickej barokovosti nachádzame v zbierkach *Na Floride sám, Tvárou proti slnku* a *Z poludnia a polnoci.* Sú to krásne obrazy: "Na chrbát sadá povetroňom, máva krídlom/ orla, čo ponad priepasť stúpa k modrej výške"; "skladá si krídla svoje na ohnisku,/ kde večnosť horí v bielom plameni"; "s bohatstvom bytia, ktoré človek/ tvoril a Bohu podával jak/výrečnú, perliacu sa čašu/silného, kráľovského hodokvasu"; "tu na pobreží v piesku bielom ako múka / rekviem spievam za tým, čo bolo raz krásne", a podobne.

---

[12] Most, 1954, č. 2, str. 41-42.

U Šprinca cítime miestami aj vplyvy Rilkeho, Claudela a Verlaina, čo vyplýva aj z príbuznosti ducha. Čo sám Šprinc objavuje napríklad u Claudela, "ani číru iracionálnosť inšpirácie, ani mrazivú suchosť logiky"[13] to poznačuje aj jeho básnické hľadanie. Možno aj preto, že ich spájajú rovnaké "hlbočiny viery, liturgie a milosti".

M. K. Mlynarovič o Šprincovej zbierke *Z poludnia a polnoci* hovorí, že hudba jeho básní je vážna, rozjímavá a hlboká.[14] Táto poézia patrí k myšlienkove najhutnejším Šprincovým básnickým knihám. Ak sa v *Mladosti orla* dostal najvyššie ako intímny lyrik, ak v knihe *Tvárou proti slnku* ešte zmohutneli jeho spevy z knihy *Na Floride sám* — tak v zbierke *Z poludnia a polnoci* rozkvitá pocit opustenej pravdy ("len pocit opustenej pravdy/ rozkvitať bude ako nevädza"). Je to na prvý pohľad výraz pesimizmu, sklamania. Ale keď ďalej stopujeme niť jeho inšpirácie, súvislosť jeho motívov, vidíme, že je to len záchvev duše pod dojmom z krajín, kde sa rodili svätci i prví európski básnici. Táto zbierka je ozvenou juhu, vína, katedrál, svätých i matadorov, osudu Dona Quijota i starej stredomorskej slávy, ale aj zamýšľaním básnika nad osudmi miest, krajín i ľudí. Aby nakoniec vyslovil hlbokú pravdu života:

Čo nevie vták a kvety nevedia,
človek vie sláviť víťazstvá
a oplakávať svoje hriechy.

Ako orol i básnik vedomý si zrelosti svojho ducha hľadá "skalu útočišťa", aby tu vyslovil jednoduché, pravdivé a preto veľké poznanie: "jednako hodno bolo spievať". Tak volal už Hviezdoslav. Ale Šprinc, ako lyrik s breviárom,

---

13. Most, 1955, č. 2, str. 50.
14. Most, 1961, č. 1-2, str. 90.

s hlbokou sugesciou vyslovuje i podstatu ľudského šťastia: "si celý krásny zákon môjho bytia, / sloboda, okrášlená stužkami".

Kniha poézie *Mladosť orla* je ozvenou básnikovej vnútornej neohraničenosti ("priestor vnútra, priestor bez hraníc"). Spieva tu so žalmistom o činoch a pravdách božej lásky, ale aj o tajomstve božom, aby nakoniec, "ako sa patrí na básnika/ čo v Písmo sväté verí/ ... našiel si správnosť miery".

Šprincova básnická reč oplýva častými a rôznymi druhmi metafory /"mihalníc tvojich ťažké mreže"; "kvet jej biely opojil sa žiaľmi"; "večer už sadá ticho ako čajka"; "praktický rozum príde ako mráz"; "spúšťajú vŕby vlasy zelené" , atď./ i epitétami /"mohutná, strašná, velebná"; obrovské, šeré horstvá"; "na špinavých vlnách spenených"; "košaté, driečne stoja nepohnute"/. K vôli rytmičnosti užíva občas opakovanie / "nevädza modrá, nevädza sústredenia"; "o, srdce, srdce, kam sa poberieme"; "a predsa, predsa láska ostáva"/. Častým zjavom u Šprinca je aj personifikácia / "chválil si koreň, mĺkve šero"; "lež žiaľ tak ľahko nechce umrieť'"; "cíti ju chrbát modrej vody"; "vinohrad spí a spieva slnko"; "kým ruža jeho mlčí na obzore"/. Sem tam stretáme sa uňho aj s anaforou /"tu v chládku pod nádhernou ružicou, /tu v tichu stofarebných lúčov"; "jak si mi prúdil v žilách uzavretých,/ jak si mi priestor bytosťami hmýril"/. Opakovaním synoným vie vyvolať silný básnický efekt /"vrieskajú, bubnujú a hučia tlampáče"/. Zriedkavý je u Šprinca epizeuxis /"rackovia, rackovia, pútnici/ modrých vôd"; "belasosť, belasosť/ ďaleký, voľný obzor"/ a ešte zriedkavejšia epifora a palilogia. Ale nie tieto básnické okrasy určujú hodnotu modernej poézie. Je to predovšetkým kompozícia motívov, suverénnosť umelecky stvárniť svoju imagináciu, schopnosť symbolicky vykresliť skutočnosť a básňou približovať čitateľovi obrazy života, prírody i obrazy básnickej vízie. M. K. Mlynarovič hovorí, že Šprinc nás často vedie "do svätyne, k tajomstvám"[15]. Kde by bol moderný človek, keby nezostupoval do týchto priestorov?

Šprincovu poéziu, ako to správne hovorí Strmeň, "nebude milovať nik, kto sa do nej nezačíta so všetkou pozornosťou a sústredenosťou"[16]. Šprincove verše často "bolestne šumia ako vŕby smútočné,/ ľadový vietor nimi neľútostne myká". A my musíme predsa opakovať so Šprincom, práve keď hodnotíme jeho dielo, "jednako hodno bolo spievať". Jeho spev nám znie ako spev medzi vlnami—vari to je miesto exilového básnika—hroznými vlnami nášho rozbúreného sveta, ktorý ukazuje veľkú epochu a malú pokoru človeka, ale súčasne aj nekonečné tajomstvá a priestory božej moci, ktorá neprestáva lákať i krotiť človeka. Šprinc sa v našom ťažkom čase a svete snažil vykúzlovať "rozprávky z čistých snov", plných viery, ľudskosti a bratstva. Jeho poézia hľadania človeka splatila zvrchovanú daň pravému humanizmu. Preto voláme s ním:

---

[15] Most, 1961, č. 1-2, str. 91.
[16] Most, 1954, č. 2, str. 42.

Vďaka vám, vlny nevýslovne belasé,
za pieseň svetadielov, ostrovov;
spievali ste jak matka nad kolískou
rozprávky dávne z čistých snov.

BIBLIOGRAFIA PRÁC MIKULÁŠA ŠPRINCA

NA SLOVENSKU:

Ozveny v samotách. Verše. Urbánek a spol., Trnava, 1940

Tak umieral básnik Paľo Oliva. (Silan — Šprinc), Urbánek, Trnava, 1942

O láske a bolesti. (Antológia z diela P. Lipperta), Trnava, 1942

Láska alebo smrť. (Antológia z diel G. Papiniho), SSV, Trnava, 1943

Rainer M. Rilke. Duinské elégie. Preklad z nemčiny, Matica Slovenská, 1942

O Tebe spieva zem. (Antológia kat. svetovej poézie, red. Ján Haranta), SSV, 1943

V AMERIKE:

K slobodným pobrežiam. Obrana Press, Scranton, Pa. 1949

Vinohrad. (v Putovných piesňach), Obrana Press, Scranton, Pa. 1950 (Verše)

Sv. Andrej Svorad. Opátstvo sv. Andreja-Svorada, Cleveland, Ohio, 1952

Na Floride sám. Verše. Rev. Ján Lach, Whiting, Indiana, 1953

Matka krásneho milovania. Slovenskí františkáni, Valparaiso, Indiana, 1954

Tvárou proti slnku. Verše. Slovak Istitute, Cleveland, Ohio, 1955

Cesty a osudy. Próza. Slovenský ústav, Cleveland, Ohio, 1957

Z poludnia a polnoci. Verše, faksimilované vydanie. Slovenský ústav, Cleveland, O., 1960

Mladosť orla. Verše. Slovenský ústav, Cleveland, Ohio, 1962

Cestou sv. Benedikta. Knižka benediktínskej pobožnosti. Opátstvo sv. Andreja-Svorada, Cleveland, Ohio, 1956

PREKLAD Z TALIANČINY:

Giovanni Papini. **Svedkovia Utrpenia.** Obrana Press, Scranton, Pa., 1952

DIELA ZREDIGOVANÉ M. ŠPRINCOM:

Nádej víťazná. Sborník lit. prác slovenských emigrantov, Scranton, Pa., 1947

Slovenská Liga 40ročná. Slovak League of America, 1947. (V nej štúdia od M. Šprinca: "Dejiny Slovenskej Ligy v Amerike od r. 1939-1947")

Slovenská Republika 1939-1949. Rev. Ján J. Lach, Whiting Indiana, 1949

Zdravica Sv. Cyrilovi a Metodovi. SNSCM, Rím, 1963

Pozdrav Andrejovi Žarnovovi. Spolok Slov. spisovateľov a umelcov, Cleveland, Ohio, 1963

Roku 1947 založil pri Obrana Press, Scranton, Pa. EDÍCIU SLOVO a v nej vyšli za jeho redakcie tieto diela:

Karol Sidor: **Šesť rokov pri Vatikáne.** Obrana Press, Scranton, Pa. 1947

František Hrušovský: **Slovenskí vladári, 1948**

J. C. Hronský: **Andreas Bur Majster,** 1948

Norin: **Tri stoličky,** 1948

Šprinc-Strmeň: **Putovné piesne,** 1950

Listy z Coral. Obrázky zo života Pennsylvánskych slovenských baníkov. Na pokračovanie v "Obrane", 1951-1952

Paul Verlaine. Etude de sa poésie religieuse. Western Reserve University, Cleveland. Ohio, 1953

PREDJARIE

Neviem, kde hľadať jar;
v mojich rukách
sa zohrieva
Slovensko,
ako sneh
v slnku
januára.

A keď sa ľady roztopia,
v náručí mojom
očernie zem
v pravý čas;
ožiť neskôr
nie je
neskoro.

Rudolf Dilong

STROMY

Poznačil som si v kalendári,
že stromy
sú obyvateľmi
neba;
vždy som sa díval
na tú krásu,
ktorú znášali
vtáky na ne.

Chcel som byť stromom,
pokorne
ľuďom dať tôňu,
pokorne,
skoro len šumotom lístia
prihriať ich.

Rudolf Dilong

BOL SV. METOD V CHORVÁTSKU?*

Michal Lacko, S. J.

Jestvovanie rímsko-slovanskej, čiže glagolskej bohoslužby v chorvátskom prímorí a v severnej Dalmácii oddávna až dodnes samočinne vzbudzuje otázku, ako a kedy sa tam tá bohoslužba dostala?

Viacerí významní slavisti na čele s Jozefom Dobrovským pokladali síce práve chorvátske prímorie za územie, kde vznikla rímsko-slovanská bohoslužba, ale tvrdili, že nevznikla v dobe cyrilometodskej a tým menej, že by bola dielom sv. bratov.[1] Iní, aj keď nepripisovali jej pôvod sv. Cyrilovi a Metodovi, predsa sa klonili k mienke, že jej pôvodcami sú cyrilometodskí učeníci, z ktorých niektorí po vyhnaní z Veľkej Moravy sa usadili na tomto území. Potvrdenie svojej mienky nachádzali v zpráve *Žitia Naumovho,* že po smrti sv. Metoda sa jeho žiaci "rozpŕchli jedni po Mysii, iní po Dalmácii, iní zas po Dácii, a všade rozmnožili slovo Božie stonásobne."[2] Ako vidno, tu sa spomína výslovne Dalmácia.

No dnes je už bez pochyby dokázané, že rímsko-slovanská bohoslužba pochádza od sv. Cyrila a Metoda.[3] A práve najstaršia zmienka, ktorá spája meno sv. Metoda s rímsko-slovanskou bohoslužbou, pochádza z Dalmácie. Roku 925 v meste Splite konala sa oblastná synóda biskupov tohto kraja, kde sa rokovalo výslovne aj o rímsko-slovanskej bohoslužbe, a kánon X. tej synódy zabraňuje v budúcnosti vysviacať duchovných pre túto bohoslužbu. Stalo sa to na zákrok pápeža Jána X., ktorý otcom synódy poslal list, v ktorom hovorí: *"Dozvedeli sme sa z rôznych strán, že vo vašich biskupstvách sa šíria akési nové náuky (alebo mienky, ídey), ktoré nenachádzame v posvätných knihách. Zdá sa nám, že Vy s tým súhlasíte, lebo nič nepodnikáte, aby ste tomu zabránili. To*

---

* Tento príspevok mal byť podaný na Medzinárodnom kongrese "Historiae slavicae" v Salzburgu, kde autor bol na programe 14. júla 1963, avšak nemohol sa tam zúčastniť, a preto svoju prácu podáva tu po slovensky.

[1] J. Dobrovský, **Cyril a Metod,** apoštolové slovanští. Nové vydanie pripravil J. Vajs. Praha 1948, str. 52.

[2] J. Stanislav, **Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda.** Turč. Sv. Martin 1950, str. 126.

[3] Cfr. S. Smržík S. J., **The glagolitic or Roman-Slavonic Liturgy.** Series Cyrillomethodiana, Vol. II, Ed. Slovak Institute, Cleveland-Rome 1959.

nás veľmi ustarosťuje. Božechráň, aby veriaci kresťania nasledovali učenia akéhosi Metoda, ktorého meno nenachádzame nikde v posvätných knihách ani medzi Otcami Cirkvi. A preto vás povzbudzujeme, aby ste sa rozhodne zasadili o nápravu v tejto veci vo vašich slovanských zemiach, tojest, aby Najsvätejšia obeta bola slúžená podľa rímskeho obyčaju v latinskom jazyku, a nie v nijakom inom."[4] Z toho vidno, že v tom čase rímsko-slovanská bohoslužba bola v chorvátskom prímorí rozšírená a že jej jestvovanie sa spájalo s menom "akéhosi Metoda". Sme v odstupe iba 40 rokov od smrti sv. Metoda. Teda tá bohoslužba musela sa tam udomácniť skôr. Otázkou je, kedy?

Odpovedám takto: Rímsko-slovanskú bohoslužbu ustanovil v chorvátskom prímorí sám sv. Metod, keď tade prechádzal, vracajúc sa z Ríma roku 880. Ako vieme, vtedy niesol so sebou bullu Jána VIII. *Industriae Tuae,* ktorou bola rímsko-slovanská bohoslužba znovu potvrdená. A nakoľko už pápežom Hadriánom II. bol Metod ustanovený za pápežského legáta pre slovanské národy, osobne v chorvátskom prímorí zaviedol rímsko-slovanskú bohoslužbu.

Dôkazy pre túto tézu sú tieto:

1. Ponajprv je známe, že do Ríma sa mohlo cestovať buď posuchu cez Benátky, alebo cez Chorvátsko a odtiaľ loďou cez Adriatické more do Ancony, a tak do Ríma. Napr. Svätoplukov vyslanec kňaz z Venecie, ktorý r. 879 priniesol do Ríma obžalobu proti sv. Metodovi, cestoval istotne touto druhou cestou, lebo do Ríma priniesol aj listy od chorvátskeho kniežaťa Branimíra a od diakona Teodósia, zvoleného biskupa ninského. Pri odchode z Ríma zase niesol pápežské

---

4) "Joanni s[anctae] Salonitanae ecclesiae episcopo omnibusque suffraganeis ... Et quia fama revelante cognovimus per confinia vestrae parochiae [=dioeceseos] aliam doctrinam pullulare, quae in sacris voluminibus non reperitur, vobis tacentibus et consentientibus, valde doluimus ... Sed absit hoc a fidelibus, qui Christum colunt, ut ad Methodii doctrinam confugiant, quem in nullo volumine inter sacros auctores comperimus. Unde hortamur vos, ut . . . cuncta per Sclavinicam terram audacter corrigere satagatis ... ita ut secundum mores Sanctae Romanae Ecclesiae in Sclavinorum terra ministerium Sacrificii peragant, in latina scilicet lingua non autem extranea, quia nullus filius aliquid loqui debet vel sapere, nisi ut pater ei insinuaverit ..." Cfr. F. Rački, **Documenta historiae Croatiae periodum antiquam illustrantia,** Zagreb 1877, str. 188-189.

listy týmto istým adresátom a iným biskupom v Dalmácii.[5] Musel teda cestovať z Ancony cez more do Chorvátska a odtiaľ na Veľkú Moravu.

Predpokladám, že o takejto možnosti cesty informoval sv. Metoda legát pápeža Jána VIII. Pavel, biskup anconský, keď roku 873 prišiel vyslobodiť Metoda zo žalára. Zaiste povedal Metodovi: “Ak budeš v budúcnosti cestovať do Ríma a chceš sa vyhnúť nemeckému územiu, aby si znovu neupadol do rúk Nemcov, cestuj cez Panóniu do Chorvátska, odtiaľ cez more do Ancony a tak do Ríma.” To sv. Metod aj spravil a touto cestou došiel do Ríma roku 880; a potom sa touže cestou vracal.

2. Takýto predpoklad máme potvrdený v *Žití Nauma*, jedného zo žiakov cyrilometodských, ktorý pravdepodobne sa na tejto ceste zúčastnil. V tom *Žití* čítame: *“Sv. Metod so svojou družinou, blaženým Klimentom a bohonosným Naumom a s ostatnými (učeníkmi) vrátil sa do zeme bulharskej. Začali svoju plavbu po mori a doplávali do Illyrika, a nechajúc loď, pokračovali posuchu, apoštolsky hlásajúc pravú vieru. A tak dostihli zem Nemeckú a Uhorskú. . .”*[6]

K tomu treba podať niekoľko poznámok. Jasne je tu povedané, že Metod so svojou družinou z Ríma cestoval cez more a prišiel do Illyrika. Je známe, že tým menom sa označuje práve chorvátske prímorie. V texte však máme dve ťažkosti. Prvá vyplýva z kontextu, lebo zo všetkého vidno, že takto mal sv. Metod s družinou cestovať, keď sa vracal zo svojej prvej cesty do Ríma roku 870. Avšak odinakiaľ vieme[7], že vtedy Metod cestoval priamo ku kniežaťu Koceľovi a tam sa zastavil na jeho dvore. Cesta cez Chorvátsko bola by príliš oddialila smer ku Koceľovi, a tiež vtedy ešte nemal príčinu, prečo by bol mal cestovať takou dlhšou cestou. Konečne vieme, že práve počas jeho kratšej cesty ku Koceľovi ho Nemci zajali a uväznili. Teda vyššie citovaný text sa nemôže vzťahovať na návrat z prvej cesty, ale len na návrat z druhej cesty roku 880.

---

[5] **Monumenta Germaniae Historica**, Epistolae Vol. VII, Nr. 191, 196, 206.

[6] Staroslovenský text viď Lavrov, **Materialy po vozniknoveniji drevnejšej slavjanskoj pismennosti,** Leningrad 1930, str. 185-186. Slovenský preklad viď J. Stanislav, **Životy** (ako vyššie), str. 129.

[7] **Žitie Konštantinovo,** hl. VIII. a hl. X.

Druhá ťažkosť je v tom, že sa tam hovorí: keď zišli z lode, pokračovali posuchu a prišli do Bulharska. K tomu treba poznamenať, že text *Žitia* bol mnoho ráz prepisovaný a dnešný rukopis v Belehradskej národnej bibliotéke je hodne starší. Pri prepisovaní v Bulharsku skoro všade miesto slov "slověnský, moravský" bolo vložené slovo "bulharský", aby tým viacej vyniklo, že Naum je bulharský svätec. Tak napr. hneď napočiatku čítame: *"Tento ctihodný a preblažený otec náš Naum žil v časoch Cyrila a Metoda, ktorí chodili po všetkých krajinách bulharských ... preložili Písmo božie Starého a Nového zákona z gréckeho a v prostý jazyk bulharský. . ."*[8] Je jasné, že tu pôvodne nebolo slovo "bulharský", ale "slověnský". A tak i v našom texte treba zameniť namiesto "vrátili sa do zeme bulharskej", "vrátili sa do zeme slověnskej" alebo "moravskej". Napokon sám kontext to dosvedčuje. Veď ďalej čítame, že potom došli do zeme nemeckej a uhorskej, a tak ďalej.

Z toho vyvodzujem, že náš text sa vzťahuje na návrat sv. Metoda z Ríma roku 880 a že teda sv. Metod osobne bol v Chorvátsku.

3. Že tam sa zdržoval, aby uviedol rímsko-slovanskú bohoslužbu, uvatváram z toho, že staroslovenské *Žitie Metodovo* v hlave XII. zaznamenáva mysterióznu epizódu, že prv, než sa Metod vrátil z Ríma, bola na Veľkej Morave rozhlásená akási falošná pápežská bulla proti Metodovi. Lapôtre celú epizódu vysvetľuje takto[9], že Viching, cestujúc kratšou cestou, došiel na Veľkú Moravu skorej než Metod a tam rozhlásil falošnú bullu, ktorú si dal vyhotoviť v Ríme. No neskoršie, keď sa Metod vrátil a predložil panovníkovi a ľudu pravú bullu, celý klam vyšiel najavo. Kde sa Metod zadržal, že sa až neskoršie vrátil na Veľkú Moravu? Čiastočne jeho cestovanie cez Chorvátsko vyžadovalo viacej času, ale ak prijmeme, že Metod sa zadržal v Chorvátsku, aby tam uviedol rímsko-slovanskú bohoslužbu, vysvetlenie tej mysterióznej epizódy je ešte viacej prijateľné.

Z týchto dôkazov uzatváram, že sv. Metod bol v Chorvátsku, tam sa aj zdržal, aby osobne uviedol v prax rímsko-slovanskú bohoslužbu.

---

[8] Cfr. Lavrov, str. 184; Stanislav, str. 127.

[9] A. Lapôtre, **L'Europe et le Saint-Siège à l'époque Carolingienne.** Premiere partie: Jean VIII. Paris 1895, str. 129-160.

‘‘VZKRIESENIE“ JÁNA CIKKERA — KLENOT SVETOVEJ OPERNEJ TVORBY

(Marginálie k západoeurópskej premiére ‘‘Vzkriesenie’’ v Stuttgarte)

Tino Berko

Už pred rokom ohlásená a potom v rádiu, televízii a tlači častejšie pripomínaná ‘‘západoeurópska premiéra’’ opery *Vzkriesenie* od slovenského skladateľa Jána Cikkera na Veľkej scéne Štátnej opery v Stuttgarte dňa 3. mája 1964 spôsobila ozaj silné duchovné zelektrizovanie všetkých muzikálnych kruhov západnej Európy. Elektrické napätie stúpalo tým viac, čím viac sa približoval deň premiéry Vzkriesenia. V samotný večer 3. mája ukazoval ‘‘ohmmeter’’ v Stuttgarte najvyšší stupeň onoho záhadného duchovného napätia. Zjav “normálny’’, povedal by niekto, kto registruje duchovnú atmosféru pred a počas predstavenia nového divadelného alebo operného diela. Ale čosi viac ako len ‘‘normálny’’ zjav bolo možné pozorovať a priam cítiť v spomínaný divadelný večer. Bolo to totiž mimoriadne, ak chcete, geniálne priblíženie dvoch umeleckých snažení, alebo ináč povedané: veľkolepé rozozvučanie elegicky a vážne ladenej partitúry Jána Cikkera o mravnom páde a duchovnom vzkriesení chovanice Kataríny Maslovej a spoločensky oveľa vyššie stojaceho kniežaťa Dimitra Ivanoviča Nechľudova.

Vďaka hudobnoumeleckým zámerom Jána Cikkera, dnes iste hlavného predstaviteľa slovenského hudobného myslenia, a režijnej koncepcii Günthera Rennerta, ináč najväčšieho divadelného a operného režiséra, akého súčasné Nemecko má a pozná, došlo v Štuttgarte k mohutnému a triumfálnemu rozozvučaniu slovenskej hudby, k opravdu strhujúcim úkazom hudobnodramatickej blýskavice. Slastné, ale vážne intonované uvoľnenie duchovného napätia vzniklo až po veľkolepom a náraznom finále Vzkriesenia, kedy dlhotrvajúca záplava potleskou západoeurópskeho a spolkovonemeckého poblika začala kvitovať nielen veľké výkony hercov-spevákov, ale predovšetkým hudbu slovenského skladateľa Cikkera a režijnú hodobnodramatickú kreáciu Dr. Günthera Rennerta. Nové slovenské operné dielo dostalo v Štuttgarte punc svetovej úrovne a vzácnej fajnovosti, ktorá očarila všetkých, čo opatrne a takmer pátravo sledujú každý nový a kultúrny zvuk či súzvuk 20. storočia. Netreba byť ani prorokom, keď Vzkrieseniu Jána Cikkera predpovedáme obľubu a zakotvenie v opernom repertoári celého sveta.

Vzkriesenie, ktoré slovenský skladateľ nechal po prvý raz predviesť českým Národným divadlom v Prahe, dňa 18. mája 1962, počas medzinárodného hudobného festivalu ''Pražská jar'' a síce v slovenskej reči, je do silných a tmavosýtych tónov premietnutá literárna predloha Leva N. Tolstého. V divadelnom svete jestvuje z románu asi zo 150 dramatizácií, o ktoré sa však Cikker akosi nezaujímal. Hádam sa obával, že by mu mohli kaliť jeho vlastný umelecký zámer a celú mravne-humánnu expozíciu diela. Takto si vylúpol zo Vzkriesenia, majúceho 126 kapitôl, šesť dramaticky účinných obrazov o hriechu či zvedení slúžky Kataríny Maslovej kniežaťom Nechľudovom a o tom, ako sa Katarína dostane do petrohradského bordela, kde vie animovať bohatého kupca Smelkova, ale jeho otrávením musí sa zodpovedať pred súdom, ktorý ju, i keď je nevinná na usmrtení Smelkova, predsa odsúdi na sedemročný žalár v prítomnosti jej bývalého záletníka kniežaťa Nechľudova. Ďalej libreto hovorí o tom, ako knieža Nechľudov dostane výčitky svedomia, že spôsobil a zapríčinil mravný pád Kataríny, keď ju po rozkošnej noci, práve v noci Kristovho vzkriesenia, kedy liturgia pravoslávnej cirkvi aj beztak dovoľuje vymieňanie veľkonočných bozkov a pozdravov . . . zanechal v provinčnom kaštieli svojich tetiek, vsunúc jej do ruky 100 rubľov ako ''odplatu'' za hriešnu noc. Dej líči výčitkami zmietaného kniežaťa Nechľudova idúceho do väzenia za Katarínou, kde jej sľubuje manželstvo a jeho snaženie a prepustenie nevinne odsúdenej Kataríny, avšak márne, lebo Katarína odchádza do sibírskeho väzenia, kde pri pochode ťažko ochorie a iba pri príchode Nechľudova s cárskym omilostením vnútorne preporodená a vzkriesená vyznáva zmierlivú lásku k Nechľudovi, v ktorého náručí aj nakoniec umiera. Medzi tento dej o hriechu a pokání Kataríny a Nechľudova, uložený do šiestich obrazov, Cikker vsunul tri intermezzá, tri hudobné vložky, ktorými sa vzrušivým spôsobom odkresľuje vnútorné a psychologické rozpoloženie spomínaných hlavných operných postáv, nachádzajúcich sa čajsi na hranici krajnej situácie, raz na hranici zmyselnej rozkoše, inokedy na hranici ľútosti a pravej dobroty.

V Tolstého románe nachádzame tento opis morálneho prípadu zachytený veľmi pútavým literárnym štýlom, kým Cikker sa zase ako dramaturg musel obmedziť iba na to podstatné a hlavné a toto podať v účinnom dramatickom postupe. Jeho expozícia Vzkriesenia je dosť pútavá, má však piatym obrazom trochu priveľa elegického ladenia, najmä keď uvážime, že počnúc tretím obrazom až do posledného 6. obrazu, ktorý je umeleckým stvárnením nielen cáristického Ruska, ale aj dnešných socialistických režimov, v to počítajúc aj Čechmi opanované Slovensko, je dielo písané farbami žiaľu a smútku, spôsobeného či už tou alebo onou spoločenskou vrstvou alebo spoločenským zriadením.

HUDBA VZKRIESENIA

V prvých dvoch operných dielach, ktoré Ján Cikker napísal, prevláda nielen národná tématika, ale aj hudba so slovenskou národnou tóninou. Jak *Juro Jánošík* (1954), tak aj *Beg Bajazid* (1957) má ostrý závan a pestré farby slovenskej melodiky, ale aj patinu smútku a otrockého osudu, v akom sa Slováci nachádzali či už v časoch tureckého rabstva alebo nesociálneho feudalizmu tzv. veľkého Uhorska. V časoch, keď Cikker písal tieto opery, slovenský národ prežíval podobné časy, aké vládli vtedy, keď južné kraje slovenského etnického územia pustošili divoké turecké hordy, alebo keď maďarskí feudálni páni častokrát bez dostatočnej príčiny týrali a súdili sociálne slabých a bezmocných Slovákov. Tie časy patria síce do obdobia "kultu osobnosti", zažehnaného vlastne iba na jar 1963 slovenskými komunistickými intelektuálmi a spisovateľmi, ale obetí tohto obdobia stalinizmu je viac, než ich formálne alebo aj reálne môžu rehabilitovať úradné prehlásenia sjazdov skladateľov, spisovateľov, žurnalistov a pod. Túto činnosť v hudobnej tvorbe dávno predišiel a kategoricky vyslovil umelec Ján Cikker.

Jánošík, predvedený v Bratislave 1954, teda v dobe zúrivého "kultu osobnosti" na Slovensku, je ráznym kultúrnym protestom proti utláčaniu slovenského človeka cudzími živlami. Podobne aj Beg Bajazid je koniec-koncov ničím iným, než zase umeleckým protestom slovenského skladateľa proti súčasným politickým opanovateľom Slovenska. A ako kedysi Beethoven svojím *Fideliom* a neskoršie Verdi so sbormi zajatcov v opere *Nabucco,* tak aj Cikker svojím *Jánošíkom* a *Beg Bajazidom* protestoval a reagoval na kultúrnopolitické zjavy svojej doby.

Keď zdôrazňujeme, že v Cikkerových prvých operách vanie ostrý protest proti cudzej okupácii a expanzii na Slovensku, nepodceňujeme humánny aspekt Cikkerových diel, ktorý pravda, ešte viac a výraznejšie vyniká v operách *Mr. Scrooge* (svetová premiéra v Kasseli, 5. októbra 1963) a *Vzkriesenie*. Týmito dielami, zostavenými podľa literárnych predlôh svetových klasikov, raz Angličana Charles Dickensa, druhý raz Rusa Tolstoja, Cikker podpísal ostrý manifest, adresovaný každému skupáňovi, poľahkému labužníkovi a drsnému vládcovi na ktoromkoľvek životnom poli. Čo je tenorom Cikkerovho morálneho a umeleckého kréda, je vlastne zásada kresťanskej lásky a humánnej cesty, avšak tak vydláždenej, že po nej môžu kráčať nielen prívrženci metafyzických koncepcií, ale aj vyznavači čisto tuzemského samourčenia a samobytnosti. U Tolstoja má napríklad príbeh s Katarínou Maslovou a kniežaťom Nechľudovom presné časové a priestorové ohraničenie. Cikker sa ho síce tiež pridržiava, no umelecky dokresľuje, takže má nadčasovú a nadcáristickú platnosť. Koncepcia Vzkriesenia má teda u Cikkera nie náter cáristických alejí alebo pohodlnosť autostrád moderného sveta, ale jednoducho cestu lepšieho a dobrými skutkami naplneného života. Človek, ktorý nastúpi túto cestu humánnosti, konkrétne: keď prestane byť skupáňom a sociálnym vydieračom (Mr. Scrooge), alebo: keď spozná hrôzu a následky samopašného života, ako Katarína a Nechľudov vo Vzkriesení, tento človek dostáva u Cikkera a jeho dramaturgii charakter akéhosi kresťanského ''obrátenia''. Dickens a Tolstoj nechali svojich hrdinov dlhšie žiť i po obrátení a nastúpení humánnej cesty, Cikker však tak nerobí, ale ako vnútorne a morálne premenených a vzkriesených posiela do druhého sveta, do sveta, kde nieto viac možnosti morálneho pádu. Len čo sa Cikkerovi operní hrdinovia zdvihnú z polohy nízkej a egoistickej etiky, a to je vlastne podstatné pri každom morálnom obratení, už sa ''poberajú'' na druhý svet. V takejto verzii Cikkerovej dramaturgickej práce môže hádam niekto vidieť aplikovanie onej kresťanskej zásady, že obrátený či morálne vzkriesený človek musí ísť do ríše večnej dokonalosti. Ale tento aspekt, aj keby niekomu lichotil, nazakrýva hlavnú a už vyššie dosť naznačenú humánnosť spomínaných Cikkerových diel.

Hudba Vzkriesenia a tiež i hudobná reč Mistra Scroogea nemajú známky ''krojovanej'' slovenskej hudby, aké prevládali v Jurovi Jánošíkovi alebo v Beg Bajazidovi. V týchto posledných operách Cikkerov individuačný proces dosiahol novú formu, dnes užívaného svetového hudobného myslenia. Ale aj pri tejto forme Cikker sa riadi podľa vzácneho rytmu svojho muzikantského srdca, ktoré sa mu stalo kompasom osvedčeným a zjavne nepostrádateľným.

Vzkriesenie má mimoriadne veľké hudobnodramatické čaro, a je bezpochyby najskvelejším manifestom doterajšej opernej hudby na Slovensku. Je to čudesné vlnobitie, valiace sa do duše človeka i pri číhavom postoji jaksi sférickým a prekvapujúcim spôsobom. Podstatný zdroj Cikkerovej hudby spočíva vo veľkom a na farby tmavej sýtosti bohatom orchestrálnom telese. Pôsobivá sila partitúry vyniká tam, kde je silné dramatické prelínanie a zvlnenie veľkých citových stavov a ostrých spoločenských udalostí. Sem patrí už znásilnenie Kataríny fešným dôstojníkom Nechľudovom a tiež jej monológ v prvom intermezzu. Osobitne expresívne hudobné čísla sú scény z petrohradského bordela, väzenia a návštevy Nechľudova v ňom. Strhujúci je záverečný obraz so sugestívnym pochodom väzňov a ich nádherným a-capella-chórom, vďaka ktorému možno veľkú sibírsku krajinu spolu s jej tragicky živoriacimi odsúdencami označiť nielen za slovenský, ale svetový "Meisterwurf" v klenotnici operných chórov, a ako čisto vokálne-sborové číslo nájde istotne bleskovú záľubu u "priateľov dobrej hudby" a tých, ktorí sa takými chcú stať.

O hudobnej reči Jána Cikkera možno hútať a jej výrazové prostriedky odhaľovať u skladateľov, akými sú Stravinský, Alban Berg (opera Vojček!) a Šostakovič. Ale aj táto klasifikácia, i keď niekomu môže niečo hovoriť, nemôže trafiť osobný a individuálny štýl hudby slovenského skladateľa. Je to proste "musica cikkeriana", i keď v nej sú stopy muzikálnej zóny strednej Európy a náznaky mierne-moderného Berlína a Viedne. Obmedziť a definovať hudbu Vzkriesenia okrem tých mien a kultúrnych zón, ktoré sme práve spomenuli, nemožno, lebo demarkačné línie Cikkerových hudobných výrazov zodpovedajú len mysleným hraniciam, okolo ktorých sa more hudby zvlňuje výlučne iba podľa jeho vlastného symfonicko-dramatického cítenia.

RÉŽIA, VÝBAVA A OBSADENIE VZKRIESENIA

Pri veľkolepom rozozvučaní slovenskej opernej novinky na Veľkej scéne Štátnej opery v Štuttgarte mal veľkú zásluhu režisér Dr. Günther Rennert, pred ktorého detailnou umeleckou koncepciou treba hovoriť s najvyšším rešpektom. Jeho umelecký zámer šťastlivo podporila Leni Bauer-Ecsy ako navrhovateľka scény a ruskému prostrediu pasovných kostýmov. Naročné chóry zajatcov, z ktorých zaváňa chlad Sibíra a tragičnosť odsúdených ľudí, skvele naštudoval Heinz Mende, zatiaľ čo celé dielo suverenne viedol a vo všetkých búrlivých farbách orchestra veľkú znalosť preukázal dirigent českého Národného divadla v Prahe — Jaroslav Krombholc.

Na svetovom úspechu Vzkriesenia a jeho predvedenia v Stuttgarte mal však hlavný podiel celý operný súbor, v ktorom vynikli Carlos Alexander ako zvodný a potom súcitom naplnený knieža Dimitrij a vari ešte viac Lore Wissmann v úlohe Kataríny, to jest prednej osoby Vzkriesenia. Túto Tolstého ''Traviatu'' alebo Cikkerovu ''Manon Lescautovú'' treba nielen pekne vyspievať, ale — čo je veľmi dôležité — intenzívnym spôsobom zahrať. Raz musí byť peknou a čipernou chovanicou, pre ktorú sa ''oplatí'' padnúť do ťažkého hriechu, inokedy nespravodlivým súdnym výrokom pokorenou, zúfalou a nakoniec predsa morálne vzkriesenou osobnosťou. Medzitým jej treba ešte hrať bordelnú dámu číslo jedna. V tomto "divadelnom'' bordeli, kde bohatému kupcovi Smelkovi sa zavše prilepujú podivné ''sexbomby'', len čo rozkáže fľaše šampanského a výstredný kankánový tanec, má totiž Katarína činnosť katalyzátora orgií a bakchanálneho furiosa, končiaceho sa otrávením Smelkova. V tejto grandióznej bordelnej scéne mali možnosť vyniknúť Gerhard Stolze, ktorý v úlohe bohatokupeckého hýrivca a sexuálneho labužníka predstihol všetky svoje doterajšie výkony a tirády. Ozdobou bordela bola majiteľka Madame Kitajevová, ktorú typickým bordelovým altom a v súlade s kankánovými rytmami nádherne interpretovala Hetty Plümacher.

Po takomto obsadení úloh Vzkriesenia, hoci nepozostávalo priamo zo svetových operných ''hviezd'', a pri takej réžii a scenáriu, aké manifestovali Günther Rennert a madame Bauer-Ecsy, došlo v Štuttgarte nielen k veľkému morálnemu pádu, ale aj k silnému a hutnému vzkrieseniu životným osudom poznačených ľudí: Kataríny Maslovej a kniežaťa Dimitra Ivanoviča Nechľudova. Všetkým zo súboru opery, ale hlavne ústredným postavám Vzkriesenia patrilo potom dlhé aplaudovanie, ktoré sa zmenilo v búrlivú záplavu srdečných ovácií, keď sa na javisku zjavil autor a libretista Vzkriesenia, skladateľ Ján Cikker.

William Shakespeare

JULIUS CAESAR

(Úryvok z III. dejstva.)

SCÉNA: RÍMSKE FÓRUM

(Vchádza Brutus, Cassius a zástup rozrušených občanov.)

OBČANIA: Žiadame vysvetlenie! Vysvetliť!

BRUTUS: Tak sem, a sluch mi žičte, priatelia. Cassius, ty choď v tamtú ulicu, a rozdeľ zástup. Kto mňa chce počuť, tu nech zostane, a kto chce Cassia ,nech ide s ním; i Caesarova smrť sa verejne zdôvodní.

1. OBČAN: Ja si Bruta vyslúchnem.

2. OBČAN: Ja Cassia; a potom po reči môžeme si zrovnať oboch dôvody.

(Cassius odchádza s časťou občanov. Brutus vystupuje na tribúnu. Hluk.)

3. OBČAN: Vznešený Brutus vystupuje. Mlk!

BRUTUS: Len strpenie, až dokonca.

(Zástup utíchne.)

Rimania, rodáci a priatelia! Vypočujte si ma pre môj dôvod, a zachovajte ticho, by ste počuli. Verte mi na moju česť, a majte v povážnosti moju počestnosť, aby ste mohli uveriť. Súďte ma vo svojej múdrosti, a zostrite svoje zmysly, aby ste mohli zvážiť lepšieho. Ak by bol dakto v tomto zástupe, dajaký verný priateľ Caesarov, tak tomu vravím, že Brutus mal v nie menšej láske Caesara, než on. A ak by onen priateľ nástojil, prečo potom Brutus povstal oproti Caesarovi, toto je moja odpoveď: Nie že by som bol menej ľúbil Caesara, ale že som väčšmi ľúbil Rím. Či by ste si radšej želali, aby Caesar žil a všetci ostatní zhynuli čo otroci, a či aby bol Caesar mŕtvy a všetci žili slobodne? Nakoľko ma Caesar miloval, plačem nad ním; nakoľko bol šťastný, mám z toho radosť; nakoľko bol udatný, vzdávam mu česť; lež nakoľko bol ctibažný, tak som ho odpravil. Slzy sú za jeho lásku, radosť za jeho šťastie; česť za jeho udatnosť; a smrť za jeho ctibažnosť. Kto je z vás natoľko nízky, že by bol radšej otrokom? Ak dakto, nech sa ozve, lebo jeho som urazil. Kto je z vás natoľko zadubený, že by nechcel byť Rimanom? Ak dakto, nech sa ozve, lebo jeho som urazil. Kto je z vás natoľko podlý, že by neľúbil svoju vlasť? Ak dakto, nech sa ozve, lebo jeho som urazil. Čakám na odpoveď.

VŠETCI: Nik, Brutus, nikto!

BRUTUS: Tak teda nikoho som neurazil. Ja som ani zbla viac nezrobil Caesarovi, než vy by ste mne. Okolnosti jeho smrti sú zaznačené na Capitoliu; nezmalichernená sláva jeho, pokiaľ si ju zaslúžil; ani nezveličené previnenia jeho, za ktoré podstúpil smrť.

(Prichádza Antonius a iní s Caesarovou mŕtvolou.)

Tu prichádza jeho telo, oplakávané Marcom Antoniom, ktorý, hoci nemal účasť na jeho smrti, bude požívať dobrodenie jeho smrti, miesto v slobodnom štáte, — tak ako kto z vás nie? A s týmto vás nechávam: Tak ako som zabil svojho drahého priateľa pre dobro Ríma, túže dýku mám aj pre seba, kedykoľvek si to bude žiadať moja vlasť.

VŠETCI: Nech žije Brutus! Sláva mu!

1. OBČAN: Odnesmeže ho domov v triumfe!

2. OBČAN: Vznesme mu sochu pobok predchodcov!

3. OBČAN: Caesarom nech je!

4. OBČAN: Toho lepšia časť v ňom nájde korunu!

1. OBČAN: Hej, k domovu ho poďme odprevadiť s jasotom!

BRUTUS: Rodáci —

2. OBČAN: Ticho! Brutus hovorí.

1. OBČAN: Ticho tam!

BRUTUS: Rodáci, vzdialiť sa mi dovoľte, a stojte s Antoniom kvôli mne. Česť vzdajte mŕtvemu a s úctou si o jeho sláve vypočujte reč z úst Antonia s naším zvolením. Žiadam vás, nech sa nikto nevzdiali, krem mňa, kým Antonius neskončí.

(Odíde.)

1. OBČAN: Zostaňte! Antonia počujme!

3. OBČAN: Nech vyjde na tribúnu! Čujme ho! Vystúpže, Antonius vznešený!

(Ako vystupuje)

ANTONIUS: Povďačný som vám kvôli Brutovi.

4. OBČAN: Čo vraví o Brutovi?

3. OBČAN: Vraví, že povďačný nám je kvôli Brutovi.

4. OBČAN: Lepšie, ak neublíži Brutovi.

1. OBČAN: Caesar bol tyranom.

3. OBČAN: Hej, rozhodne. Šťastie, že sa ho Rím už pozbavil.

2. OBČAN: Pst! Počúvajme, čo chce povedať.

ANTONIUS: *(na tribúne)* Vznešení Rimania —

VŠETCI: Pst! Čujme ho!

ANTONIUS: O posluch prosím, rímski rodáci! Chcem pochovať, nie chváliť Caesara. Zlé skutky zavše ľudí prežijú a dobré kladú v hrob s ich kosťami. Tak buď aj s Caesarom. Vám hovoril vznešený Brutus, že bol ctibažný. Ak tomu tak, nuž mrzký to bol kaz a Caesar mrzko naň aj doplatil. S Brutovým zvolením i ostatných — lebo veď Brutus počestný je muž, a tak sú všetci, všetci počestní — prichádzam na rozlúčku s Caesarom. Priateľom bol mi verným, oddaným; no Brutus vraví, že bol ctibažný, A Brutus iste počestný je muž. Privádzal Rímu húfy zajatcov, výkupným plniac štátnu pokladňu. Bola to u Caesara ctibažnosť? Keď začul nárek biednych, zaslzil; ctibažnosť vari tvrdšia povahou. No Brutus vraví, že bol ctibažný, a Brutus iste počestný je muž. O Luperkáliách ste videli, že som mu trikrát núkal korunu, no trikrát odmietol. To ctibažnosť? No Brutus vraví, že bol ctibažný, a rozhodne, on počestný je muž. Neprišiel som sem Bruta popierať, lež povedať vám o tom, čo ja viem. Raz každý z vás ho mal, a právom, rád. Tak čo vás nad ním zdŕža od žiaľu? Ó, súdnosť, k šelmám pošla si a ľud svoj pochop stratil! — Trocha pozhovte. Srdce mi dlie tam v rakve s Caesarom i musím zastať, kým sa navráti.

1. OBČAN: V tých slovách, zdá sa, veľa zmyslu je.

2. OBČAN: Ak zvážiš jasne vec, nuž veľa zla napáchal Caesar. Či tak, druhovia?

3. OBČAN: Mám strach, že horší po ňom nastúpi.

4. OBČAN: Či ste si všimli? Nevzal korunu; to teda značí, nebol ctibažný.

1. OBČAN: Ak nie, to ktosi ťažko odpyká.

2. OBČAN: Úbožiak! Plač mu oči umára.

3. OBČAN: Niet muža v Ríme šľachetnejšieho.

4. OBČAN: A teraz pozor. Ide hovoriť.

ANTONIUS: Ešte len včera slovo Caesara platilo svetu. A dnes leží tu, a nikto neskloní sa, že by mu vzdal česť. Ak by som vám chcel, drahí, popudiť srdcia a mysle k vzbure besnivej, Brutovi by som krivdil, Cassiovi, čo sú, jak viete, muži počestní. Nechcem im krivdiť. Radšej mŕtvemu chcem krivdiť, vám a sebe krivdiť, než takýmto mužom počestným. Lež, hľa, pergamen s Caesarovou pečaťou. V pracovni ho mal; a je závetom. Keby ľud počul tento testament, čo, prepáčte, ja čítať nemienim, bozkmi by pokryl rany Caesara a šiatky noril v krv tú posvätnú; hej, o vlas prosil si, čo pamiatku, a pojal to aj v závet pred smrťou, zanechajúc to svojmu potomstvu jak vzácne dedičstvo.

4. OBČAN: Testament! Antonius, čítaj ho!

VŠETCI: Caesarov závet! Čujme testament!

ANTONIUS: Pozhovte, drahí; nesmiem, nemôžem. Nie vhod sa doznať, jak vás miloval. Nie drevom, skalou, ale ľuďmi ste; a že ste ľuďmi, obsah závetu by vzrušil vás a pohnal k šialenstvu. Radšej mlk, že ste jeho dedičmi; inak, ó, čo by z toho mohlo vzísť?

4. OBČAN: Čítaj ho! Antonius, počujme! Musíš ho čítať! Závet Caesarov!

ANTONIUS: Neviete počkať? A mať strpenie? Trocha som zašiel, kde som nemienil. Mám strach, že krivdil som tým počestným, čo dobodali Caesara; mám strach.

4. OBČAN: To boli zradci! Muži počestní!

VŠETCI: Testament! Testament!

2. OBČAN: To zločinci a vrahovia! Hej, testament! Prečítaj testament!

ANTONIUS: Tak nástojíte čítať testament? Nuž, v kruhu si staňte vôkol mŕtvoly, nech ukážem vám jeho pôvodcu. Môžem zísť dolu? Môžem ustúpiť?

VČETCI: Zíď dolu.

2. OBČAN: Zostúp.

(Antonius schádza z tribúny).

3. OBČAN: My ustúpime.

4. OBČAN: Kruh! Rozstúpte!

1. OBČAN: Preč od már! Ďalej od mŕtvoly!

2. OBČAN: Zrobteže miesto Antoniovi!

ANTONIUS: Netlačte sa tak na mňa. Ustúpte.

VŠETCI: Ustúpte! Miesto! Dozadu!

ANTONIUS: Ak máte slzy, pripravte ich v plač. Vy znáte tento plášť. Ja pamätám, keď ho mal Caesar v stane prvý raz na sebe. Bol to letný podvečer; ten deň, keď Nerviov bol porazil. Hľa, tu šlo cezeň ostrie Cassia. Tu, aká prietrž po zlom Cascovi. Cez túto bodol Brutus milený; a jak z nej tasil oceľ prekliatu, hľa, jak šla za ňou Caesarova krv, prudko ni z dverí, ako zvedavá, či to tak Brutus klopal nevľúdne; Caesar, jak viete, mal ho v obľube. Bohovia, svedčte, ako ho mal rád! Zo všetkých rán tá bola najkrutšia; bo keď zrel Caesar, jak naň útočil, nevďačnosť, mocnejšia než zradná zbraň, ho zasiahla. I srdce puklo mu. A zahaliac si plášťom svoju tvár, tam pri podstavci sochy Pompeia, sfarbenom krvou, padol mohutný. Ó, čo to tam bol za pád, rodáci! To ja som padol, vy a každý z nás, kým triumf žala zrada krvavá. Ó, vidím slzy; tuším ľútosť vás schvátila. To sú kvapky šľachetné. Lež, duše dobré, načo slzy tie nad Caesarovým plášťom? Páčte sem! Tu je on sám, hľa, vrahmi dobitý.

(Odhrnie plášť z Caesarovho tela.)

1. OBČAN: Ó, výjav žalostný!

2. OBČAN: Ó, Caesar vznešený!

3. OBČAN: Ó, deň ty nešťastný!

4. OBČAN: Ó, zradci, podliaci!

1. OBČAN: Ó, vzhľad ty krvavý!

2. OBČAN: O pomstu voláme!

VŠETCI: O pomstu! Hor' sa! Hľadať! Páliť! Povraždiť! Nech ani jeden zradca neujde!

ANTONIUS: Počkajte, rodáci —

1. OBČAN: Hej, ticho! Antonia počujme!

2. OBČAN: Čujme ho! Ideme s ním i padneme!

ANTONIUS: Priatelia drahí, nechcel by som vás k takýmto prudkým činom vybúriť. Tí, čo to spáchali, sú počestní. Hoci, žiaľ, neviem aké príkorie ich viedlo. Veď sú múdri, počestní, nuž iste vám svoj dôvod predostrú. Nechcem vám, drahí, srdcia uchvátiť. Ja nie som rečník, ako Brutus je, veď znáte ma, len prostý, priamy muž, čo mal rád priateľa; to vedia aj tí, čo mi dali o ňom hovoriť. Ja nemám vtip ni výrečnosť ni vplyv ni zvrat a prednes, ani silu rečnícku, čo búri krv. Ja len tak doprosta. Vravím, čo aj tak znáte; odkrývam tu rany, nemé ústa

Caesara, by za mňa vraveli. No Brutom byť ja a on mnou, tu Antonius by vás rozbesnil a vložil do každej z rán Caesarových jazyk, že by aj kamene rímske k vzbure povstali.

VŠETCI: My povstaneme!

1. OBČAN: V oheň Brutov dom!

3. OBČAN: Hore sa! Sprisahancov pohľadať!

ANTONIUS: Počujte ešte. Čujte, rodáci.

VŠETCI: Hej, ticho! Antonia počujme!

ANTONIUS: Hľa, ženiete sa, nevediac ni v čo. Čím vás tak Caesar k srdcu pripútal? Žiaľ, neviete! Nuž, nech vám prezradím. Na onen testament ste zabudli.

VŠETCI: Hej, pravda! Počkajmeže! Čujme ho!

ANTONIUS: *(Vytiahne pergamen a rozvíňa ho.)*
Tu je, hľa, s Caesarovou pečaťou. Občanom rímskym, a to každému, sedemdesiatpäť drachiem porúča.

2. OBČAN: Šľachetný Caesar! My ho pomstíme!

3. OBČAN: Ó, veľkodušný Caesar!

ANTONIUS: Pokojne načúvajte.

VŠETCI: Stíchnite!

ANTONIUS: Krem toho dal vám parky, súkromné tiež svoje zátišia i so sadmi sem od Tiberu; vám ich navždy dal i vašim potomkom — tie miesta čarovné, by ste v nich našli ples a okriatie. Hľa, to bol Caesar! Kto ho nahradí?

1. OBČAN: Nik veru! Nikdy! Vyrazme! Poďme ho spáliť k chrámom posvätným a vrhnúť lúče zradcom pod strechy. Zdvihnite telo.

2. OBČAN: Pripraviť vatru!

3. OBČAN: Rozlámať lavice, okná, čokoľvek!

(Vyrazia aj s telom z námestia.)

ANTONIUS: Tak, iskra, hor. Si v chode samopaš, i žeň sa, kade chceš.

Prel. *A. Žarnov*

ZO SONETOV WILLIAMA SHAKESPEARA

1

(Bezcenné sporenie)

Ži (voláme), čo ozaj krásne si,
neumri nikdy, krása ružová!
Keď ruža dozrie, hlavu ovesí,
nech sa nám v ďalšom puku uchová!
Ty nie, ty iba seba vidíš rád,
sebou sa živíš v bledom planutí.
Kde sa ti hojnosť núka, volíš hlad
a k sebe samému si prikutý.
Svet si ťa ctí jak sviežu ozdobu
a vybraného posla rezkej jari,
no ty si v kvete líhaš do hrobu:
lakomec, hýriš, šetriac nebujarý.
Poľutuj svet! nestravuj vlastnú krásu
a nenes do hrobu, čo patrí času.

18

(Nesmrteľnosť)

Prirovnať si ťa k júlovému dňu?
Si jemnejší a menej upätý.
Vo šviste víchra lupne prerednú,
lehota leta chytro preletí.
Keď oko neba horí priživé,
zaraz ho zlatý oblak zabrudí.
Čo na stá malo farieb, osivie
v dôsledku nehôd, v kolobehu dní.
Len tvoje leto uchová si nach
a tvoja krása nikdy nevyhasne.
Smrť nezvolá, že blúdiš v temnotách:
nad veky rastieš z nesmrteľnej básne.
Kým ľudia dýchajú a oči vidia,
žije môj verš a uvaruje si ťa.

21

(O bezcennosti ozdôb básnických)

Nie som ja ako čoby-poeta,
keď píše púdrom, rúžom šudený,
o nebi básni, tára do sveta
a pekné v ešte krajšie premení,
div s divom pári sňatkom prímeru,
so slnkom lunu, s morom zem a dúhu,
nevinný mája kvet a nádheru,
akú len nájde v rámci zemekruhu.
Pravdu chcem písať, láske oddaný;
nezakazuj mi, ver', že mám ťa rád
jak syna mať a nebies lampami
nemusím cit svoj vypolírovať.
 Perohryz nech si tára dve na tri,
 ja nepochválim, čo mi nepatrí.

71

(Epithalamion)

Keď dodýcham, len zatiaľ za mnou smúť,
čo umieráčik svetu oznámi,
že dokonal som hriešnu svoju púť
a bývam dolu medzi červami.
Pri tomto verši radšej zabudni
na ruku, čo ho píše. Tak ťa rád,
že radšej ty buď mne ukrutný,
než ja by som mal teba skľučovať.
I neskôr, keď sa dotkneš týchto slov,
až moje kosti obrátia sa v íl,
ani len moje meno nevyslov,
daj láske zhniť, ako i ja som zhnil.
 Inak ti z tvári rúšku žiaľu zdvihnú
 a do očú ti moje meno šprihnú.

86

(Náš víťazný dnešok)

O láskavú smrť volám skľúčený,
že talent musí žobrať odmala,
že cenu získal vzorok bez ceny
a čierna zrada vernosť sklamala,
že do slávy sa podliak odeje
a tupená je čistá nevina,
že živorí, čo dokonalé je,
a sile chabosť nohy podtína,
že vrchnosť jazyk reže umeniu
a nahlúplosť je ránhojičom múz,
že titul blázna dali čestnému
a dobrých ľudí gniavi modrofúz.
  Skľúčený som a nechce sa mi žiť.
  No ako, láska, teba opustiť?

130

(Amicae meae laudes)

Jej oči slnká ohnivé sú nie
a s korálom jej pera nezávodí.
Sneh biely je? jej hruď sa nebelie.
Vlasy sú vlákna? jej sú čierne dróty.
Videl som ružu bielu, ružovú
i červenú, no nie je to jej líce,
a parfum šíri sladšiu vôňavu
než nos a ústa mojej krásavice.
Rád som, keď šteboce, no dobre viem,
že nehlaholí ako jemná báseň.
O chôdzi bohýň slova nepoviem:
keď ona kráča, došľapuje na zem.
  A predsa, páni, toľko čara má
  jak každá lživo vyzdvihovaná.

146

(Spor duše s telom)

Úbohá duša, blata môjho stred,
zahriakni moc, čo proti tebe zúri!
Prečo máš túžiť ty a biedu trieť,
farbami líčiť zvonku svoje múry?
Načo ten základ? Nájom iba máš.
Jest stavby, čo by nevyprašivela?
Nezdedia červy nápotomné raz
i palác tvoj? Nie to je koniec tela?
Bohatni, duša, z jeho poroby,
nech túži on, ty honob pre seba,
z ničoty dní si večnosť vydobi,
dovnútra dužej, navon netreba.
    Krm sa a márni smrť, čo márni svet.
    A kde smrť umrela, tam smrti niet.

147

(Do pamätníka)

Je moja láska ako horúčka,
len to chce, čo ju väčšmi rozohní:
jesť jedovaté, choré jablčka
a nasycovať hlad svoj bezodný.
Liečil ma rozum v tomto ošiali,
no zúri, že sa priečim jeho radám;
nechal ma a ja vidím zúfalý,
že smrťou je mi, čo si na smrť žiadam.
Už mi niet pomoci. Um vzdal sa ma.
Motám sa, blúznim ako šialenec,
pošetilé sú moje vzdychania
a bez ladu a skladu moja reč.
    Božím sa, že ty jemná si a pekná,
    no temná si jak polnoc na dne pekla.

Preložil *Karol Strmeň*

SHAKESPEARE A SLOVÁCI

Roku 1964 si celý kultúrny svet pripomínal 400. výročie narodenia veľkého anglického dramatika Williama Shakespeara. Toto shakespearovské jubileum bolo dobrou príležitosťou pozrieť sa i do našej kultúrnej minulosti a skúmať, ako a kedy sa Shakespeare dostával do slovenskej literatúry a na slovenské javiská.

Shakespeare, ktorý žil v rokoch 1564 — 1616 bol vyše poldruha storočia neznámym autorom. Jeho meno sa začalo spomínať až za francúzskeho klasicizmu a s nemeckou kultúrou dostávalo sa postupne aj k nám. Už koncom 18. storočia hrali u nás Shakespearove drámy v nemčine a neskoršie aj v maďarčine. Najprv len v Bratislave a potom i v Košiciach a iných mestách. Shakespeara prinášali pôvodne do Európy anglické kočovné divadlá, ale jeho hry predvádzali najprv anonymne. Dokazujú to aj nemecké vydania divadelných hier z roku 1630 a 1670. Prvá Shakespearova divadelná hra, ktorá vyšla pod jeho menom v nemčine, bola tragédia *Julius Caesar*. Vyšla roku 1741.

Toto všetko bola viacmenej len knižná znalosť Shakespeara. Nerušenú cestu na nemecké javiská otvoril Shakespearovi až Johann J. Eschenburg svojimi prekladmi z rokov 1775–1777. A po ňom ešte lepšie preklady Augusta W. Schlegla, Wossa a Ludvika Tiecka. V týchto a iných úpravách dostávali sa potom Shakespearove hry aj na Slovensko, hoci v tom čase slovenského divadla ešte nebolo. Hrali ich na niekoľko málo nemeckých scénach. Tu treba tiež spomenúť, že viedenský dramatik Franz Heufeld roku 1773 vydal v Bratislave tlačou Shakespearovho *Hamleta*. Roku 1824 vyšiel zas v Košiciach Shakespearov *Kráľ Leár* v preklade L. Petza.

Bratislavské publikum videlo po prvý raz Shakespearove drámy *Richard III.* a *Romeo a Júlia* roku 1771 v miestnom nemeckom divadle. Je zaujímavé, že na divadelnú scénu v Nemecku dostal sa Shakespeare po prvý raz *Hamletom* v Hamburgu 1776. Od roku 1773, kedy prišiel do Bratislavy veľmi agilný divadelný riaditeľ Karl Wahr, hrali tu Shakespeara veľmi často. Niektoré Shakespearove hry mali dokonca v Bratislave svoju nemeckú premiéru. Napríklad *Othello* a *Kráľ Leár*. Kým nepostavili v Bratislave Mestské divadlo, bolo nemecké divadlo v Grünes Stübel. Od roku 1781 hrávali Shakespearove hry aj v Košiciach. Shakespeara predvádzali na Slovensku najmä viedenské divadelné spoločnosti. So Shakespearom sa postupne zoznamovali aj vidiecke mestá na Slovensku, kam často zachádzali kočujúce divadelné spoločnosti.

Do prvej svetovej vojny predviedli na Slovensku tieto Shakespearove hry: *Richard III.*, *Romeo a Júlia, Kráľ Leár, Hamlet, Benátsky kupec, Macbeth, Othello, Henrich IV.*, *Henrich V.*, *Mnoho kriku pre nič, Sen noci svätojanskej, Skrotenie zlej ženy, Komédia plná omylov, Ako sa vám páči, Veta za vetu, Veselé panie z Windsoru, Búrka* a *Zimná rozprávka.* Aj keď tieto hry predvádzali prevážne v nemčine a maďarčine, vzdelané slovenské kruhy sa predsa zoznamovali s týmto veľkým európskym dramatickým básnikom. Ich záujem o Shakespeara bol taký veľký, že od konca 18. storočia dostáva sa Shakespearovo dielo postupne aj do slovenskej literatúru. A ojedinele dostávali sa jeho hry aj na javiská slovenských ochotníckych divadiel.

Prvý preklad Shakespearovho diela do slovenčiny predstavuje anonymný preklad *Hamleta* z konca 18. storočia. Tento preklad býva niekedy nazývaný "liptovským Hamletom", lebo jeho rukopis sa dostal do archívu Slovenského národného múzea v Martine z Liptovského Petra, z knižnice tamojšieho učiteľa Jána Kleina. Inokedy ho zas nazývajú *Hamletom* "predobrodeneckým" lebo vznikol pred naším národným obrodením.

Tento anonymný Hamlet, "syn denemarského krále, smutnohra v VI. tích jednáních" je vlastne len prozaickým prepisom Shakespearovej drámy podľa Heufeldových a Schrödereových predlôh. Oproti originálu je tu pozmenený aj dej. Takto zmeneného Hamleta a aj iné Shakespearove hry predvádzali však v tom čase nielen v Nemecku, ale aj v Anglicku. K nám sa teda dostával Shakespeare vo svojej časovej podobe z konca 18. storočia. V takejto úprave ho predvádzali viedenské divadelné spoločnosti na nemeckej scéne v Bratislave a tak ho zaiste prebrali aj ochotníci v Liptove, ktorí koncom 18. storočia s obľubou hrávali nemecké hry pre tamojšiu inteligenciu.

Prvým skutočne literárnym prekladom Shakespeara do slovenčiný je Tablicov preklad Hamletovho monológu, ktorý vyšiel roku 1806 v prvom zväzku Tablicovej *Poezye.* Aj Tablicov preklad ukazuje, že sa Shakespeare dostával k nám z Nemecka. Tablic totiž študoval v Jene, kde sa naučil aj po anglicky a kde sa stretol aj so Shakespearovým dielom. Ale Tablic už neprepisuje

Shakespeara z nemeckých prekladov, ale prebásňuje ho z anglickej pôvodiny. Aj keď to nie je ešte shakespearovský verš, Tablic už o Shakespearovi v zbierke prekladov *Anglícke múzy v československém oděvu,* (Budín, 1831) hovorí ako o géniovi, ktorý "mocí svou tvořitelskou z ničeho díla taková vyvedl, která podivení všech národů zasluhují". A čo viac Tablic odkrýva už aj Shakespeara dramatika. Hovorí, že "ty osoby, které opisuje, před sebou vidíme, tak jako by vskutku živy byly a působily". Tablic uvádza počet Shakespearových hier číslom 35. A to, že poukazuje na najlepšie Shakespearove vydania v angličtine a nemčine, dosvedčuje, že náležite poznal Shakespearovo dielo.

Po Tablicovom preklade Hamletovho monológu nasledoval už preklad celého Hamleta do slovenčiny. Jeho autorom bol Michal Bosý, básnickým menom Bohuslav Križák. Bosý tiež študoval v Jene a tu poznal aj Shakespearovo dielo. Bosého preklad je básnicky vybrúsený a má taký literárny význam, že presahuje rámec našej literatúry. Našiel sa v Dobšinského pozostalosti. Bosý ho dokončil už roku 1830. Úryvky z neho priniesol roku 1838 Kuzmány v "Hronke" a roku 1885 Dobšinský v "Slovenských pohľadoch."

Bosý sa hneď po preklade Hamleta pustil do prekladania dvoch ďalších Shakespearových hier a to *Macbetha* a *Dvoch šľachticov veronských.* Nevedno však, či Bosý preložil celé tieto diela. Poznáme ich totiž iba z uverejnených ukážok, a to úryvkov z Macbetha v Květoch, roku 1841, a úryvky "z shakespearové Veselohry: Dva Veronští páni" v Belopotockého *Vlasteneckom kalendári,* roku 1842.

Napriek tomu, že romantická generácia z obavy o čistotu národnej literatúry mala výhrady proti cudzím vplyvom, teda aj proti Shakespearovi, význam Shakespeara v európskej literatúre rástol tak, že sa mu nemohlo uzavrieť ani Slovensko. Vieme, že Shakespeare pôsobil na Štúra i Hurbana, že ovplyvnil Hodžovu lyricko-didaktickú báseň "Vieroslavín", že vplýval tiež na Sládkoviča, Kalinčiaka, Bottovcov, Kubániho, Hostinského, Banšela, Sokolíka, a iných. Vieme, že Janko Kráľ poznal celé úryvky zo Shakespeara naspamäť. Na Shakespearovi sa učili aj naši významní dramatickí spisovatelia Palárik a Záborský. Najmä Záborského historické drámy boli často porovnávané so Shakespearovými (P. Hečko, Július Botto, Št. Krčméry, Al. Pražák). Zo Shakespeara prekladal vzdelaný básnik Mikuláš Dohnány, ktorý po jeho príklade nechával hlavných hrdinov hovoriť vo veršoch, a osoby vedľajšie, ako aj jednoduchý ľud, v próze; Bohuslav Nosák-Nezabudov, ktorý preložil *Júlia Caesara* a čiastočne *Romea a Júliu* a *Sen noci svätojanskej;* Ján Francisci, ktorý podľa nemeckej Holbeinovej predlohy preložil *Skrotenie zlej ženy;* Dobšinský, ktorý prózou preložil *Hamleta* a čiastočne *Romea a Júliu* a *Kupca benátskeho.*

Ján Chalúpka poznal už Shakespeara natoľko, že hovoril, že jeho hry je ťažko hrať, lebo ide v nich o predstavy vyššieho života. Mikuláš Dohnány zastával zas prehnaný teologický názor, že Shakespearove drámy riadi subjekt, ktorého zvôli sú vystavené i pravda, nevinnosťou, čnosť a šľachetnosť. Ako príklady Dohnány uvádza *Kráľa Leára, Hamleta* a *Othellu.* J. M. Hurban naproti tomu, podľa svedectva jeho syna, Sv. H. Vajanského, o Shakespearovi hovoril: ''Päťdesiat rokov kážem slovo Božie a učím mravnosti, ale vo všetkých mojich kázňach nenachádza sa toľko mravnosti ako v jedinej Shakespearovej tragédii, v Hamletovi''. Roku 1871 mohol sa teda právom pýtať Ján Kalinčiak v ''Národných novinách'': Kto nezná i u nás na Slovensku u vzdelanejších ľudí Shakespeara? — Tak rozšírený bol Shakespearov kult vo vrstvách slovenských vzdelancov.

Ak Tablic a Bosý mali ešte voči Shakespearovi výhrady diktované klasicistickým chápaním dramatického umenia, kde ako vzory platili Aischylos a Sofokles, ak štúrovcom sa na Shakespearovi všeličo nepáčilo z teologického a filozofického hľadiska, mladšia, matičná generácia, videla už v Shakespearovi dramatickú autoritu. Preto je aj jej pomer k Shakespearovi už reálnejší a znalosť Shakespearovho diela už hlbšia. V tejto dobe sa Shakespeare (aj keď ešte často v skomolenej podobe) dostáva už aj na scény slovenských ochotníckych divadiel.

Potom záujem o Shakespeara u nás trochu ochabol. Oživuje ho až roku 1883 Štefan Mišík, ktorý horlivo prekladá Shakespearove hry — *Búrka, Sen noci svätojanskej, Zimnú rozprávku, Veľa kriku pre nič, Ako sa vám páči* a *Kráľa Leára.* Shakespearov vplyv na našu literatúru vrcholí v diele Pavla Orszagha-Hviezdoslava. Hviezdoslav začal prekladať Shakespeara už ako študent, za pomoci maďarských prekladov. Od mladosti mu Shakespeare bol „slnkom v človečenstve". Neskoršie mu pri prekladoch pomáhal spisovateľ Jégé. Hviezdoslav zo Shakespeara úplne preložil len *Hamleta a Sen noci svätojanskej*. Zachovali sa aj úryvky prekladu *Romea a Júlie*. Túto hru však určite celú nepreložil. Hviezdoslavove preklady patria k vrcholom shakespearovského básnictva v slovenčine. Hviezdoslav im dal pravú shakespearovskú podobu. Okrem toho Shakespeare vplýval aj na vlastnú Hviezdoslavovu tvorbu.

Hviezdoslavov preklad *Hamlet* vyšiel roku 1903. Vajanský jeho vydanie nazval „literárnou udalosťou". Je to prvý, skutočne verný a básnicky dokonalý preklad Shakespearovho diela do slovenčiny.

Vo Hviezdoslavovej generácii veľkým propagátorom Shakespearovho diela na Slovensku bol Sv. H. Vajanský. Vajanský, ktorý chcel obrodiť slovenskú literatúru svetovými kultúrnymi vzormi a vplyvmi, snažil sa vzbudiť aj čitateľský záujem o Shakespeara, najmä o jeho historické hry ako *Henrich IV.*, *Richard III.*, ale popri nich odporúčal aj *Romea a Júliu, Othella* a iné. Vajanský odporúčal aj Shakespearove veselohry *Sen noci svätojanskej* a *Veselé panie z Windsoru.* Svojich rodákov napomínal slovami: "choď, Slovák, a uč sa uňho večným zákonom dobra, krásy a pravdy".

Po Hviezdoslavovi nasledovali ďalší prekladatelia Shakespearovho diela ako Ján Smetanay (básnic. menom Ondrej Kalina), ktorý preložil *Kupca benátskeho,* Vladimír Roy s prekladmi *Komédie plnej omylov a Macbetha,* potom Ladislav Orlov s prekladom *Kráľa Leára,* Ján Šimko a Zora Jesenská s prekladom *Ako sa vám páči,* E. B. Lukáč s prekladom *Richarda III.*, Saudek a Dedinský s prekladom *Skrotenie zlej ženy,* Rozner a Reisel s prekladom *Mnoho kriku pre nič,* Valentín Beniak s prekladmi *Othella, Benátskeho kupca, Večera trojkráľového* a *Romea a Júlie,* P. J. Boor s prekladmi *Veselých paní z Windsoru* a *Búrky,* Zora Jesenská s prekladmi *Hamleta, Romea a Júlie, Macbetha, Othella, Kráľa Leára, Sna noci svätojanskej* a *Večera trojkráľového* a Stanislav Blaho s prekladmi *Oko za oko, Benátsky kupec* a *Mnoho kriku pre nič.* V exile zo Shakespeara prekladá najmä Karol Strmeň. V jeho rukopisoch sa nachádza preklad piatich Shakespearových hlavných drám. Strmeňovou rozhlasovou úpravou Shakespearovho Macbetha začínala rozhlasová stanica Slobodná Európa svoje slovenské kultúrne vysielanie roku 1951.

Toto sú už nové, moderné preklady Shakespeara, určené pre javisko. Roku 1931, pri predstavení *Hamleta* vo Hviezdoslavovom preklade sa ukázalo, že to bol síce literárne dokonalý preklad, ale knižný, nie pre moderné divadlo. A profesionálne divadlo žiadalo už Shakespeara v modernej javiskovej reči. Tomuto cieľu a potrebe slúžia moderné slovenské preklady Shakespearových hier. Dnes je už Shakespeare u nás tak doma ako v ktoromkoľvek inom kultúrnom národe. Zásluha za to patrí všetkým, ktorí uvádzali dielo tohto klasika do našej literatúry.

Toto je v kocke vyrátaný slovenský podiel na Shakespearovom diele. Slovenské divadlo začalo prakticky uvádzať Shakespeara až po národnom oslobodení roku 1918, lebo predtým sme slovenského divadla nemali. Dosiaľ boli Shakespearove hry predvádzané u nás na scénach Slovenského národného divadla a na Novej scéne SND v Bratislave, vo Východoslovenskom národnom divadle v Košiciach, v Štátnom divadle v Košiciach a v divadle Slovenského národného povstania v Martine, v divadle Jonáša Záborského v Prešove, v Krajovom divadle v Nitre, v divadle Petra Jilemnického v Žiline, v divadle Jozefa G. Tajovského vo Zvolene, v Krajovom divadle v Trnave a v Krajovom divadle v Spišskej Novej Vsi. — Slovensko tak náležite spláca kultúrnu daň veľkému európskemu dramatikovi, Williamovi Shakespearovi; a dokazuje tým, že nezaostáva za inými národmi ani na tomto poli.

Dr. Imrich Kružliak

MIESTOPIS SLOVENSKA ZA POSLEDNÝCH STO ROKOV

(1860-1960)

Michal Lacko S. J.

Miestopis (topografia) niektorej krajiny je zjavom veľmi zotrvačným. Obyčajne menia sa vlády, štáty, ba aj národy, a miestopis (hlavne toponymia riek a hôr) ostáva tá istá, iba ak sa zmení hláskoslovná forma. Na Blízkom Východe, hoci sa národy zmenili, niekdajšie grécke mená v trochu zmenenej forme trvajú až dodnes, napríklad Smyrna-Izmir, Laodicea-Lattakiya, Alexandria-Iskandariya, atď.

Aj na Slovensku niektoré toponymy (miestne mená) pochádzajú ešte od národov, ktoré tu bývali pred príchodom Slovákom, napríklad Tatra, Fatra, Matra, Dunaj, Dunajec, Nitra[1] atď. No ohromná väčšina našich miestnych mien je pôvodu slovenského. Aj tieto mená zaznamenávajú vyššie spomenutú zotrvačnosť, takže niektoré z nich prevzali Maďari, a v maďarčine sa nám zachovala ich staroslovenská forma: napríklad Krupá-Korompa, Stúpava-Stomfa (vlastne Stompa), Chľaba-Helemba, Bohatá-Bagota (vlastne Bogata), Hradná-Garadna atď. Od stredovekej nemeckej kolonizácie máme na Slovensku tiež niekoľko miestnych mien, ktoré sa zachovali cez stáročia, lebo ich prevzalo (často v skomolenej forme) slovenské okolité obyvateľstvo, napríklad Ružomberok-Rosenberg, Hochštetno-Hochstädten (teraz Vysoká Ves), Kubachy-Kalt Bach (teraz Spišské Bystré), Hodermark-Hundertmarkt (teraz Stotnice), Kežmarok-Käsmarkt, Lengvarty- Lange Warte (teraz Dlhé Stráže), Šenviz-Schöne Wiese (teraz Krásna Lúka), atď. Z maďarských prispôsobenín, ktoré sa dlho udržali sú najznámejšie: Bereksek (a iné odvodeniny s koncovkou *—sek,* z maďarského: Szög), složeniny so slovom Ďarmoty-Gyarmat, Nádaš (a iné odvodeniny, napríklad Nadvej Nádošť atď.). Balog, Farkašín, Jánošovce atď.

Tu nejdem skúmať pôvod týchto miestnych mien. Mojím cieľom je zaoberať sa vývojom slovenského miestopisu za posledných sto rokov. Nechávajúc stranou miestne mená hôr

---

1) Chorvátsky vedec P. Štefan Sakač S.J. mieni, že meno Tatra je pôvodu iránskeho a znamená "temný". Tak isto mená Dunaj, Dunajec, ktoré sú príbuzné menám: Don, Donec, Dnestr, Dnepr, pričom ich spoločný koreň Don-, Dun- znamená v iránčine "rieka".

a riek, do ktorých štátna moc menej, alebo vôbec nezasahovala, chcem sa tu zaoberať iba miestopisom obývaných osád na Slovensku.

Mám pred sebou štyri úradné zoznamy miest na Slovensku, ktoré sú našimi prameňmi:

1. Kollerffy von, Michael, *Ortslexicon der Länder der ungarischen Krone. Mit Benützung der neuesten amtlichen Daten.* Budapest 1875
2. Bezděk Bohuslav,*Menoslov obcí na Slovensku. S povolením ministra s plnou mocou pre správu Slovenska.* Bratislava 1920
3. *Soznam obcí na Slovensku, podľa správneho rozdelenia z 1. februára 1949.* Vydal Slovenský plánovací úrad. Bratislava 1949
4. *Seznam obcí Československé Socialistické Republiky. Podle stavu ke dni 1. července 1960.* Vydalo ministerstvo vnitra. Praha 1960

Na rozbore týchto publikácií chcem poukázať vývoj a zmeny v slovenskom miestopise. Lebo práve za posledných sto rokov ten miestopis zaznamenal také zmeny, že staršie mapy dnes skoro nemožno používať.

1. *Ortslexicon der Länder der ungarischen Krone.* Ako z nadpisu vidno, zoznam prináša miestopis celého Uhorska. Miestne mená dnešného Slovenska sú zaradené v abecednom poradí. V úvode sa hovorí, že toto vydanie je zdokonalené maďarské vydanie v roku 1873,[2] nakoľko tamto v maďarčine

---

2) A magyar korona országainak helységnévtara. Budapest 1873. Z rokov 1864-65 máme neúradný, alebo poloúradný súpis osád v Uhorsku, ktorý vznikol na podnet maďarského historika Fridricha Pesty-ho: **Helység névtara.** Súpis nebol nikdy celkom vydaný, no nachádza sa v rukopise v Národnom múzeu v Budapešti v 63 zväzkoch in folio. Pesty rozposlal na všetky obce otázniky, v ktorých sa pýtal nielen na meno obce, ale aj na jej históriu, obyvateľstvo a miestne názvy hôr, riek, potokov, lúk, polí atď. Časť týkajúcu sa Slovenska preskúmal Alexej Petrov a svoje pozorovania vydal v dvoch prácach: **Neznámy rukopisný materiál pro historickou demografii Slovenska a Podkarpatské Rusi z r. 1864-65: Fr. Pesty, Helység névtara—Seznam osad Uher. Popis a kritické ocenění.** Věstník královské české společnosti nauk. Ročník 1926, Praha 1927, Práca III, str. 1-93. — Sborník **Fr. Pestyho "Helység névtara—Seznam osad v Uhrách z roku 1864-65, jako pramen historicko-demografických údajů o slovenských a karpatoruských osadách.** Nákladem České Akademie věd a umění, Praha 1927, str. 158. Táto druhá práca je zostavená systematicky abecedne podľa jednotlivých stolíc.

nedalo sa používať v nemeckej časti monarchie a tiež v zahraničí.

Pri každom miestnom mene je udané: meno, stupeň osady (mesto, obec, majer, pusta a podobne), župa, okres počet obyvateľov, jazyk (alebo jazyky), ktorý sa tam používa, náboženstvo obyvateľstva, súdny okruh, ku ktorému patrí, sídlo súdu, železničná stanica, loďná stanica, poštový a telegrafický úrad, nakoniec sú dodané: bane a kúpele, ak sa nachádzajú na území dotyčnej obce.

Charakteristické známky tohto záznamu sú tieto: Nakoľko je vydaný v nemčine, všetky nemecké mená majú prednosť, s poukazom na maďarské, alebo na iné meno. Tak napríklad: Eulenbach, maďarsky Velbach; Hochberg, maďarsky Viszoka; Hochstädten, maďarsky Hochstettnó; Marienthal, maďarsky Máriavölgy; Deutsch-Proben, maďarsky Német Próna; Pressburg, maďarsky Poson (sic!); Rauschenbach, maďarsky Ruszbach; Weinern, maďarsky Vajnor; Windischdorf, maďarsky Tót-falu.

Mená, ktoré majú maďarskú formu, alebo sa dali ľahko preložiť do maďarčiny, podané sú iba po maďarsky, bez slovenského prekladu. To sa týka v prvom rade väčších miest so známou maďarskou formou, ale aj niektorých malých osád. Napríklad: Eperjes, slovensky Prešov; Töke-Terebes, slovensky Trebišov; Rima-Szombat, slovensky Rimavská Sobota; Farkasfalu, slovensky Vlkovce; Elefánt, slovensky Lefantovce; Tátra-füred, slovensky Smokovec; Hoszu-falu, slovensky Dlhá Ves.

Ako som naznačil, okrem známych maďarských názvov väčších miest, je pomerne málo úplných predpokladov, alebo celkom nových maďarských názvov malých slovenských obcí. Avšak kto v tej knihe listuje, na prvý pohľad sa mu zdá, že tam skoro niet slovenského miestneho mena. Príčinou toho zjavu sú ďalšie charakteristiky, ktoré tu chcem uviesť:

Všetky prívlastky a predpony sú podané iba po maďarsky. Napríklad: Felsö = Vyšný; Alsó = Nižný; Nagy = Veľký; Kis = Malý; Szent = Svätý; Uj = Nový; Vág = Považský; Szepes = Spišský; Bárs = Tekovský.

Pôvodné slovenské mená sú zapísané podľa maďarských hláskoslovných zákonov. Napríklad:

Berettő, slovensky Bretejovce; Hloboka, slovensky Hlboké; Kelecsény, slovensky Kľačany, alebo Klečenov; Kemence, slovensky Kamenica; Kázmér, slovensky Kazimír; Lipcse, slovensky Ľupča; Szecsényke, slovensky Sečianky.

Najčastejšie slovenské mená majú maďarské koncovky, alebo vôbec nijakú koncovku nemajú. Napríklad:

Chrenóc, slovensky Chrenovec; Peklén, slovensky Pekľany; Szokolóc, slovensky Sokolovce; Zboró, slovensky Zborov; Zsembér, slovensky Žemberovce; Sztaskó, slovensky Staškov; Záblat, slovensky Záblatie; Falkus, slovensky Falkušovce; Céce, slovensky Čečejovce.

Často slovenské meno je celkom nedotknuté, ale je napísané maďarským pravopisom. Napríklad: Zsegra, slovensky Žegra, alebo Žehra; Zsobrák, slovensky Žobrák; Szvinica, slovensky Svinica; Pocskaj, slovensky Počkaj; Ruszka, slovensky Ruská; Radvány, slovensky Radvaň; Hlozsa, slovensky Hloža; Szrnye, slovensky Srnie; Csebinje, slovensky Čabiny; Dricsna, slovensky Driečna.

A konečne ak sa dobre prizrieme, nájdeme tam aj istý (neveľký) počet názvov, napísaných celkom po slovensky.[3] Napríklad: Chocholna, Cigelka, Hladovka, Hnilec, Hrabovka, Lietava, Marikova, Plavnica, Zavada, Zubrica, Zubrohlava, Zubak atď.

Z tohoto rozboru *"Ortslexicona"* z roku 1875 vidíme, že maďarizácia zasiahla viac-menej iba vonkanšiu formu slovenského miestopisu, kým korene slov ostávajú ešte vo veľkej väčšine slovenské. Avšak o krátky čas nato, maďarizácia zasiahla slovenský miestopis v jeho slovenskej podstate. Neviem presne, či to bolo nejakým vládnym nariadením, alebo iba horlivosťou miestnych maďarských úradov. Mám naporúdzi *Schematismus* prešovského biskupstva z roku 1903,[4] z ktorého chcem tu uviesť niekoľko príkladov z kraja okolo Bardejova, Prešova a Košíc. Miestne mená sú skoro všade pomaďarčené, a to alebo prekladom slovenského názvu, alebo prevzatím názvu celkom nového. Na prvom mieste je nový názov maďarský, kým v zátvorke je predošlé meno slovenské (avšak v pomaďarčenej forme). Napríklad: Enyiczke (Haniszka), te-

---

3) Príčinou toho je ich hláskoslovné zloženie, ktoré zodpovedá tak maďarským hláskoslovným zákonom, ako aj maďarskému pravopisu. Je to teda iba náhodou, že ich vonkajšia forma ostala slovenská.

4) **Schematizmus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum dioecesis Eperjesiensis, pro anno Domini 1903.** Eperjesini 1903.

raz Haniska; Szent Péter (Petrovjany), teraz Petrovany; Zsebfalu (Zsupcsani), teraz Župčany; Királynép (Kralyovczi, teraz Král'ovce; Böki (Habzsani), teraz Habžany; Lapispatak (Ploszke), teraz Ploské; Nádaska (Treszczene), teraz Trsťany; Tizsite (Czizsaczicze), teraz Čižatice; Kajata (Kojeczicze), teraz Kojetice; Mochnya (Chminyani), teraz Chmiňany; Szent- Kereszt (Krizsovjani), teraz Križovany; Szent-Imre (Mereczicze), teraz Meretice; Somos (Drinov), teraz Drienov; Vörosvágás (Cservenicza), teraz Červenica; Héthárs (Lipjani), teraz Lipany; Kerekrét (Okruhle), teraz Okrúhle; Jászó-Ujfalu (Novacsany), teraz Nováčany; Lengyelfalva (Polyanka), teraz Polianka.[5]

A podobne by sa tu dalo uviesť na stovky mien. Keď listujeme na konci toho *Schematismu* v zozname mien, už iba zriedka kde-tu sa nájde slovenské meno, aspoň v koreni, ak nie vo forme. Ako v iných odvetiach, tak aj tu maďarizácia dosiahla svoj vrchol. Avšak svetová vojna a po nej prevrat, rozpadnutie Uhorska, priniesli aj na tomto poli záchranu našej slovenskej dedovizne už-už v poslednom okamihu.

2. *Menoslov obcí na Slovensku* vydaný roku 1920 odráža vtedajší stav nášho miestopisu. Aby príručka bola užitočná, máme tu dva zoznamy: jeden slovensko-maďarsko-nemecký, a druhý maďarsko-slovensko-nemecký; pričom nemecký hrá iba malú úlohu. Hlavný je zoznam slovenský, kde sú udané aj úrady, pošta, železničná stanica a iné údaje. V maďarskom zozname je udaný iba slovenský, po prípade nemecký názov miesta.

Avšak pri slovenskom názvosloví badať habkanie a nedôslednosť. Všade tam, kde slovenské meno sa ešte užívalo, alebo bolo známe, toto bolo reštituované, avšak často v nárečovej forme, alebo aj s maďarskými hláskoslovnými zmenami. Ťažšie to bolo v miešanom území, a tam kde už prevládala maďarčina a slovenské meno už vymizlo, bolo ponechané jednoducho meno maďarské. Tak napríklad na Žitnom Ostrove. No aj v čisto slovenskom území nájdeme mená pomaďarčené, zaznamenané často v skomolenej forme, ako to slovenské obyvateľstvo vyslovovalo. Niekoľko príkladov: Alištál, maďarsky Alistál, teraz Hroboňovo; Almaď, maďarsky Álmád, teraz Gemerský Jablonec; Apatová, maďarsky Apátfalva, te-

---

5) Všimnime si, že maďarský preklad: Lengyelfalva je celkom pomýlený, prekladajúc Polianka ako Poľská Ves.

raz Opatová; Aranidka, maďarsky Aranyida, teraz Zlatá Idka; Ašakerť, maďarsky Assakürt, teraz Nové Sady; Báčfa, maďarsky Bácsfa, teraz Báč na ostrove; Bajanház, maďarsky Bajanháza, teraz Bajany; Boťán, maďarsky Battyán, teraz Boťany; Bátorkesi, maďarsky Bátorkeszy,teraz Bátorové Kesy; Berenč, maďarsky Berencs, teraz Branč; Bodrogserdaheľ, maďarsky Bodrogszerdahely, teraz Streda nad Bodrogom; Jánošháza, maďarsky Jánosháza, teraz Rimavské Janovce; Kereštvej, maďarsky Körösfö, teraz Okružná; Olčvár, maďarsky Olcsvár, teraz Košické Olšany; Lovásovce, maďarsky Lovászi, teraz Koniarovce; Solnočka, maďarsky Szolnocska, teraz Solníčka; Švajnsbach nemecky Schweinsbach, teraz Viničné; Ujsalaš, maďarsky Ujszálás, teraz Nový Salaš;

Počnúc od prevratu po prvej vojne sa slovenské názvoslovie stále zlepšovalo. Všetky prívlastky boli poslovenčené, a v medziobdobí niektoré maďarské miestne mená v čisto slovenskom kraji boli úradne zmenené. Tak napríklad: Siplak, maďarsky Széplak, zmenené na: Krásna nad Hornádom; Mincent, maďarsky Mindszent, zmenené na: Všechsvätých; Disnoš, maďarsky Disznós, zmenené na: Kmeťovce; Halmeš, maďarsky Almás, zmenené na: Jablonec.

Ale bolo treba hlbšieho výskumu historického miestopisu Slovenska, aby sa zistili slovenské miestne mená aj na území, kde sa hovorilo po maďarsky, kde však kedysi bolo slovenské územie. Túto prácu vykonal predovšetkým prof. Ján Stanislav vo svojom diele *Slovenský juh v stredoveku,*[6] a Alex Petrov v diele: *Příspěvky k historické demografii Slovenska v XVIII-XIX století.*[7] Už aj predošlé práce Jána Stanislava a iných historikov vyvolali živú diskusiu, hlavne maďarského historika slovenského pôvodu: Štefana Kniezsu,[8] ktorý zavrhuje viaceré uzávery J. Stanislava. Na základe týchto výskumov mohlo sa pristúpiť k ďalšiemu zlepšeniu slovenskej toponymie, čoho dôkazom je ďalší úradný miestopis Slovenska.

---

6) Ján Stanislav, **Slovenský juh v stredoveku,** Turčiansky Svätý Martin 1943, 2 zväzky, 664+673 strán a 26 máp.

7) Alexej Petrov, **Příspěvky k historické demografii Slovenska v XVIII–XIX. století.** Praha 1928, strán 330+8 máp.

Taktiež je užitočné jeho dielo: **Karpatoruské pomístní názvy z poloviny XIX. a z počátku XX. století.** Praha 1929, str. 219. Autor ako Rus, pokladá skoro všetky východoslovenské miestne názvy za "karpatoruské"!

8) István Kniezsa, **Zur Geschichte der ungarisch-slowakischen ethnischen Grenze:** Archivum Europae Centro-Orientalis, Tom. VII (Budapest 1941), str. 240-308 a 4 mapy.

3 *Soznam obcí na Slovensku podľa správneho rozdelenia z 1. februára 1949.* Tento miestopis považujem za doteraz najlepší výraz slovenskej topografie. Odhliadnuc od niekoľkých málo vsuviek zapríčinených komunistickým režimom, ostatné zmeny v tomto miestopise sú velmi dobré a zaiste aj v budúcnosti ostanú.

Vložky zapríčinené komunistickým režimom sú tieto: Partizánske, predtým Šimonovany, potom Baťovany; Partizánska Ľupča, predtým Nemecká Ľupča; Medvecké, predtým Ursínyovo;[9] Golianovo, predtým Lapašské Dármoty; Nálepkovo, predtým Vondrišel; Švermovo, predtým Telgárt;

Prívlastok "Svätý" v tomto miestopise je zachovaný ešte všade, ba v pár prípadoch bol pri tejto reforme dodaný. Napríklad: Kerestúry, — Sväté Kríže; Senča, — Svätuša; Sentuš, — Svätuš;

Najhlavnejšie charakteristické znaky reformy, ako sa prejavuje v tomto miestopise, sú tieto:

Je viditeľná snaha, aby každé miestne meno bolo tak určené, aby nedalo podnet k zámene s inými menami toho istého, alebo podobného znenia. A preto mnoho mien dostalo prívlastok, ktorý je obyčajne vzatý z mien niekdajších žup (stolíc). Napríklad: Liptovská Porúbka, predtým Porúbka; Liptovské Beharovce, predtým Beharovce; Liptovský Svätý Ondrej, predtým Svätý Ondrej; Nitrianske Hrnčiarovce, predtým Hrnčiarovce; Nitrianska Blatnica, predtým Šarfia; Nitrianske Sučany, predtým Sučany; Spišský Štiavnik, predtým Štiavnik; Šarišský Štiavnik; predtým Štiavnik; Šarišské Bohdanovce, predtým Bohdanovce, Šarišské Jastrabie, predtým Jastrabie; Šarišské Sokolovce, predtým Tolčemeš; Šarišské Čierne, predtým Čarno; Turčianske Teplice, predtým Štubnianske Teplice; Turčiansky Svätý Michal, predtým Svätý Michal;

Niekedy prívlastok je daný riekou, pri ktorej obec leží: Turany nad Ondavou, predtým Turiany; Trnava nad Laborcom, predtým Tarnava; Trstené pri Hornáde, predtým Nádošť';

Hlavným znakom tohto miestopisu je odstránenie všetkých nemeckých a maďarských miestnych názvov, ako aj

---

9) Meno Jána Ursínyho bolo vyhodené z politických príčin. Je však zaujímavé, že vtedy ešte ostali mená dejateľov z prvej Republiky: Hodžovo, Slávikovo, Šrobárovo, Švehlovo, ktoré boli vyhodené pri nasledujúcej reforme.

z nich vzniklých skomolenín, na ktoré sme poukázali vyššie.[10] Reforma na tomto poli išla trojakým smerom: 1.) Prekladom tých mien do slovenčiny; 2.) Ich zámenou starými slovenskými menami, na základe výskumov profesora Jána Stanislava; 3.) Ich zámenou celkom novými slovenskými menami.

Osvetlím to na príkladoch:

1. Cudzie miestne mená preložené do slovenčiny: Almád', teraz Gemerský Jablonec; Apácza-Szakállás, teraz Opatovský Sokolec; Bodrogszög, teraz Klín nad Bodrogom; Budafalva, teraz Budín; Budaháza, teraz Budince; Caséfalva, teraz Čechová; Vašardice, teraz Trhovište; Farkasd, teraz Vlčany; Farkašín, teraz Vlčkovce; Farkašovce, teraz Vlková; Farkaška, teraz Vlčkovo; Fed'vernek, teraz Zbrojníky; Hasprunka, teraz Studienka; Hidvág, teraz Ipel'ské Predmostie; Hochštetno, teraz Vysoká pri Morave; Hobgart, teraz Chmelnica; Hosúsovo, teraz Dlhá Ves; Huviz, teraz Lúčina; Illésháza, teraz Eliášovce; Kalenberk, teraz Lysá nad Dunajcom; Kelemeš, teraz Ľubotice; Kerestúr, teraz Zemplínsky Svätý Kríž; Kerestúr, teraz Križovany nad Dudváhom; Kerestúry, teraz Sväté Kríže; Kereštvej, teraz Okružná; Kičind, teraz Malá nad Hronom; Kolpachy, teraz Banský Studenec; Kolmoša, teraz Chmel'ová; Kulcsod, teraz Kl'účovec; Kubachy, teraz Spišské Bystré; Kevežd, teraz Kamenec; Lengvarty, teraz Dlhé Stráže; Lovasovce, teraz Koniarovce; Milbach, teraz Mlynica; Nádaš, teraz Trstín; Nadošany, teraz Tekovské Trst'any; Nádošt', teraz Trstené pri Hornáde; Nadvej, teraz Šarišská Trstená; Ollé-Tejed, teraz Mliečany; Erdutka, teraz Oravská Lesná; Oroska, teraz Ruskov; Ovárky, teraz Starý Hrádok; Piargy, teraz Kremnické Bane; Pustá Kert', teraz Pusté Sady; Jánošovce, teraz Rimavské Janovce; Rychvald, teraz Vel'ká Lesná; Seleška, teraz Viničky; Sentuš, teraz Svätuš; Silvaš, teraz Slivník; Hodermark, teraz Stotince; Oldalfalva, teraz Stránska; Šarfia, teraz Nitrianska Blatnica;Šarfia (okres Senec), teraz Blatné; Šoma, teraz Drienica; Šomody, teraz Drienovec; Tormoš, teraz Chrenová; Ujlak, teraz Novosad; Verešvár, teraz Červený Hrádok; Verešvár, teraz Červeník; Vereš, teraz Červeňany; Bél, teraz Vojtechovce; Vízkelet, teraz Čierny Brod; Világy, teraz Svetlice; Telepovce, teraz Osadné;

---

10) Zaujímavé je však, že bolo ponechané meno Ružomberok (z nemeckého Rosenberg). Už aj v minulosti boli pokusy poslovenčiť toto meno, napríklad na "Ružohora", ale sa to neujalo.

2. Maďarské mená, v ktorých sa prechovávali staroslovenské miestne názvy, boli týmito zamenené, ale v terajšej slovenskej forme: Andód, teraz Andovce; Balpotok, teraz Babin Potok; Bácsfa, teraz Báč na Ostrove; Baláže, teraz Bláže; Balog, teraz Blh (Čierny, Veľký a nad Ipľom); Baranč, teraz Branč; Baromlak, teraz Branovo; Bart, teraz Bruty; Berzéte, teraz Brzotín; Beleg, teraz Belek; Béna, teraz Belina; Biksard, teraz Buková; Bologd, teraz Blažice; Bodak, teraz Bodíky; Bodolak, teraz Bodovce; Bogya (čítaj Boďa), teraz Bodza; Bodolov, teraz Budulov; Bagota (vlastne Bogota), teraz Bohatá; Bögellö, teraz Boheľov; Borzova, teraz Silická Brezová; Bozita, teraz Buzica; Imbreg, teraz Brehov; Csenke, teraz Čenkovce; Csoma, (čítaj Čoma), teraz Čamovce; Čalad, teraz Čeľadice; Darňa, teraz Drňa; Détér, teraz Gemerské Dechtáre; Debfenek, teraz Dubno; Guľvas, teraz Dulova Ves; Ekeč, teraz Okoč; Gergelak, teraz Gregorovce; Gesť, teraz Hosťová; Garážda, teraz Gorazdov; Gala, teraz Holice; Garaň, teraz Hraň; Garansek, teraz Hronsek; Gňazda, teraz Hniezdne; Gellér, teraz Holiare; Halša, teraz Holiša; Genč, teraz Honce; Gomba, teraz Hubice; Gombáš, teraz Hubová; Gombošovce, teraz Hubošovce; Gurša, teraz Horša; Helemba, teraz Chľaba; Hetény (čítaj Hetéň), teraz Chotín; Imbreg, teraz Brehov; Ižap, teraz Ižop; Jóblész, teraz Jovice; Kamoča, teraz Komoča; Karva, teraz Kravany nad Dunajom; Klembarok, teraz Klenov; Köbölkút, teraz Gbelce; Leléd, teraz Leľa; Lót, teraz Veľké Lovce; Libád, teraz Ľubá; Legiňa, teraz Luhyňa; Toroňa, teraz Tŕňa (Veľká a Malá); Majom, teraz Mojín; Mášad, teraz Mača; Gýreš, teraz Horeš (Veľký a Malý); Megeš, teraz Medzianky; Miglés, teraz Milhosť; Migles, teraz Gemerský Milhosť; Martoš, teraz Martovce; Močenok, teraz, Mučeníky;[11] Muladka, teraz Muľka; Naprad', teraz Neporadza; Nasvad, teraz Nesvady; Lán, teraz Lánec (Nižný a Vyšný); Ďala (Nová), teraz Dulovce; Nýrovce, teraz Nírovce; Ebed, teraz Obid; Olgya (čítaj Olďa), teraz Oľdza; Páld, teraz Pavlice; Panita, teraz Panica; Pataš, teraz Pastúchy; Píder, teraz Peder; Perbete, teraz Príbeta; Póda, teraz Povoda; Račišdorf, teraz Rača; Réca, teraz Reca; Rendva, teraz Radava; Rešta, teraz

---

[11] Obnovenie mena v množnom čísle je nesprávne. Má byť "Mučeník". To vysvitá z maďarskej formy ako aj z veci samej, lebo pod tým menom sa rozumie sv. Kliment. — No tá obnova staroslovenského mena netrvala dlho. Komunisti pri najbližšej reforme to meno odstránili a zaviedli "Sládečkovo", ako to uvidíme nižšie.

Rešica; Saloves, teraz Slavec; Sirnek, teraz Sirník; Senča, teraz Svätuša; Seldin, teraz Svodín; Söreg (čítaj Šöreg), teraz Šurice; Süly (čítaj Šül'), teraz Suľany; Szinyér, teraz Svinice; Šebeš (alebo Žebeš), teraz Šebestová; Tardošked, teraz Tvrdošovce; Tarkan, teraz Trakany; Tompa, teraz Tupá; Várkony, teraz Vrakúň; Vareknye, teraz Vrakuňa; Zétény, teraz Zatín; Žigárd, teraz Žihárec;

Z toho zoznamu je patrné, že pod maďarskou formou sa skrývalo staroslovenské meno. Maďarská forma často zachovávala staroslovenské "g" teraz nahradené s "h" (Galša — Holiša, Gesť — Hosťová a pod.), a tiež staroslovenské nosovky, teraz odstránené podľa zákonov vývoja slovenčiny (Gomba [=huba]—Hubice, Rendva — Radava, Helemba — Chľaba, Tompa—Tupá a pod.).[12] Táto časť miestopisnej reformy je zaiste najcennejšia a najzaujímavejšia.

3. Cudzie mená, ak nemali obmeny v slovenčine, a nedali sa ani preložiť, boli zamenené celkom novými slovenskými menami podľa svojvoľného výberu. Ten výber šiel dvojakým smerom: Po prvé mnoho miest dostalo nové pomenovanie podľa významných osôb zo slovenských kultúrnych dejín. Do tejto reformy bolo na Slovensku takých mien iba veľmi málo.[13] Pri novom pomenovaní boli dodané osobným menám rôzne koncovky. Najčastejšie je to koncovka "o" v strednom rode (Štúrovo, Hurbanovo),[14] ale nachádzame aj iné koncovky. Po druhé, rôzne cudzie (maďarské a nemecké) mená boli zamenené novými menami, utvorenými podľa slovenských toponymických vzorcov. Na osvetlenie zostavili sme dva rady miestnych mien, a to tak, že na prvom mieste uvádzame nové meno.

---

12) Zdá sa mi, že premena staroslovenských foriem na novoslovenské nemusela byť tak radikálnou. Vo všetkých krajinách jestvujú práve v toponymii archaické formy. Napríklad v ruštine staršia forma "grad" (Leningrad) vedľa novšej formy "gorod" (Novgorod).

13) Iba po prvej svetovej vojne, keď následkom pozemkovej reformy boli založené nové osady na Žitnom ostrove, boli im dané mená po vtedajších dejateľoch: Hodžovo, Slávikovo, Švehlovo, Ursínyovo, Šrobárovo, Štefánikovo, Jánošíkovo, Gešajov, alebo po kultúrnych dejateľoch z minulosti: Bottovo, Mudroňovo, Kraskovo, Hviezdoslavovo, Hurbanova Ves.

14) Miestne mená stredného rodu s koncovkou "o" boli doteraz na Slovensku veľmi zriedkavé: Napr. Kobeliarovo, Dovalovo, Gočaltovo, Ďubákovo, Kalinovo. Pričom treba poznamenať, že na rozdiel od iných slovanských rečí tie mená, hoci formou sú posesívne prídavné mená, skloňujú sa ako podstatné mená: napr. idem z Kobeliarova, bol som v Hurbanove.

Pomenovanie po kultúrnych dejateľoch: Bardoňovo, predtým Baračka; Bernolákovo, predtým Čeklís; Bláhovo, (Veľké a Malé), predtým Aboň (Veľký a Malý); Bohúňovo, predtým Lekeňa; Božetechovo, predtým Gocnod; Čajakovo, predtým Lekýr; Gabčíkovo, predtým Beš; Gondovo, predtým Šalmoš; Hamuliakovo, predtým Gutor; Hroboňovo, predtým Dolný Štál; Hurbanovce, predtým Malý Fajkurt; Hurbanovo, predtým Stará Ďala; Jánošíková, predtým Schildern;[15] Jesenské, predtým Feledince; Kalinčiakovo, predtým Varšany; Kalinkovo, predtým Szemet; Kmeťovo, predtým Ďorok; Koceľovce, predtým Geceľovce; Kolárovo, predtým Guta; Kubáňovo, predtým Setich; Kukučinov, predtým Oros; Matúškovo, predtým Takšoň; Milanovce, predtým Nitriansky Kýr; Mojmírovce, predtým Urmín; Mojzesovo, predtým Izdeg; Palárikovo, predtým Slovenský Meder; Palkovičovo, predtým Szap; Rastice, predtým Veľký Mager; Rastislavice, predtým Degeš; Sasinkovo, predtým Šág; Sklenárovo, predtým Béke; Sládkovičovo, predtým Diosek; Svätoplukovo, predtým Šalgov; Šafarikovo, predtým Tornaľa; Štefánikovce, predtým Čela;[16] Štefanovičová, predtým Taraň; Štúrovo, predtým Parkan; Šulekovo, predtým Bereksek; Tomášikovo, predtým Tallóš; Tešedíkovo, predtým Pered; Záborské, predtým Haršag.

V druhom rade nových mien výraz: "Šarluhy" bol zamenený názvom "Lužany" (Šarlužky—Lužianky), výraz "Fedýmeš' bol zamenený názvom "Úľany", napr. Pustý Fedýmeš—Pusté Úľany, a v ostatných ich obmenách.

Borinka, predtým Pajštún; Brestovec, predtým Szilas; Brezina predtým Kolbaš; Brezovička, predtým Hamborek; Čalovo, predtým Veľký Meder; Čalovec, predtým Mederč; Čanikovce, predtým Šenkvice; Červený Kláštor, predtým Nižné Šváby; Čierna Voda, predtým Čierne Nekyje; Doľany, predtým Ompitál; Dolinka, predtým Inám; Dolné a Horné Devičanky, predtým Dolný a Horný Prandorf; Dolná Ves, predtým Šváb; Dverníky, predtým Kepežd; Dvorník, predtým Vajnory; Hontianska Vrbica; predtým Hontianske Ďarmoty; Hraničné, predtým Granastov; Jablonec, predtým Halmeš; Jelšovce, predtým Jagersek; Jarok, predtým Ireg; Jelenec, predtým Gýmeš; Jurová, predtým Derčika; Kamenný Most, predtým Kamenné Ďarmoty; Kostolište, predtým Kiripolec; Krahule, predtým Blaufus; Kútniky, predtým Hegyéte; Malinovec, predtým Maďarovce; Majere, predtým Vyšné Šváby; Modrany, predtým Madar; Myslenice, predtým Grinava; Nová Lipnica, predtým Tartschendorf[17]; Nové Košariská, predtým Mischdorf; Nové Sady, predtým Ašakert; Novosad, predtým Ujlak; Okoličná na Ostrove, predtým Ekel; Podhorany, predtým Maldur; Pusté Sady, predtým Pustá Kerť; Rajecká Lesná, predtým Frývald-Trstená; Rohožník, predtým Rárbok; Rudňany, predtým Koterbachy; Smolenická Nová Ves, predtým Neštich; Stráne pod Tatrami, predtým Folvarky; Šarišské Sokolovce, predtým Tolčemeš; Topoľníky, predtým Ňáražd; Viničné, predtým Švajnsbach; Vŕbnica, predtým Fišar; Vojnice, predtým Bátorove Kesy; Žitavce, predtým Ďarmoty nad Žitavou.

---

[15] Koncovka v ženskom rode preto, lebo už po prvej vojne bolo dané jednej osade meno: Jánošíkovo, teraz Jánošíkovo na Ostrove, osada obce Okoč (okres Dunajská Streda).

[16] Koncovka v množnom čísle preto, lebo už po prvej vojne bolo dané meno jednej osade: Štefánikovo (okres Galanta).

Okrem týchto hlavných zmien nachádzame v *Sozname obcí* ešte mnoho iných drobnejších zmien, týkajúcich sa hlavne písania mien podľa úradných pravidiel slovenského pravopisu. Bolo by dlhé tu vyrátať jednotlivé príklady, spomeniem iba tie najvážnejšie:

Píše sa teraz: Hámre, miesto Hámry; Tesáre, miesto Tesáry; Štitáre, miesto Štitáry; Chlmec, miesto Chlumec; Ivanka, miesto Ivánka; Bohdanovce, miesto Bogdanovce; Kostoľany, miesto Kostolany.

Vážnou zmenou je tiež prispôsobenie východoslovenských názvov spisovnému slovenskému pravopisu, a to hlavne dvojhláskové *ia* v množnom počte. Napríklad Kurimany, miesto Kurimjany; Rožkovany, miesto Roškoviany; Lipany, miesto Lipiany; Jakubany, miesto Jakubiany; Petrovany, miesto Petroviany; Parchovany, miesto Parchoviany; Ostrovany, miesto Ostroviany; Olšovany, miesto Olšoviany.[18]

Taktiež: Bretejovce, miesto Brecejovce; Čižatice, miesto Čižacice; Fintice, miesto Fincice; Kendice, miesto Kendzice; Svinia, miesto Šviňa; Šarišské Čierne, miesto Šarišské Čarne; Tibava, miesto Cibava.[19]

---

17) Mená Nová Lipnica a Nové Košariská boli dané týmto obciam preto, lebo sa tam nasťahovali osadníci zo starých obcí: Lipnica a Košariská.

18) Ostalo však Ordzoviany miesto Ordzovany.

19) Ostalo však Vechec miesto Vecheť.

Chcem ešte poznamenať, že v tom *Sozname* boli odstránené prívlastky miestnych mien "Maďarský"[20] a "Nemecký" a meno "Maďarovce" bolo zmenené na Malinovec.[21]

Ostal však prívlastok "Ruský" a okrem toho *Soznam* zaznamenáva ako úradné 19 "ruských názvov obcí". Okrem štyroch (Livov—Ľvov, Orjabina—Jarabina, Pitrova—Petrová, Rjašov—Rešov), ostatné majú iba v prívlastku na konci "j": Krasnyj Brod—Krásny Brod, Vyšnyj Komarnik—Vyšný Komárnik atď.

Na druhej strane však niektoré "ruské" mená boli opravené na slovenské: Mikulášovce, miesto Niklová, Brezovec, miesto Berezovec.[22]

IV. Najnovší úradný miestopis Slovenska je v knihe *Seznam obcí ČSSR 1960*. Tu nachádzame znovu vážne zmeny. Ich príčina je dvojaká: Ponajprv takzvané "zlučovanie obcí vo väčšie celky", podmienené komunistickým hospodárskym systémom. Aby "Jednotné roľnícke družstvo" (kolchoz) mohlo účinne fungovať, potrebuje určitý minimálny územný rozsah, a preto viacej obcí sa zlučuje v jednu. V tomto *Sezname* je uvedené nové úradné meno obce a pod ním aj mená osád, z ktorých takáto nová obec vznikla. Predtým to boli samostatné obce, kým teraz sa menujú buď "osady", ak sú od seba vzdialené, buď "miestne časti", ak sú vedľa seba. V českých krajinách tento postup zlučovania je omnoho rozšírenejší, než na Slovensku. Napríklad v okrese Michalovce je iba 8 takýchto zlúčených obcí z celého počtu 157.[23] Pričom najčastejšie ide o obce, ktoré sa predtým rozlišovali prívlastkami: Veľký–Malý, Vyšný–Nižný, Starý–Nový a pod. V takýchto prípadoch tie prívlastky odpadajú a zlúčená obec má iba obom spoločné podstatné meno. Napríklad Dvorníky na Ostrove, predtým Malé a Veľké Dvorníky; Lúč na Ostrove, predtým Malá Lúč a Veľká Lúč; Krškany, predtým Malé a Veľké Krškany; Vinodol, predtým Horný a Dolný Vinodol; Trenčianske Mitice: predtým Kostolné, Zemianske a Rožňové Mitice; Liptovské

---

[20] Miesto toho boli dané prívlastky: Vyšný a Nižný, Veľký a Malý a pod. Ostalo však meno Vyšné a Nižné Nemecké (okres Sobrance), kde ten výraz je vlastne podstatným menom.

[21] Ostali však názvy: Ladomírov, Ladomírová, ktoré sú maďarskou formou miesto Vladimírov, Vladimírová.

[22] Ostali však: Podhoroď, Koromľa, Porostov, Michajlov.

[23] Ide o terajší "Veľký okres", ktorý vznikol zlúčením viacerých predošlých okresov.

Revúce: predtým Nižný Medzev, Vyšný Medzev a Lucia Baňa; Môlča: predtým Dolná, Horná a Prostredná Môlča.

Inokedy zase meno jednej zo zlúčených obcí predstavuje všetky zlúčené obce, kým ostatné sú jej osady. Napríklad Galanta: predtým Galanta, Hody, Nebojsa a Štefánikovo; Nitra: predtým Nitra, Čermáň, Chrenová, Kynek, Mlynarce, Párovské háje, Zobor; Smolenice: predtým Smolenice a Smolenická Nová Ves; Bytča: predtým Beňov, Hliník nad Váhom, Malá Bytča, Mikšová, Veľká Bytča; Ždiar: predtým Javorina, Podspády, Ždiar; Krajné: predtým Krajné, Luskovica, Matejovec, Podvrch, Zbehy, Žadovica.

Tieto zmeny sú viacej správneho (administratívneho) charakteru a vlastne do toponymie nezasahujú, nakoľko i naďalej ostávajú Malé a Veľké Krškany ako osady novej správnej jednotky, ktorá sa volá: Krškany.

Väčšieho významu má pre nás skutočnosť, že pri takomto zlučovaní obcí niekedy bolo novej obci dané aj celkom nové meno. Napríklad: Nový Život, predtým Eliášovce, Tonkovce a Vojtechovce; Krišovská[24] Liesková, predtým Krížany a Liesková; Zlaté Klasy, predtým Čenkovce, Maslovce a Rastice; Nová Dedina, predtým Kamenec, Opatová, Svätý Kríž a Tekovská Nová Ves; Sikenica, predtým Trhyňa a Veľký Pesek; Hruboňovo, predtým Suľany a Výčapky; Lúčnica nad Žitavou, predtým Martinová a Vajka nad Žitavou; Nitrany, predtým Čechynce a Malý Cetín; Podhorany, predtým Bádice, Mechenice a Sokolníky; Štefanovičová, predtým Horný a Dolný Taraň; Lipová, predtým Mlynský Sek a Ondrochov; Podhájska, predtým Belek a Svätuša; Dubovce, predtým Vidovany a Vlčkovany; Nové Mošovce, predtým Mošovce, Svätý Kríž nad Váhom a Vieska; Závažie, predtým Istebník a Orechové; Laskomerské, predtým Podlavice a Skubín; Gemerská Ves, predtým Hrkáč a Šankovce; Podsitnianska, predtým Sitnianska a Štefultov; Ihlanovce, predtým Majerka a Stotince; Magnezitovce, predtým Kopráš a Mníšany; Žitavany, predtým Kňažice a Opatovce nad Žitavou.

Iná zmena miestopisného významu je tá, že často pri spojení dvoch alebo viacej obcí nové meno vzniklo tak, že jedno podstatné meno je premenené na prídavné meno a slúži za prívlastok druhému. Napríklad: Bohunice a Jáslovce: teraz Jáslovské Bohunice; Dedinka a Nová Ves pri Dunaji: teraz

---

24) Táto forma je vymyslená, aby sa vyhlo pomenovaniu "Krížová".

Nová Dedinka; Horné Mýto a Trhová Hradská: teraz Trhové Mýto; Tesáre nad Žitavou a Mlyňany: teraz Tesárske Mlyňany; Šaštín a Stráže nad Myjavou: teraz Šaštínske Stráže; Adamovce, Kochanovce a Malé Bierovce; teraz Adamovské Kochanovce; Lopušná a Pažite: teraz Lopušné Pažite; Dobrý Potok, Ipeľ a Vlčovo: teraz Ipeľský Potok; Ladomer a Vieska: teraz Ladomerská Vieska.

Týmto boli zavedené do slovenského miestopisu nové miestne mená, hoci aj staré mená jestvujú ako mená osád.

No okrem tejto socialistickej príčiny "zlučovania obcí" nachádzame v *Seznamе 1960* ešte iné zmeny, ktorých príčinou je komunistická ideológia. Niektoré mená boli zmenené pre politické rozdielne náhľady. Napríklad: Štefánikovce: teraz Rovinka[25]; Gešajov: teraz Zálesie.[26]

No najviac zmien bolo predvedených preto, aby sa aj z miestopisu odstránila kresťansko-katolícka minulosť na Slovensku. Tak boli odstránené všetky prívlastky "Svätý". Ako je známe, tie mená vznikli podľa mena svätého, ktorému bol zasvätený farský kostol. Bez prívlastku "Svätý" tie mená znejú čudne. Napríklad: Svätý Beňadik, teraz Hronský Beňadik; Svätý Ďur, teraz Turčiansky Ďur; Svätý Jur, teraz Jur pri Bratislave; Svätý Michal, teraz Michal na Ostrove; Svätý Michal nad Žitavou, teraz Michal nad Žitavou; Svätý Štefan, teraz Štefan; Liptovský Svätý Mikuláš, teraz Liptovský Mikuláš; Liptovský Svätý Peter, teraz Liptovský Peter; Turčiansky Svätý Martin, teraz iba Martin; Svätá Mária pri Bodrogu, teraz Bodrog; Svätuše, teraz Plešany; Zemplínsky Svätý Kríž — meno celkom zaniklo; Svätý Kríž nad Hronom, teraz Žiar nad Hronom; Mučeníky (predtým Močenok), teraz Sládečkovce; Matka Božia, teraz Boldog.[27]

Okrem toho sú ešte niektoré iné zmeny, z ktorých tu chcem niektoré uviesť: Božetechovo, teraz Jarná[28]; Bujakov,

---

25) Osada "Štefánikovo" bola zlúčená s Galantou a tak úradne aj to meno ako obec zaniklo.

26) Okrem týchto boli odstránené aj pomenovania: Hodžovo, Slávikovo, Švehlovo, o ktorých bola reč vyššie, a ktoré boli zlúčené s inými osadami, takže nedostali nové meno. Bolo však ponechané meno Šrobárová.

27) Časť z niekdajšieho maďarského pomenovania: Boldog Szüz Mária.

28) Názov odstránili pravdepodobne, lebo obsahuje meno Božie.

teraz Brežany; Ďurkov, teraz Ďurková; Hliník, teraz Limbach; Ilávka, teraz Iliavka; Košariská–Priepasné, teraz Košariská; Poruba, teraz Oravská Poruba; Sklenárovo, teraz Mierovo[29]; Stránska, teraz Stránske; Dvorník, teraz Vajnory.

* * *

Z nášho rozboru štyroch úradných miestopisov v období skoro 100 rokov sú patrné veľké zmeny, ktorými prešiel slovenský miestopis. Starodávne slovenské miestne názvoslovie pod násilnou maďarizáciou skoro zaniklo, takže pred prvou svetovou vojnou sa už len sem-tam našlo slovenské meno. Prevrat po prvej svetovej vojne priniesol veľké zmeny aj do slovenského miestopisu. Sústavným výskumom bolo treba mnoho slovenských mien očistiť z nánosu maďarizácie a iné objaviť v ich staroslovenskej forme. Vzostup poslovenčenia slovenského miestopisu má svoj vrcholný bod vo vydaní *Soznamu obcí na Slovensku roku 1949*. Okrem zopár malých výnimiek, ten *Soznam* obsahuje ešte predkomunistický miestopis. Komunistický režim, ako na iných poliach, tak aj v miestopise Slovenska snaží sa presadiť svoju ideológiu, hlavne snaží sa zničiť slovenskú kresťanskú tradíciu. No čo je čudné, že v niektorých menách komunistický režim zrušil slovenské názvy a znovu uviedol cudzie, napríklad: Hliník, teraz Limbach; Matka Božia, teraz Boldog. Nechávame stranou znovuzavedenie mena Vajnory, nakoľko sa nový názov Dvorník neujal a forma Vajnory je tak prispôsobená, že už v tom mene vôbec necítiť nemecký koreň.

Podľa mojej mienky *Soznam obcí na Slovensku* z roku 1949 je najlepšou príručkou slovenského miestopisu, hoci aj ten sa dá ešte zlepšiť. Napríklad boli tam ponechané maďarské formy: Ladomírov, Ladomírová, miesto Vladimírov, Vladimírová, alebo rusínske formy: Podhoroď, miesto Podhradie a Koromľa, miesto Kramľa, Porostov, miesto Prostov, Michajlov, miesto Michalov. Tak isto bolo by potrebné niektoré mená prispôsobiť skutočnosti. Tak napríklad máme Slovenské Nové Mesto (vskutku malá obec), ale Spišská Nová Ves (vskutku mesto). Možno nebolo potrebné vo všetkom odstrániť známky východoslovenského nárečia z miestopisu východného Slovenska; tým viacej, že niekedy spisovnú formu ľudia tam skoro ani nemôžu vysloviť (napr. dĺžky). Niektoré vše-

---

29) Názov odstránili pravdepodobne, lebo Juraj Sklenár bol kňaz.

obecné mená ako “Nové Mesto”, “Nová Ves” mohli by dostať osobitné mená[30], pričom však sa treba chrániť, aby to neboli mená žijúcich politikov, lebo tie nemajú stálosti, ako to dokazujú zmeny aj u nás, aj inde v krajinách pod komunistickým režimom.

Taktiež bude treba ešte objasniť pôvod, význam, formu a iné vlastnosti niektorých miestnych mien. Tu uvediem ako príklad názov “Selce”. Podľa *Soznamu* z r. 1949 boli na Slovensku štyri obce tohto mena. Sú zachované aj v *Sezname* z roku 1960. Pričom je zaujímavé toto: Pri mene “Selce” v banskobystrickom a lučeneckom okrese je udaná poznámka: “množné číslo”. Pri tomže mene v rimavskosobotskom okrese niet žiadnej poznámky a pri tomže mene vo zvolenskom okrese je poznámka: “jednotné číslo, stredný rod”. To znamená, že “Selce” v banskobystrickom okrese sa skloňuje: Selce, Seliec, Selciam, v Selciach atď., kým vo zvolenskom okrese: Selce, Selca, v Selci atď. Ktorá forma je správna? Názov “Selce” je zdrobnelina z mena “Selo”, ktoré je všeobecne slovanský názov pre dedinu, osadu, ves (napr. Carskoje Selo v Rusku, alebo Novo Selo v Juhoslávii). Aj u iných slovanských národov jestvuje názov “Selce”, napr. zo životopisu Kukučínovho dobré známe “Selce” na ostrove Brač v Dalmácii. Ak “Selo” je stredného rodu, tak aj “Selce’ je tiež jednotný počet stredného rodu, a preto je správne skloňovanie vo zvolenskom okrese. Takéto a podobné otázky bude treba ešte objasniť.

Slovenský miestopis sa pomaly, ale iste dostáva aj na medzinárodné zemepisné mapy. Kým pred prvou svetovou vojnou nikto nepoznal Bratislavu, dnes už skoro nikde nenájdeme “Pozsony” a iba zriedka “Pressburg” (na nemeckých mapách).

---

30) Pričom nebolo by od veci, ak už sa chcú dať mestám mená po kultúrnych dejateľoch, zaviesť aj u nás všeobecne slovanskú zloženinu s koncovým “hrad”, poprípade “grad”. U iných slovanských národov sú takéto miestne mená veľmi rozšírené, napr. Petrograd, Leningrad, Stargrad (Rusko), Beograd, Titograd (Juhoslávia), Dimitrovgrad, Blagojevgrad (Bulharsko) atď. V dnešnej slovenskej toponymii nachádzame iba dve mená obcí tohto zloženia: Senohrad a Suchohrad. Že tento spôsob tvoriť miestne mená bol aj u nás oddávna prijatý, dokazuje názov “Visegrad-Vyšegrad”, nachádzajúci sa dnes na maďarskom brehu Dunaja. Keďže však dnešná forma “hrad” neoznačuje už “mestá”, ale “hrady”, čiže zámky (napr. zrúcaniny Starhradu z druhej strany Váhu naproti Strečnu), možno by bolo vhodné na označenie miest prijať staroslovanskú formu “grad”, napr. Bottograd, Kollárgrad a pod.

KNIHY

Miloš K. Mlynarovič. DEJINY SRDCA. — **Verše. Kresba na obálke od Dr. J. Cincíka. Jednota Press, Middletown, Pa. 1964. Str. 40. $1.00.**

V tejto zbierke básnik prežíva svoj život znova. Čo predtým bola realita dňa, dnes je mu akoby poetický sen, očarený krásou toho, čo sa viac nevráti, ale tým viac sa pociťuje ako vrcholne osobné.

Jednou zo základných tém týchto Mlynarovičových veršov je spomienka. Siaha do dávnej minulosti, keď chudobný slovenský chlapec zo Studienky po svojich filozofických a teologických štúdiách, cítiac svoje básnické povolanie, musí sa rozhodnúť, v akej reči bude spievať; či v tej, ktorou sa mu nad kolískou prihovárala matka, či v tej, ktorá roku 1914 bola rečou režimu, rečou úradnou. Takto sa musel kedysi rozhodnúť aj Hviezdoslav. Takto sa rozhodol aj Mlynarovič. "Opretý o stĺp bulvára hľadá si chlapec cestu späť a slzou si ju otvára." Víťazí hlas slovenskej matky, rodnej zeme. Básnik bude spievať o osudoch Slovenska, o jeho žiali, ale aj kráse; bude držať svoje prsty na pulze svojho národa; bude ho dvíhať z poníženia a viesť ako prorok na výšiny nádeje a radosti. Tomuto poslaniu Mlynarovič ako básnik ostal verný celý život.

Takmer v každej zbierke Mlynarovičovej poézie ozýva sa silná struna toho, čo sa bežne volá sociálny motív. A je zaujímavé pozorovať, že čo básnik prežíva ako národné, je vždy aj sociálne. To preto, lebo tieto dve skutočnosti vždy splývali v jednu v živote Slovenska. Nie je náhoda, že obľúbeným termínom Mlynarovičovým je "ľud". Nie je to abstraktný, propagačný ľud komunistickej propagandy. Mlynarovičov "ľud" nie je masa; to sú jednotlivci, urazení azda a ponížení, ale čestne bojujúci o ideály ľudskej dôstojnosti.

Nielen próza, ale aj poézia Mlynarovičova inšpirovala sociálnou problematikou a básnik stvárňoval túto problematiku v osudoch konkrétnych ľudí; svojich slovenských veriacich v Amerike. Mlynarovič ako kňaz mal vždy živý záujem napríklad aj o černošský problém a venoval mu veľa miesta vo svojej literárnej tvorbe. I v tejto zbierke má viaceré básne s týmto motívom. Sú to básne s teplým citovým zafarbením, ktoré nenechávajú nikoho v pochybnostiach, kde je básnikovo srdce. Je to vždy výkrik o spravodlivosť. Každý raz je to žiadosť, aby sme aj v tom najúbohejšom (ba práve v tom!) Černochovi videli brata a — teda Krista.

No ústrednou témou týchto Mlynarovičových veršov je predsa len Slovensko. Pravda, Slovensko idealizované; videné akoby v šťastí sna. Rieky i hory sú personifikované; všetko žije, všetko je opradené akoby jemnou povučinou spomienky. Túto krásu dáva Slovensku mladosť: básnikova mladosť, prežitá v spomienkach. Toto sú aj najdojemnejšie pasáže.

Najosobnejšie zavznieva básnikovo srdce v tých častiach, kde cíti bič plieskať nad svojimi šedinami: "Oh, deň sa míňa, večer v polnoc padá,/ len nevyhorí svieca? kto dá záruku?/ Odpusť mi srdce, že som neposlúchnul/ a nevrátil sa, držiac ťa ruka za ruku." (Str. 38). Večerí sa nad životom básnikovým, no zmierený so svojím osudom, vracia sa ešte raz do testamentárne k svojmu ľudu:" Príde tá stanica a vlak môj pozastane,/ padne mi pero, stíchne hlas a svetlo dohorí;/ vtedy mi bratia-sestry zrobte povôli,/ však sedávali sme pri jednej bráne,/ hlad jedli, pili smäd, pes rany lízal nám,/ na mňa si spomeňte jak na vás spomínam." (Str. 39) Srdce má svoje dejiny a toto sú dejiny Mlynarovičovho srdca. V tichej priezračnosti včera vynára sa stránka za stránkou; čo videl, čo miloval, čo prežil a čo sa stalo neodlučiteľnou časťou jeho života; ďaleko od rodného Slovenska a jednako v láske s ním a k nemu.

MIKULÁŠ ŠPRINC

PÄŤDESIATNIK DR. JOZEF KIRSCHBAUM. **Zostavil Jozef Paučo. Nákladom Literárneho Almanachu Slováka v Amerike, Middletown, Pa. 1963. Str 170.**

Na takúto jubilejnú publikáciu možno sa dívať z dvojakého hľadiska: čisto osobného, alebo celonárodného. Na sborník štúdií historických, literárnych, politických a spomienkových, ktoré sa viažu k osobnosti Dr. Jozefa Kirschbauma ako päťdesiatnika, treba po časovom odstupe pristupovať ako ku vzácnemu historickému prameňu. Jednoducho preto, že politické a kultúrne dejstvovanie Dr. Kirschbauma nie je iba jeho osobným dejstvovaním, ale je časťou dejín slovenského národa. Napokon dejiny národa nie sú reťazou vo vzduchu sa odohrávajúcich činov, ale sa viažu na konkrétne osobnosti. Dr. Kirschbaum od svojich študentských rokov zapájal sa aktívne do politického a kultúrneho dejstvovania svojho národa, a tak v jeho životných osudoch a počinoch historik môže konkrétne sledovať aj osudy a počiny národa. Niekto môže povedať, že ideály národa, politické a kultúrne, za ktorých uskutočnenie pracoval a bojoval Dr. Kirschbaum, boli vyradené z terajšej komunistickej prítomnosti Slovenska; že Kirschbaumova generácia skončila svoje poslanie. Ale to je defitistické stanovisko. No aj najrozkričanejší zástancovia na príklad terajšieho komunistického režimu na Slovensku sú v hĺbke srdca presvedčení, že akýkoľvek politický otras v strednej alebo východnej Európe odvial by ako vietor suché listie z ich myslenia všetko to nezmyselné huligánstvo, a ideál slovenskej štátnosti zaskvel by sa znova ako niečo živelného, ako jediné riešenie politickej existencie a rozvoja Slovenska.

Kto si pozorne a bez žlče prečíta bibliografiu cudzojazyčných prác Dr. Kirschbauma v tejto publikácii, zistí, že Slovensko a jeho problémy politické a kultúrne neboli ešte vari nikdy tak výrazne a slovensky írečito predstavené politickej a kultúrnej cudzine

—r—

NOVÁ UČEBNICA SLOVENSKÉHO JAZYKA

V Belleville, N. J, Štefan Blaško, bývalý slovenský učiteľ, vydal knižku "Slovak Beginner", šlabikár a čítanka, ako autor sám nazýva túto odborne pripravenú knižočku.

Je to učebnica slovenského jazyka, spracovaná pre americké deti. Prvá časť, šlabikárová, učí výslovnosť a čítanie a obsahuje i slovensko-anglický slovník na preklady textov, vzťahujúcich sa k jednotlivým písmenám.

V čítankovej časti sú desiatky populárnych slovenských rozprávok, básni a veršovačiek. Tretia časť podáva základy slovenskej gramatiky a posledná časť obsahuje fotografie a mapky slovenskej histórie.

Kniha Slovak Beginner vyšla vo fotoofsete. Je bohato ilustrovaná a zameraná je pre americko-slovenskú mládež. Spracoval ju odborne človek, ktorý má bohaté skúsenosti vo vyučovaní. Podáva v mnohých obrázkoch a krátkych článkoch prehľad slovenskej histórie a kultúry. Je to praktický a veľmi potrebný príspevok do slovenského života. Ocenia si ju najmä rodičia, ktorí chcú, aby ich deti učili sa po slovensky. Objednať si ju možno priamo u autora: Štefan Blaško, 60 Crescent Terr., Belleville, N. J.

Autor učebnice bol na Slovensku učiteľom a neskoršie školským inšpektorom a poslancom za demokratickú stranu. V Amerike za niekoľko rokov vyučoval v Slovenskej Národnej Škole v New Yorku. Tam poznajúc nedostatky a ťažkosti, s ktorými sa stretáva učiteľ i žiak pri vyučovaní slovenského jazyka, rozhodol sa zostaviť učebnicu, zameranú výlučne pre americko-slovenskú mládež.

Autor zaplnil ďalšiu medzeru v slovensko-americkom živote.

J. H.

SLOVAKIA. — **Vol. XIV, NO. 37, 1964. Published by The Slovak League of America, 313 Ridge Ave., Middletown, Pa. Pp. 88. $2.00.**

Jedno z výborných čísel tejto čisto anglickej publikácie Slovenskej Ligy v Amerike. Za štrnásť rokov vyšlo 37 čísel. Málo ľudí si všíma ročník a číslo publikácií. Ale keď sa zrátajú ročníky a stránky Slovakie, to je úctyhodný výkon a dôkaz, že zahraničným Slovákom, združeným v Slovenskej Lige v Amerike je myšlienka slovenskej štátnosti živou záležitosťou srdca, ako aj ich finančnej obetavosti; že neochabujú odstraňovať z cesty slovenskej cti a slobody všetok ten nečin, ktorý cez desaťročia trúsila a ešte trúsi najmä česká propaganda. Neraz sme kritizovali Slovakiu, že sa príliš venovala len obrane a vyrovnávaniu sa, napríklad benešovských politických koncepcií. Nechceme tvrdiť ani dnes, že zavracať luhaniny o Slovensku a Slovákoch by bola zbytočná vec. Ale sme boli vždy presvedčení, že problém slovenskej samostatnosti, konkrétnejšie štátnosti treba cudzine predkladať skôr pozitívne; ako čosi samozrejmého a prirodzeného; že Slováci majú aspoň také právo na svoju štátnosť ako africké národy, ktoré sa vynárajú z džunglí v celkom primitívnych podmienkach kultúrnych a sociálnych a nik im neupiera právo na štátnosť.

Toto číslo Slovakie predstavuje šťastnú syntézu politických a kultúrnych informácií o Slovensku. František Vnuk je tu zastúpený dvoma štúdiami: "The Centenary of Andrej Hlinka" a "An Incredible Conspiracy", o výročí takzv. slov. národ. povstania. A to je trochu triezvejší obraz, než celá tá absurdná mytológia, o ktorú sa tak zúfale pokúšali komunisti na Slovensku. Dr. Kirschbaum predstavuje "Canadian Translator of Slovak Poetry Professor Watson Kirkconnell" s anglickými ukážkami jeho prekladov z Hviezdoslava a Vajanského. Osobitnej pozornosti zaslúži si výborná pramenná štúdia Dr. Jána Rekema "Slovak Literature and National Consciousness Before Anton Bernolak (1762-1913)." Táto bohato dokumentovaná štúdiá je výbornou odpoveďou tým, ktorí by dejiny slovenskej literatúry radi začínali len od Bernoláka. Okrem toho sú v čísle dve veľmi jadrné politické reči, a to: "Address of Honorable Michael A. Feighan, United States Representative . . ." a "Our Plea for Slovakia" od Štefana B. Romana, známeho slovenského industrialistu z Kanady. Obe reči boli prednesené pri slávnostiach 25. výročia Slovenskej Republiky v Lakewood, Ohio. Ďalej sú v čísle uverejnené vyhlásenia kongresov Slovenskej Ligy v Amerike z r. 1963 a 1964. Nekrológy o Filipovi A. Hrobákovi a Konštantínovi Čulenovi hodnotia ich prácu za slovenskú slobodu. Recenzie publikácií, súvisiace so Slovenskom a jeho bojom za samostatnosť uzatvárajú číslo. Úhrnne možno povedať: Dobrá robota, ktorá plní svoje poslanie. Škoda, že zahraničný ústav v Prahe nedodá túto publikáciu na potešenie ľuďom aj do Bratislavy.

—r—

J. F. Rudinský CHALLENGE OF THE STEPPES Roots of the Cold War, R. Speller and Sons, Publishers, New York, 1963, str. 342.

Knižná produkcia slovenského politického exilu dostáva v knihe Dr. J. F. Rudinského pozoruhodný prínos z viacerých strán: tematicky, štýlove a nesporne aj obsahom, hoci mnohí ju azda po prečítaní alebo prezretí odložia s poznámkou “mohlo tam byť o Slovensku aj viac a oveľa pozitívnejšie.”

To, že Slovensko je traktované poskromne a autor sa kriticky zmienil napríklad o HG, nemôže však byť absolutným merítkom, aj keď slovenskí politickí autori by azda mali cítiť mravnú povinnosť dať svoje talenty, čas a skromné publikačné možnosti, ktoré máme, predovšetkým do služieb slovenskej veci. Literárno-vedecká tvorba slovenských autorov v slobodnom svete vplyvom okolností mala by byť totiž funkčná. Kým nemáme najzákladnejšie diela o Slovensku v cudzích rečiach, l’art pour l’art, ani “vedu pre vedu” si nemôžeme dovoliť pestovať, ak sa nechceme spreneveriť poslaniu, ktoré slovenskí školení ľudia v slobodnom svete majú splniť na terajšom úseku slovenských dejín.

V prípade knihy Dr. J. Rudinského sme však v tej situácii, že ak aj hovorí málo o Slovensku (index uvádza 9 zmienok, ale 4 alebo 5 z toho nie je na stranách v indexe uvedených), kniha v podstate slúži slovenským snahám nielen o slobodu, ale aj o znovuzapojenie do západoeuropského duchovného sveta, ktorého kultúrnou a politickou časťou Slovensko bolo cez jedenásť storočí. Autor hovorí nepriamo o Slovensku, v širšom rámci zemepisnom aj kultúrnom a zostane teda vecou osobného názoru, či takýmto spôsobom sa slovenskej veci neposlúži viac, ako keby stredobodom knihy bolo Slovensko a Slováci.

Kniha Dr. Rudinského je v podstate historicko-filozofickým pohľadom na konflikt Západu a Východu a autor ho rozoberá nielen na širokej dejinnej základni, ale hľadá vysvetlenie a riešenie aj v sférach mimopolitických — v zjavoch sociologických, vo filozofii a v náboženstve. Jeho uzáver, že dnešný konflikt je pokračovaním zápasu medzi Západom a Východom od časov Atilu po Chruščova, alebo že Marx-Leninizmus je v podstate filozofiou a spôsobom života polo-nomádnej spoločnosti, zdá sa na prvý pohľad simplifikáciou, ale Dr. Rudinský prichádza k tomu na základe širokých vedomostí dejín, filozofie a politických systémov a robí svoje závery prijateľnými pre čitateľa.

Touto širokou základňou ako aj štýlom, pripomínajúcim predvojnovú školu francúzskych politických spisovateľov, sa kniha Dr. Rudinského podstatne líši od ostatnej literárno-vedeckej produkcie slovenských autorov v slobodnom svete a hodnotne ju doplňuje. Z čisto slovenského hľadiska privítať treba najmä kapitolu o Dr. E. Benešovi a pomere slovensko-českom, kde Dr. Rudinský ako dlhoročný spolupracovník Dr. Milana Hodžu prichádza nielen s argumentami, založenými na osobnej skúsenosti, ale v otázke slovensko-českého pomeru a česko-sovietskych vzťahov prináša aj nové pohľady a nové argumenty. Kapitola "Dr. Benes' Last 'Victory' and the Case of Jan Masaryk" je nesporne jednou z najlepších analýz Benešovej a českej politiky, aké dosiaľ boli o tejto otázke napísané.

To isté možno povedať aj o kapitole "Coexistence trough Central Europe", v ktorej Dr. Rudinský vrhá nové svtlo na povahu českej politiky na základe analýzy českých dejín a českej povahy. Tým, že Dr. Rudinského nemožno dať do nijakej súvislosti so Slovenskou republikou, alebo našimi snahami po slovenskej štátnosti, tieto dve kapitoly majú svoju osobitnú hodnotu. "Zo snahy vládnuť — píše Dr. Rudinský — vychádza aj druhá črta českej politiky: hľadanie 'bohatého strýčka'. Český národ vyhýba barikádam: preto, aby dosiahol nadvládu nad slabším národom, Češi vždy hľadali veľmoc, ktorej by, ako to český historik Krofta povedal, "konali cenné služby". Terajšia situácia v Česko-Slovensku je jasným dôkazom toho: pražská vláda, ako poslušný sluha vládcov Kremľu, má Kremľom dovolené budovať hegemoniu nad Slovenskom". Pokiaľ ide o vnútornú politiku, Dr. Rudinský takisto správne vystihuje, keď píše: "Snaha po sústredení všetkej štátnej moci je inherentnou národnou charakteristikou Čechov a preto akýkoľvek Československý štát bude vždy trpieť touto vnútornou kontradikciou a môže byť iba žriedlom politických intríg a nepokojov".

Otázka česká a slovenská je pravda iba jedným z problémov, na ktoré Dr. Rudinský vrhá nové svetlo. Celý pohľad na problém Západu a Východu v Rudinského knihe má rad nových analýz a postrehov, hodných povšimnutia. Široká znalosť politickej literatúry a dlhoročná príprava tejto knihy, ktorá je skôr seriou bystrých essayí spiatych centrálnou témou do knižného celku, ako systematické spracovanie hlavnej témy, robia toto dielo cenným intelektuálnym čítaním. Jej správne porozumenie vyžaduje, pravda, znalosť histórie a filozofie, ako aj politických vied. Dúfame, že v americkom prostredí splní svoje poslanie.

J. M. Kirschbaum

AN OUTLINE OF SLOVAKIA'S STRUGGLE FOR INDEPENDENCE.

By J. M. Kirschbaum, LL.D. Ph. D. Published by the Canadian Slovak League, Toronto, 1964, 40 strán, ilustrovaná s prílohami.

Cieľ publikácie je v reči anglickej rozptýliť falošnú propagandu českých a komunistických politikov, ktorí sa usilovne starajú o to, aby otázka slovenskej samostatnej republiky podávala sa na Západe ako vec kontroverziálna. Dielce vyšlo na 25. výročie vyhlásenia Slovenského štátu. No jeho cena je oveľa väčšia než spomienková.

V piatich kapitolách Dr. Kirschbaum zhrňuje všetky dosiahnuteľné diplomatické a iné pramene, aby dokázal, že Slovensko sa snažilo stať samostatným nezávisle na nemeckej politike a vplyve Tretej ríše a že politika Berlína hľadala iné niekedy riešenie, než samostatné Slovensko. V kapitole o medzinárodnom uznaní Slovenskej Republiky Dr. Kirschbaum zhodnocuje skutočnosť, že Veľká Britania, Sovietsky sväz a do 30 ďalších štátov uznalo jestvovanie Slovenského štátu de facto a de jure. Teda slovenská vláda neudržiavala diplomatické spojenia iba s Nemeckom a mocnosťami Osi, ako sa to to niekedy rado proti jasným skutočnostiam a rukolapným dokladom tvrdieva.

V záverečnej kapitole Dr. Kirschbaum poukazuje na sovietizáciu Slovenska po druhej svetovej vojne a zaoberá sa vyhliadkami uplatnenia demokratického spôsobu života medzi Slovákmi. Tri apely v záujme oslobodenia Slovenska prebraté zo zápisnice kongresu Spojených Štátov, štatistické údaje a bibliografia uceľuje obraz štúdie a robia ju cenným prínosom v rade publikácií určených v prvom rade pre politikov a diplomatov, ale aj skúmateľov dejín Strednej Európy.

J. P.

Dielo Dr. Jozefa Cincíka v prameňoch ranných dejín stredného Nemecka

Wattenbach-Lewison. DEUTSCHLANDS GESCHICHTSQUELLEN IM MITTELALTER, — **Vorzeit und Karolinger. IV. Heft. Die Karolinger vom Vertrag von Verdus bis zum Herrschaftsantritt der Herscher aus dem Sächsischen Hause Italien und das Papstum. — Bearbeitet von Heinz Löwe. Weimar, 1963. Edit. Herman Böhlhaus Nachfolger, Pp. 387-481.**

V prehľade dejinných prameňov stredovekého Nemecka nemohli vystať také pramenné diela, ktoré sa v IX. storočí týkajú vzťahov pápežského stolca, Ríma a kresťanských misií, šíriacich sa z nemeckej oblasti do priestoru podunajsko-alpského. Ide o zhrnutie dejinných prameňov a bibliografický prehľad prác pomocných historických vied až do roku 1961-62. Do tohto roku boli do súpisu pojaté aj novšie (hoci nie posledné) diela, týkajúce sa účinkovania svätých učiteľov Slovákov Cyrila a Metoda.

Novšiu literatúru o dobe cyrilometodejskej začína zostavovateľ známou prácou G. A. Iliňskiho: Opyt sistematičeskoj kirillometodijevskoj bibliografii (Sofia, 1934) a končí bibliografickým prehľadom G. Stöckla: Geschichte der Slavenmission, uverejneným v diele K. D. Schmidta a E. Wolfa: Die Kirche in ihrer Geschichte, 2, Göttingen, 1961.

Škoda, že Löwe svoju prácu k cyrilometodským prameňom uzatvára práve pred 1100 ročným jubileom príchodu svätých bratov do ríše Rastislavovej. Z príležitosti tohto jubilea objavilo sa mnoho štúdií cyrilometodských, ktoré značne prehĺbili znalosti o význame činnosti apoštolov Slovanov.

S čudnými pocitmi čítame v sprievodnom texte zostavovateľa poznámku, ako keby to bol býval Svätopluk, ktorý žiadal z Carihradu učiteľov pre svoj ľud: . . . "als der Mährenfürst Sventopluk den byzantinishen Kaiser um die Entsendung von Lehrern für sein Volk bat" . . . (Str. 470). Ide zrejme o príjemný "lapsus historicus", ktorý v takomto vážnom historickom diele mohol byť vylúčený pri opatrnejšom redakčnom spolučítaní.

Ako prvý vieryhodný historický prameň, týkajúci sa sv. Cyrila, uvádza zostavovateľ zprávy, napísané priamo v Ríme. A to "Historiolu Konštantína" (sv. Cyrila), ktorú preložil z gréčtiny neskorší bibliotekár pápežský Anastázius medzi marcom 875 a júnom 876 na žiadosť obdivovateľa sv. Klementa, biskupa Gauderika z Velletri, kde katedrála bola zasvätená sv. Klementovi, pápežovi a mučeníkom. Biskup Gauderik sa totižto veľmi zaujímal o okolnosti a o vieryhodnosť najdenia ostatkov sv. Klementa. K tomuto "Sermo declamatorius" o prenesení pozostatkov sv. Klementa z Chersonu boli pripojené aj autentické poznatky Anastázia, ktoré on získal z rozhovorov so sv. Cyrilom a Metropahnom, biskupom zo Smyrny.

Súpis dôležitej literatúry, týkajúcej sa archeológie, cirkevného staviteľstva a umeleckých pamiatok z obdobia írsko-škótskych a anglosaských-frankských misií medzi Slovanmi na strednom Dunaji začína velehradským popisom J. Nevěřila (1940) a do archeologickej a umeleckej bibliografie zahrňuje dôležité práce a najnovšie výsledky v dielach J. Pavelčíka, J. Cibulku, Preidela, Poulíka, Zagibu a prácu Dr. Jozefa Cincíka r. 1958 o Slovensko-avarských a anglosaských ornamentoch Cuthbertovho Evangelistára, pochádzajúceho z r. okolo 800 po Kr., teda z obdobia predcyrilometodského, no rannekarololingského.

Prácu Dr. J. Cincíka zaraďuje zostavovateľ do prameňov rannestredovekých pramenných diel historiografie Nemecka pre jej postrehovú výnimočnosť a umelecko-historickú jedinečnosť. Cincíkova analýza iluminácií spomínaného Evangelistára dokazuje totiž presvedčivo kultúrne-umelecký vplyv, ktorý z východného, slovensko-avarského prostredia sa šíril do oblasti stredovekého Nemecka, do benediktínskych skriptórií a medzi iluminátorov kláštorných dielní na prahu IX. stor. Löwe to charakterizuje ako . . . "Bereits eine Rückstrahlung slawisawarishen Einflüsse . . ." (Pozn. č. 388)

G. ŠRAMO

Vojtech Mihálik. TŔPKY. — **Básne Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1963.**

Keď sa v 1947 Vojtech Mihálik púšťal na básnicku dráhu, ani ten najdivší prorok by nebol predpovedal, že z tohto v kruhu katolíckej moderny debutujúceho básnika sa vykľuje veršujúci agitprop socializmu. No stalo sa; oheň, v ktorom sa čistí zlato, spálil Mihálika, zlepeného z dreva a slamy. Režim, do služieb ktorého sa Mihálik dal, pozbavil básnika všetkej originality. Zo zdroja ideí sa stal propagátor ideológie.

Nijaký slovenský básnik sa tak neodvoláva na srdce ako V. Mihálik. Vyhlasuje, že srdce odovzdal strane a len pre stranu jeho srdce bije. Jedna jeho zbierka bola dokonca nazvaná "Spievajúce srdce" (1952) a písal v nej:

otvorže sa mi, srdce horúce,
veď z tvojej krvi tieto verše skladám,
veď každé slovo, letiace mi z hrdla
predriapalo sa cez srdce!

A naozaj srdce je v Mihálikových veršoch všade prítomné: či už básní o minulosti, či o prítomnosti, či o budúcnosti; či o sebe, o žene, o rodine; či chce vyjadriť žiaľ, či sa silí do radosti, či zakrýva sebaklam. V tomto ohľade má Mihálik bližšie k romantikovi Leopardimu (E fieramente mi si stringe il core/ a pensar come tutto al mondo passa — Prudko sa mi sviera srdce, keď uvažujem nad tým, ako sa svet mení.) než socrealistovi Majakovskému.

V 1952 Mihálikovo "spievajúce srdce" videlo okolo seba iba radostné budovanie a ešte radostnejší zajtrajšok, ako to predpisovala móda dňa:

už vidím, že raz všetky žiale zmiznú,
už vidím žiariť v hĺbke svojich snov
slnečné diaľky komunizmu . . .

Ale zdá sa, že čím bližšie k tým slnečným diaľkam komunizmu, tým je tých žiaľov viacej. Prichádza na to aj Mihálik, lebo za 10 rokov sa stalo zo spievajúceho srdca srdce skučiace. Motív, ktorý sa nesie novou zbierkou 'Trpky' je vyjadrený vo verši 'Skučalo, skučalo srdce . . .' (báseň 'Krájanie'). Keby sa Mihálik nebol býval skompromitoval ako ateista, iste by si bol vzal za motto svojej zbierky slová J. Nerudu: Bože, koľko trpkosti si nasial do tejto našej zeme . . .

Pod názvom 'Trpky' vydal kedysi (v 1911) zbierku poviedok J. G. Tajovský. Boli to krátke črty zo života slovenského ľudu zaoberajúce sa hlavne sociálnou biedou národa pod cudzineckým útlakom. Majú teda Mihálikove 'Trpky' viac spoločného s Tajovským než názov. Aj Mihálik siaha k sociálnym motívom súčasnej spoločnosti. 'Trpky' vyznievajú ako skľúčujúce priznanie, že sa spievajúce srdce rozkrikovalo do prázdna a že problémy neprestali existovať, keď sa prestalo o nich písať. či spievať. Mihálik vidí, že násilná revolučná zmena nasadená shora, ktorú on heraldoval ako všeliek pre ľudské biedy, vyvolala revolúciu mravnú, plnú nedozerných dôsledkov. Morálne problémy, najmä čo sa týka rodinných vzťahov, sa rozrástli do takej šírky, že napĺňajú obavou aj samých komunistov. Ako dobre vychovaný bard socializmu, Mihálik sa zahalí do tógy strážcu mravov (custos morum) a ide proti ním bojovať mravokárskou poéziou. Mihálik opatril zbierku dôležitým úvodom, kde pokladá za potrebné vopred ospravedlniť svoj krok a vyvracať obvinenia z jednostrannosti. Tým iba dokumentuje, že k tienistým stránkam socialistickej skutočnosti sa možno približovať iba opatrne, so zdvorilým prepáčením.

'Trpky' možno klasifikovať ako didaktickú poéziu, kde básnik dal miesto moralizátorovi. Mihálik registruje zábery zo súčasného života, ktoré ho znepokojujú a ktoré tým viac musia znepokojovať nás. Ako zrkadlo sveta budovaného bez Boha a bez kresťanskej morálky, je to obraz biedy. Rozklad rodinného života zachycujú témy básní: rozvody, potraty, manželské nevery, rodinné nesváry, atď. Báseň 'Trest' líči často sa opakujúcu tragédiu zapríčinenú zatknutím nevinného otca — živiteľa rodiny, pre ktorého si policia dojde v nočnú hodinu. Ťažko povedať, čo je poľutovania hodnejšie: či nevítané deti, ktoré sú zavraždené, prv než by sa narodili ('Zvestovanie') a či narodené deti, ktoré sa rozvodom rodičov stávajú bezprizornými sirotami ('Siroty žijúcich rodičov').

Je to prvá z básnických zbierok, kde nevystupuje zdravím kypiaca mládež, silácki robotníci a usmiati starčekovia, ktorých jediným žiaľom je to, že sa nedožijú komunizmu. Hoci s veľkými omluvami Mihálik predsa len sťahuje závoj z radostnej socialistickej skutočnosti a ukazuje jej rub. Básne 'Vdovy', 'Starenky učiteľky', 'Samovrah', 'Staré židovsky' a podobné, ukazujú, čo ležalo pod vyumelkovanou fasádou, ktorú Mihálik doteraz tak usilovne maľoval. Osobná trpkosť je v tom, že dnes Mihálik musí "bojovať" (jeho vlastný výraz) za uplatnenie tých morálnych hodnôt, ktoré ignoroval v 'Spievajúcom srdci' a vysmieval vo 'Vzbúrenom Jobovi'.

Po formálnej stránke básne sú zaujímavé tým, že sú písané voľným veršom, ktorý v poslednom čase opäť prišiel do módy. Treba priznať, že voľný verš tomuto žarnu poézie pristane. Pôsobí celkom efektne: (Ostáva však stále otázkou, s akými citmi prijme Mihálikove homiletické kázanie slovenské čitateľské publikum.) Ďalej zbierka však ukazuje i to, že zdroje básnického kumštu Mihálikovi už vysýchajú. Šikovný majster slova a odvážnej metafóry, stráca pomaly zo svojho niekdajšieho lesku.

Sú náznaky, že spievajúce a bojujúce srdce V. Mihálika bude mať v budúcnosti ešte mnoho príležitosti k skučaniu. Ako začínajúci trubadúr komunizmu, Mihálik húdol v naivnej ilúzií:

láskou, ktorú srdcom som si zmeral,
rozpaľujem svoj hrdý šťastný spev . . .

Dnes z toho zápalu neostal iba chladný popol. Na druhej strane Mihálik nám pripomenul, v poslednej zbierke, že zážitky a skutočnosti predsocialistickej éry:

. . . dosiaľ prilietajú k nám
z dejín a cintorínov
ako ustatí slepí anjeli,
lebo nepodliehajú zabudnutiu.

Aj napriek materialistickému svetonázoru Mihálikovi srdce znamená viacej než malý sval, ktorý pumpuje krv od zrodenia do smrti. Jeho srdce spieva, skučí, zlostí sa i nenávidí. Nebude však môcť naveky klamať samo seba a toho v čiej hrudi búši. Je celkom predpovedateľné, že ono raz vyjaví básnikovi Mihálikovi prázdnotu bojovaní a ukáže mu márnosť nad márnosťami tam, kde on afektovane chcel vytasiť srdce k boju. A vtedy Mihálik ako jeho romantický krstný otec G. Leopardi, povie svojmu unavenému srdcu:

Or poserai per sempre,
stanco mio cor. Peri l' inganno estremo,
Ch'eterno io mi credei.
(Teraz si už oddychneš navždy
unavené moje srdce. Padlo posledné z klamstiev,
o ktorých som si myslel, že budú večne trvať.)

F. VNUK

Stefan Porubcan, S. J.: SIN IN THE OLD TESTAMENT, **a soteriological study. Edition: Aloisiana, Napoli and the Slovak Institute, Cleveland. Publisher: Herder, Rome, 1963. 632 pp. $5.00.**

Father Stefan Porubcan, a Slovak refugee priest, a doctor of Scriptures from the Biblical Institute in Rome, and now professor of Holy Scripture at the Pontifical Theological Faculty in Naples, has published many biblical studies in Italian and Slovak. His most resent book is this thorough biblical study in English of sin in the Old Testament. Until the publication of Father Porubcan's manuscript, there had been no such comprehensive treatise on sin as presented in the Old Testament. A few smaller, partial attempts were available (these are listed at the beginning of part two of this book). But, for all practical purposes, Father Porubcan had to start his pro-

found and ample work from scratch, beginning with philological foundations and progressing with careful exegetical research, which considered **all** the biblical texts of the Old Testament pertaining to sin. Thus, the present study consists of a philological section, entitled **Terminology**, an analytical and exegetical section which analyzes the nature of sin, and an historical-synthetic section which deals with sin in the history of mankind—its origins, its consequences, and the various stages of progressive redemtion from sin. Part three offers a general outline of Soteriology in the Old Testament. The Appendix analyzes sin in post-biblical Judaism.

It is interesting to note that this Jesuit biblical scholar, when in search of a workable, up-to-date English translation of the Bible, decided upon the Revised Standard Version (Toronto-New York-Edinburg, 1954 edition).

This book is a must for teachers and students of Sacred Scripture and a useful handbook for Bible-study circles. From a scientific point of view, the book is a classic in scriptural studies—thorough, profound, ample, and exhaustive of all the pertinent sources of biblical soteriology and eschatology.

Father Porubcan's language is clear and readable, in spite of the difficulty of his subject and the Hebrew, Greek, and Aramaic terminology which it employs. The indices of authors, of scripture passages, and of the numerous abbreviations are very helpful. Unfortunately, however, a general bibliography is not given. This is a regrettable omission.

All in all, author and publisher should be congratulated for preparing a standard reference for succeeding authors.

MSGR. DR. J. REKEM

ZAZNAMENÁVAME

"CYRILOMETODSKÝ POMNÍK MEDZI POSVÄTNÝMI BUDOVAMI RÍMA." Pod týmto titulom priniesol L'Oservatore Romano 4. októbra 1964 dlhý a výborný článok prof. Dr. Milana St. Ďuricu o Ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Je to zhustená, ale pritom jasná informácia o dejinách vzniku, zmysle a poslania tohto skvelého cyrilometodského pomníka na posvätnej rímskej pôde, ktorý už dnes tak výrečne hovorí o nezlomnej oddanosti Slovákov k dedičstvu cyrilometodskému. Je dielom obetavosti zahraničných slovenských katolíkov a má byť nielen seminárom pre kňazské povolania pre budúce Slovensko, ale aj kultúrno-náboženským centrom Slovákov. Okrem iného prof. St. Ďurica vyzdvihuje skutočnosť, že skvostná umelecká výzdoba kaplnky tohto ústavu je dielom slovenského umelca prof. Dr. Jozefa Cincíka.

Nádherné mozaiky svätyne a plôch nad bočnými oltármi sú umeleckým zvýraznením cyrilometodských motívov, ako ich cez stáročia prežívalo Slovensko vo svojich kresťanských tradíciách. Sú to motívy, ktoré zdôrazňujú najmä úzke vzťahy činnosti svätých bratov so Stolcom sv. Petra. Nebolo ozaj povolanejšieho cyrilometodského odborníka -umelca, ktorý bol by výstižnejšie zvýraznil vo svojich umeleckých návrhoch to osobitne slovenské, tú špecifickú zliatosť katolicity a slovenskosti. A tak dnes v rozmanitosti a pestrosti rímskeho kresťanského umenia skvie sa aj toto osobitne slovenské umelecké dielo Dr. Jozefa Cincíka.

Článok prof. Ďuricu ilustruje dvojstĺpcová fotografia mozaiky Sedembolestnej, Patrónky Slovenska a zaiste každého Slováka poteší vidieť skvieť sa pri nohách Ukrižovaného Slovenský znak ovenčený tŕňovým vencom. Prof. Ďuricovi patrí úprimné uznanie za toto skvelé predstavenie pomníka cyrilometodského v Ríme. Dôstojný vstup do umeleckého povedomia Ríma. Slovenské umenie v ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme je dnes už cenným prínosom do pokladnice sakrálneho umenia, inšpirovaného kresťanskými ideálmi.

—r—

Najnovšie vydanie CANADIAN SLAVONIC PAPERS, Vol. VI, ktoré vydáva Kanadská asociácia slavistov v University of Toronto Press, prináša obsiahlu štúdiu prof Dr. J. Kirschbauma o slovenskej literatúre pod názvom "Slovak Literary history in Marxist and Western Interpretation".

Autor na 17 stranách svojej štúdie rozoberá náhľady europských a amerických slavistov na slovenskú literatúru a pokazuje na myľné predstavy, ktoré sa dostali do prehľadov svetových literatúr najmä na základe českých snáh poprieť existenciu slovenského jazyka a slovenskej literatúry. Štúdia zastáva tézu, že dejiny slovenskej literatúry začínajú obdobím veľkomoravským a že tak, ako je tomu v prípade iných národov, do slovenskej literatúry patria aj diela v iných jazykoch než slovenskom, pokiaľ boli písané Slovákmi.

Náhľadom tzv. marxistických literárnych historikov slovenských autor venuje osobitnú kapitolu, takže štúdia je súhrnným pohľadom na dejiny slovenskej literatúry. V texte alebo v poznámkach Dr. Kirschbaum poukazuje na mienky literárnych historikov a slavistov v niekoľkých cudzích rečiach, v skutočnosti na diela všetkých známejších slavistov, a tak štúdia predstavuje doteraz najúplnejší pohľad na dejiny slovenskej literatúry v angličtine.

CANADIAN SLAVONIC PAPERS je oficiálnou publikáciou Kan. Slavistov. Sborník má vysokú úroveň a prestíž vo vedeckých a univerzitných kruhoch.

MOST

ROČNÍK (VOL.) XI 1964

OBSAH

ŠTÚDIE

Dr. Henrich Bartek. **Strachota — Metodovo slovenské meno** — 3
Najstaršie kresťanské slová v slovenčine — 98
J. M. Kirschbaum. **Literature of the Cyrilo-Methodian Period and Slovakia** — 9
Michal Lacko S.J. **Slovensko-macedónske vzťahy v cyrilometodskom období** — 27
Bol sv. Metod v Chorvátsku? — 137
Miestopis Slovenska za posledných sto rokov — 163
Msgr. Jozef Tomko. **Cirkevná právomoc sv. Štefana, uhorského kráľa** — 33

ČLÁNKY

Tino Berko. **"Vzkriesenie" Jána Cikkera — klenot svetovej opernej tvorby** — 141
Dr. Imrich Kružliak. **Spev medzi vlnami** — 121
Shakespeare a Slováci — 157
Michal Lacko S.J. **Bibliografia slovenských publikácií z príležitosti cyrilometodského jubilejného roku 1963** — 54
Msgr. Štefan Náhalka. **Umelecký vzhľad kaplnky Ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme** — 49

POÉZIA

Gorazd Zvonický. **Ozývam sa vám** — 2
Robert Frost. **V lese za snežného večera** — 8
E. A. Robinson. **Temravé hory** — 8
Gorazd Zvonický. **Tri kytice** (26) — **Prízemnosť** (32) — **Zvedavosť** (48)
Miloš K. Mlynarovič. **Labuť** — 31
Ľudovít Bešeňovský. **Miserere** — 66
Karol Strmeň. **Zdravica** (97) — **Zo sonetov Williama Shakespeara** (153)
Rudolf Dilong. **Predjarie** (136) — **Stromy** (136)
William Shakespeare. **Julius Caesar** — 147

ROZHĽAD

Dr. Imrich Kružliak. **Dve uvoľnenia v slovenských dejinách** — 68
Žiada sa slovenské cyrilometodské múzeum — 76
František Vnuk. **Slovenské múzy v anglickom rúchu** — 71
M. Ď. **K problematike stredoeurópskeho priestoru** — 75

KNIHY

Imrich Kružliak. **Publikácie k cyrilometodskému výročiu** — 77
Giacomo Prampilini. **Storia universale delle letterature** (J. M. Kirschbaum) — 81
Mikuláš Šprinc. **Mladosť orla** (Anton Prokop) — 82
Karol Strmeň. **Čakajú nivy jar** (Imrich Kružiak) — 83
Imrich Kružliak. **Písomné a výtvarné prejavy cyrilometodského kultu u Slovákov** (M. Lacko S.J.) — 85
Svätý Cyril a Metod (Ladislav Džubík) — 86
Bratislavský hrad (M. Lacko S.J.) — 86
Mons. John Kallok. **The 1100 Anniversary of the Arrival of Cyril and Methodius Among the Slovaks and Moravians** (M. Lacko S.J.) — 87
Daniel Faltin, O.F.M. Conv. **De obligatione impendendi fructus beneficii superfluos pro pauperibus aut Piis causis** (Rev. Andrej Bugan) — 88
Arvéd Grébert. **Slováci a veľkomoravská ríša** (M. Lacko S.J.) — 88
Miloš K. Mlynarovič. **Dejiny srdca** (Mikuláš Šprinc) — 180
Jozef Paučo. **Päťdesiatnik Dr. Jozef Kirschbaum** (—r) — 181
Nová učebnica slovenského jazyka (J. H.) — 181
Slovakia (—r—) — 182
J. E. Rudinský. **Challenge of the Steppes** (J. M. Kirschbaum) — 183
J. M. Kirschbaum. **An Outline of Slovakia's Struggle for Independence** (J. P.) — 184
Dielo Dr. Jozefa Cincíka v prameňoch ranných dejín stredného Nemecka (G. Šramo) — 185
Vojtech Mihálik. **Tŕpky** (F. Vnuk) — 186
Stefan Porubcan, S.J. **Sin in the Old Testament** (Msgr. Dr. J. Rekem) — 188

ZAZNAMENÁVAME

The Slavonic and East European Review (s.b.) (90) — **Studies for a New Central Europe** (s.b.) (90) — Prof. Jozef M. Heriban. **"Shorai Ni Sonaete"** (s.b.) (90) — Prof. Dr. Daniel Faltin. **"De obligatione impendendi fructus beneficii . . ."** (s.b.) (90) — Prof. Dr. Michal Lacko. **"Undicesimo centenario della missione dei ss. Cirilla e Metodio . . ."** (s.b.) (91) — Dr. Jozef Kirschbaum. **"La place du Slovaque . . ."** (s.b.) (91) — **Jubilejná minca** (s.b.) (91) — Prof. Andrej Paulíny. **Naši vierozvestci** (s.b.) (92) — **Arena** (s.b.) (92) — **"Slovensko moje, otčina moja"** (s.b.) (92) — **Pamiatke Msgr. Fraňa Grivca** (M. Lacko, S.J. (93) — **Slováci učenci v zozname vedcov** (s.b.) (94) — **The Canadian Register** (s.b.) (94) — Dr. Ľudovít Gogolák. **Beiträge zur Geschichte des slowakischen Volkes** (s.b.) (94) — P. Duthilleul. **L' évangelisation des Slaves** (M. Lacko S.J.) (95) — **Cirilo e Metodio** (Ladislav Džubík) (96) — **Cyrilometodský pomník medzi posvätnými budovami Ríma** (—r—) (189) — **Canadian Slavonic Papers** (190)

UMELECKÁ PRÍLOHA

Konštantín Čulen in memoriam od Jozefa G. Cincíka, venovaná priateľmi.

Z NOVÝCH KNÍH SLOVENSKÉHO ÚSTAVU

Mikuláš Šprinc. **Z poludnia a polnoci.** Básne. Faksimilované vydanie. Obálka a 12 celostranových perokresieb Dr. Jozefa Cincíka. Strán 124. $2.50.

Gilbert L. Oddo. **Slovakia and its People.** Prvé dejiny slovenského národa v angličtine. Strán 370. Cena $6.00.

J. M. Kirschbaum. **Slovakia — Nation at the Crossroads of Central Europe.** Kultúrna a politická obhajoba práva Slovákov na samostatnosť. Strán 371. Cena $5.00.

Dr. Kurt Glaser. **Czecho-Slovakia — a Critical History.** Mnoho nestranných informácií o Slovensku. Strán 280. Cena $5.50.

SLOVAK STUDIES, I. **Historica.** Editions Slovak Institute Rome, 1961, p. 184

SLOVAK STUDIES, II. **Philosophica 1.** Editions Slovak Institute, Rome, 1961, p. 184. Casella postale 4031, Roma (Appio), Italia.

* * *

OBSAH

(Dokončenie z 2. strany obálky)

KNIHY

Miloš K. Mlynarovič. **Dejiny Srdca** (Mikuláš Šprinc) — **Päťdesiatnik Dr. Jozef Kirschbaum** (—r—) — **Nová učebnica slovenského jazyka** (J. H.) — **Slovakia** (—r—) — J. F. Rudinský. **Challenge of the Steppes** (J. M. Kirschbaum) — J. M. Kirschbaum. **An Outline of Slovakia's Struggle for Independence** (J. P.) — **Dielo Dr. Jozefa Cincíka v prameňoch ranných dejín stredného Nemecka** (G. Šramo) — Vojtech Mihálik. **Trpky** (F. Vnuk) — Stefan Porubcan, S.J. **Sin in the Old Testament** (Msgr. Dr. J. Rekem)

ZAZNAMENÁVAME

"Cyrilometodský pomník medzi posvätnými budovami Ríma" — Canadian Slavonic Papers.

Kultúrna základina A. Bernoláka

Slobodná slovenská kultúra žije dnes iba za hranicami Slovenska. Kým žije a sa zveľaďuje, otročitelia Slovenska nebudú môcť hovoriť národu, že jestvuje iba ich nekultúrna "kultúra".

Slovenská kultúra v zahraničí má svojich tvorcov, musi mať viac čitateľov a viac podporovateľov. Tie tri zložky bytostne súvisia. Preto sa zišli v auguste 1961 obetaví jednotlivci a založili *Kultúrnu základinu A. Bernoláka.* Jej cieľ je čistý a jednoduchý. Ako čistá a prirodzená je láska slobodných Slovákov k slobodnej slovenskej kultúre. Neemigrovali sme za chlebom, ale predovšetkým za slobodou a za možnosťou práce za slobodu Slovenska a jeho česť. V tom je zahrnutá aj práca za slobodnú slovenskú kultúru; a to za jej výraz nielen v slovenskej reči, ale aj vo svetových rečiach. Ak svet nepozná našu kultúru, nepozná ani osud Slovenska. Slovenská kultúra v zahraničí nepotrebuje sebeckých uplakancov; potrebuje ľudí, ktorí vedia zo svojich mozoľov obetovať každoročne za sväté ideály, v ktoré veria.

Členstvo je trojaké: 1. *Zakladajúci členovia* platia $100.00 ročne; 2. *prispievajúci členovia* $50.00 ročne; 3. *podporujúci členovia* $25.00 ročne. Za členov sa môžu prihlásiť jednotlivci, rodiny i organizácie.

Funkcionári základiny: Čestný predseda: Apošt. protonotár Msgr. František J. Duboš; predseda Rt. Rev. opát Teodor J. Kojiš, OSB; podpredseda Dr. Jozef Kirschbaum; pokladník Jozef C. Krajsa; tajomníčka Draga Paučová.

Cieľ základiny: Finančne podporovať tie čisto kultúrne ciele, ktoré sponzoruje Slovenský Ústav v Clevelande a Slovenská Liga v Amerike.

Všetky členské príspevky a dary pošlite na adresu: Jozef C. Krajsa, P. O. Box 150, Middletown, Pa., USA. Šeky a poštovné poukázky ráčne vystaviť na: The Bernolák Cultural Foundation.

Zvučnejšie než náreky sú činy. Členstvo v Bernolákovej kultúrnej základine je a ostane svedectvom lásky k slovenskej kultúre a k osudom nášho národa.

JEDNOTA PRINTERY, Middletown, Pa. Printed in the U.S.A.